

FITRATIN KORUNMASI VE **AİLE**

46

PROF. DR.
M. HAKAN
TÜRKÇAPAR
İLE SÖYLEŞİ

10

DİJİTAL KASIRGANIN
ORTASINDA AİLEYE
SİĞİNMAK

24

ROL MODEL AİLE

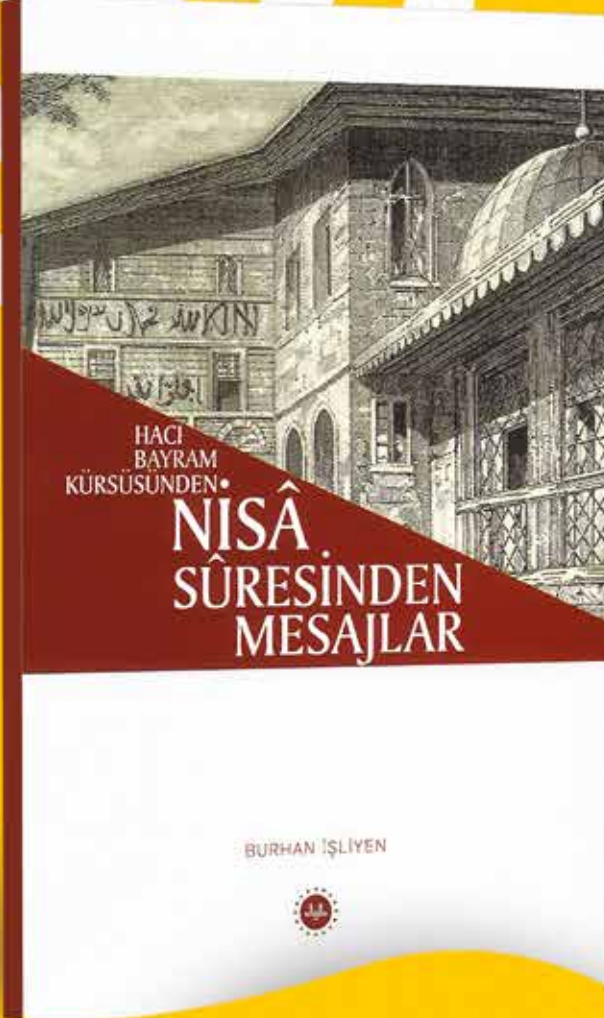
38

AİLE İÇİ ŞİDDET
NASIL ÖNLENİR?

58

AİLENİN İHYASI VE
ERDEMLİ BİR TOPLUM
İNŞASI

YAYINLARIMIZ

Toplumu inşa eden temel yapı taşları aile, adalet ve merhamettir. Nisa suresi kadınların haklarını, aile düzenini ve toplumsal adaleti merkeze alarak insanlığa yol gösteren ilahi ilkeleri ihtiva eden bir suredir. Burhan İşliyen Hoca'mızın Hacı Bayram Camii kürsüsündeki vaazlarının derlenmesi ile oluşan bu eser, Nisa suresinin ışığında kadının toplumdaki yerini, ailenin ve ahlaki-manevi değerlerin hayatımızdaki önemini ele alıyor. Kadim değerlerimizin modern hayatla nasıl bütünleşebileceğini keşfetmek, aile bağlarını güçlendirmek ve manevi huzura ulaşmak isteyen herkes için kaleme alınan bu eser, hem akademik hem de manevi bir kılavuz niteliğindedir.

www.yayinsatis.diyenet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden
temin edebilirsiniz.

FİTRATI YAŞAMAK AİLEYİ YAŞATMAK

Dr. Lamia LEVENT ABUL

İnsan, Allah Teâlâ tarafından İslam fıtratı üzere yaratılmıştır. Bu fıtrat ise insanın ruhuna yerleştirilen ilahi bir yazılım gibidir âdetâ; hakikate yönelme, iyiliği arzulama, güzelliğe meyletme ve adaleti gözetme gibi insana mahsus cevherleri içinde barındırır. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de de "O hâlde sen hanif olarak bütün varlığınla dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmışsa ona yönel..." (Rum, 30/30) ayetiyle açıkça beyan edilmiştir. Fıtrat, bireyin iç dünyasında olduğu kadar toplumun temel yapı taşı olan ailede de karşılık bulur. Aile, fıtratın ilk korunduğu, geliştirildiği ve aktarıldığı kutsal bir mekândır. Ne var ki içinde yaşadığımız modern çağ, insanın bu ilahi fıtratına yabancılaşmasına sebep olacak birçok tehdit barındırmaktadır. Modern yaşam biçimleri bireyselleşmeyi, özgürlük adı altında sınırsızlığı ve aile kurumunun zayıflatılmasını teşvik etmekte; böylece hem bireyin hem de toplumun asli dengesini bozmaktadır. Kadim değerlerin yerine konan geçici hevesler, insanı içsel bir boşluğa sürüklemekte, nesillerin kimlik arayışı sancılı ve kırılgan bir hâl almaktadır. Bu noktada, aile yeniden inşa edilmesi gereken bir sığınak, bir değerler yuvası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aile, sanıldığı üzere sadece biyolojik bağlardan ibaret değildir; aynı zamanda ruhsal, ahlaki ve kültürel bir birlikteliktir. Anne ile baba arasındaki meşru birliktelik çocukların ruhsal ve ahlaki gelişimine temelde ve doğrudan katkısı olan bir durumdur. Sevgi, sadakat, emanet bilinci ve karşılıklı sorumluluk duygusu burada yeşerir. Çocuk, dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren ilk terbiyesini burada alır; dilini, inancını, kimliğini ve değerlerini ailede öğrenir. Fıtratın korunması da işte bu temel yapı içerisinde mümkün olur. Aile ne kadar sağlam olursa toplum da o denli sağlam olur. Bugün karşı karşıya kaldığımız toplumsal çözümlerin çoğu aile yapısının zayıflamasından ve fitri dengelerin bozulmasından kaynaklanmaktadır. Çağın karmaşasında yönünü kaybeden insanın tekrar yaratılış hakikatine dönmesi ve aile ile yeniden kök bulması zorunlu bir hâl almıştır. Zira inancımıza göre kurtuluş fıtrata dönmekle; huzur ise fıtrat üzere yaşamakla mümkündür. Kur'an-ı Kerim'in rehberliği ve Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) aile hayatı, aileye dair tavsiyeleri ise bu konuda başvurulacak yegane kaynağımızdır.

İçinde bulunduğumuz yıl Cumhurbaşkanlığı tarafından "Aile Yılı" ilan edilmiş olup bu kapsamda ailenin korunmasına ve güçlendirilmesine yönelik çeşitli etkinlikler ve projeler hayata geçirilmektedir. Bizler de *Diyanet Aile Dergisi* olarak bu sayımızda "Fıtratın Korunması ve Aile" başlığıyla karşınızdayız. Sağlam ve sağlıklı bir aile yapısının huzurlu birey ve güçlü toplumun anahtarı olduğunun bilincinde olarak aile konusunu bir başka açıdan ele aldığımız dosyamıza Dr. Elif Arslan "Fıtratın Korunması ve Aile", Dr. Muhammet Enes Vural "Dijital Kasırganın Ortasında Aileye Sığınmak: Gençliğin Kimlik Arayışı" başlıklı yazılarıyla katkıda bulunurken Uzmanına Sorduk köşemizde Prof. Dr. Nevzat Tarhan'dan önemli tespitler ve tavsiyeler eşliğinde aileye dair sorularımıza cevaplar aldık. Bu ayki söyleşimizi ise yine aile konusu ekseninde Prof. Dr. Mehmet Hakan Türkçapar ile gerçekleştirdik.

Ailenin öneminin anlaşılmasına katkı sunacağına inandığımız, neredeyse tüm köşelerimizin bu konuyla ilgili olduğu dopdolu bir aile sayısı sizleri baş başa bırakıyor, keyifli okumalar diliyorum.

İSLAM
DİNİ
TAKVİ

14. UZMANINA SORDUK

Esmâ TÜRKSEVEN

18. EVİNİZDE CANLI BİR AYET VAR

Doç. Dr. Harun BEKİROĞLU

20. ÇOCUK EĞİTİMİNDE SÜNNETİN ROLÜ

Dr. Hüseyin Sırrı SUNAR

22. Bİ' KAHVE?

Gülsüm KARAPINAR

24. ROL MODEL AİLE

İhsan ÜNLÜ

28. AYNI EVDE İKİ YALNIZ

Cihan ULUÇ

32. ÇOCUĞUM İÇİN KİTAP SEÇİMİ

Esra ÖZDEMİR

34. UZUN YOL

Zeynep ERDOĞMUŞ

04

FİTRATIN KORUNMASI VE AİLE

Dr. Elif ARSLAN

10

DİJİTAL KASIRGANIN ORTASINDA AİLEYE SİĞİNMAK: GENÇLİĞİN KİMLİK ARAYIŞI

Dr. Muhammet Enes VURAL

38

AİLE İÇİ ŞİDDET NASIL ÖNLENİR?

Gülşah AKÇAY CİVRİZ

MAYIS
2025

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar DOYMAZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin AKDUMAN

Editör
Mustafa BERK

Yayın Koordinatörleri
Esmâ TÜRKSEVEN
Şule TÜZÜN
Dudu ALKAN

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
Epa-Mat Basım Yayın Prom. San. Tic. Ltd. Şti
www.epamat.com.tr

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
ailedergisi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /dibailedergisi
Twitter: /diyanetailedergisi
Instagram: /diyanetailedergisi

54

İNSANLIĞIN EN ESKİ ANIT MİMARİSİ GÖBEKLİTEPE

Sümeyra YAMAN

42. DİŞİNİ GÖRDÜĞÜNDE
İÇİNE TANIK TUT
Gülşen ÜNÜVAR

44. BÜYÜK DİL MODELLERİ
Meryem KILIÇ

46. PROF. DR. M. HAKAN TÜRKÇAPAR
İLE SÖYLEŞİ
Mustafa BERK

50. KARDAN ADAMIN ÇATISI
GÖKYÜZÜDÜR
Refika SOYAL

52. ŞAHSİ TEKÂMÜLÜMÜZ VE
VAKIF MEDENİYETİMİZ
Hümeyra ARSLAN

62. DÜNYANIN EN GÜZEL YERİ
İshak KOÇ

64. ÇEVRE SORUNLARI VE
RUH SAĞLIĞI
Şule TÜZÜN

66. AKİL VE ÂLİM BİR FATİH:
SULTAN II. MEHMED
Rüya TÜRKBEY TEMEL

70. EL EMEĞİ GÖZ NURU
BİR GELENEK: ÇEVİZ
Zeynep KAYSERİ UZUN

74. SİTTİ MÜKRİME HATUN
Meryem DALĞIÇ

76. FİTOTERAPİ VE GÜVENLİK:
DOĞRU KULLANIMIN ÖNEMİ
Dr. Ahmet ÇELİK

78. BULMACA
Ali OSMANOĞLU

80. KİTAPLIK
Ayşe KIZILAY

58

AİLENİN İHYASI VE ERDEMLİ BİR TOPLUM İNŞASI

Emrah KANLIKAMA

Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı
TC Ziraat Bankası, Mustafa Kemal
Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler;

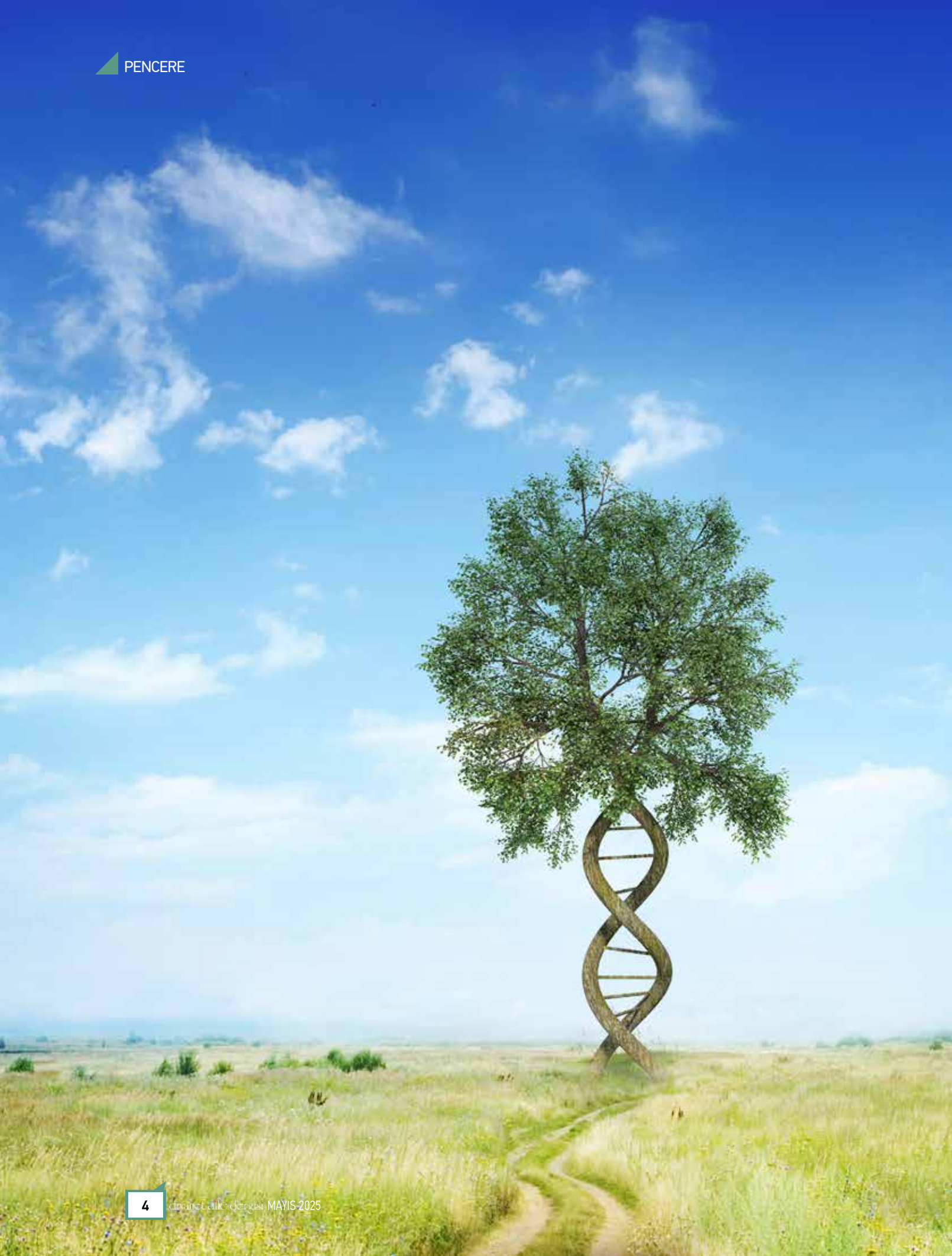
Yurt içi: İl Müftülükleri,
İlçe Müftülükleri
Yurt dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri,
Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü: Aylık, Yaygın, Süreli
Yayın, Diyanet Aile Dergisi (Türkçe)
Basım Tarihi: 25.04.2025

Baskı

İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas
Plaza No: 11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
Tel: 0 212 454 30 00

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aile Dergisi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

FITRATIN KORUNMASI VE AİLE

■ Dr. Elif ARSLAN

DİB Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanı

Yaratılmış bütün varlıklar için söz konusu olan fitrat, onların dış tesirlerden etkilenmemiş ilk hâlidir. Bu kavram, bir varlığın değişmeyen ve doğuştan sahip olduğu bütün özellikleri tanımlamak için kullanılır. Allah'ın bütün türlere varlığın yaratılışı sırasında kazandırdığı temel yapı olan fitrattan dolayı aynı kökten gelen *fâtır* kelimesi Kur'an'da Allah'ın isimlerinden biri olarak zikredilmiştir. (Hayati Hökelekli, "Fitrat", *DİA*, c. 13, s. 47) İnsan için baktığımızda da fitrat, Allah'ın yarattığı o

ilk hâle uygunluktur. İslami perspektiften herkes fitrat üzere doğar. (Buhari, Cenaiz, 92.) "Sen yüzünü Hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmışsa ona çevir.." (Rum, 30/30) ayeti de insanın Allah'ın yarattığı ve dış tesirlerden etkilenmemiş hâliyle doğru bir inanca yönelebileceğini ifade etmektedir. Aynı zamanda insanın yaratılışı gereği iyiye, doğruya, güzele meyilli olduğu anlamını da içeren fitrat kavramı, insanın hem ruhi hem de fiziki bakımdan yaratılıştan sahip bulunduğu temel özelliklerini ifade eder. İnsan, zaman içerisinde yaratıldığı bu ilk özden uzaklaşabilir, fitratında bozulmalar meydana gelebilir. Yaşanmışlıklardan, toplumdan ya da çevreden kaynaklanan bozulmalardan belki de daha tehlikeli olan, sistematik ve planlı bir şekilde fitratı bozmak üzere yapılan çalışmalardır. Günümüz dünyası insanın fitratını bozmaya yönelik çok fazla gayretin, faaliyetin gerçekleştirildiği bir dünyadır. (Ahmet Akın, "Cinsiyetsiz İnsan Modeli", *Farklı Cinsel Kimlik Yönelimleri*, Nevzat Tarhan vd., Kaknüs Yay., İstanbul: 2022, s. 23-24)

Fıtratın sadece biyolojik unsurları içermediği gerçeğini hatırdan uzak tutmaksızın biyolojik unsur olarak cinsiyetin, fıtratın temel bileşenlerinden biri olduğunu ifade etmeliyiz. Zira Allah, insanı kadın ve erkek olarak iki farklı cinsten yaratmıştır. Kadın ve erkek farklılıklarıyla birbirlerini tamamlar, neslin ve hayatın devamını sağlarlar. Günümüzde insan bedeni ve biyolojisiyle ilgili yapılan çalışmalar (özellikle ikizler üzerinde yapılan çalışmalar) eşcinsellik geni diye bir genin bulunmadığını ortaya koymaktadır. (Christopher Doyle vd., *Psikoterapi Savaşı*, Ayık Kitap, İstanbul 2022, s. 20-21; Joseph Nicolosi, Linda Ames Nicolosi, *Anne Babalar İçin Gençlerde Homoseksüelliği Önleme Rehberi*, Kaknüs Yay., İstanbul: 2011. s. 87-93) Bu gerçekliğe rağmen günümüz dünyasında fıtratın bu çok önemli özelliği olan cinsiyete âdeta savaş açılmıştır. Diziler, filmler, sosyal medya mecraları, dijital yayın yapan platformlar gibi pek çok yolla başta gençler olmak üzere insanların zihinleri ve gönülleri ifsat edilmeye, cinsiyetsizleştirme akımı yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. (Mustafa Merter, *Hekaton'la Son Tango*, Ketebe Yay., İstanbul: 2023) Cinsiyetsiz toplum inşası diyoruz ancak gayet açıktır ki böyle bir çaba başarıya ulaşırsa toplum inşasından değil toplumların yıkımından bahsediliyor olacaktır.

Fıtratı koruma sorumluluğu verilen insan aynı zamanda onu bozup değiştirmekten de men edilmiştir: “Allah o şeytana lanet etti ve o da ‘Andolsun ki senin kullarından elbette belirli bir pay alacağım.’ dedi. ‘Onları mutlaka saptıracağım, mutlaka onları kuruntulara sokacağım ve onlara emredeceğim de (putlara adak için) hayvanların kulaklarını yaracaklar. Yine onlara emredeceğim de Allah’ın yarattığını değiştirecekler.’ Kim Allah’ı bırakıp da şeytanı dost edinirse şüphesiz o, apaçık bir hüsrana düşmüştür.” (Nisa, 4/118-119) ayet-i kerimesinin geniş bir anlam alanını hatta insanoğlunun elinin erdiği ve gücünün

Sağlıklı cinsiyet kimliği gelişimi için model olma ve özdeşim çok önemlidir. Özdeşim sürecindeki bir çocuğa annesi ya da babası tarafından verilen açık veya dolaylı mesajlar ve kız çocuğunun anneye, erkek çocuğunun babayla özdeşim kurması cinsiyet kimliği gelişimi için hayati bir öneme sahiptir.

yettiği her konuyu içerdiğini söylemek mümkündür. Zira Allah, bütün varlık âlemini yaratmıştır. Bu sebeple müfessirler bu ayet-i kerimenin tefsirini yaparken “Allah’ın yarattığını değiştirmek” ifadesiyle ilgili olarak çok geniş çerçevede açıklama ve yorumlar yapmışlardır. Bu açıklamalardan bazıları ise cinsiyetle ilgilidir. (Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 2/445-446)

Fıtrat ve Aile

İnsanın tertemiz yaratılışının ve kabiliyetinin, bu mayanın, ilk özün geliştiği, korunduğu yer ailedir. İnsanın fıtratına uygun olan da aile içerisinde yaşamasıdır. “Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O’nun kanıtlarındandır. Doğrusu bunda iyi düşünen kimseler için dersler vardır.” (Rum, 30/21) ayet-i kerimesi, aile kurumunun önemine işaret etmektedir. Kadın ve erkeğin, temelinde iffet bulunan; karşılıklı güven, sevgi ve esirgeme duygularıyla geliştirilen aile kurumunda bir araya gelmesi Allah’ın insanlığa lütuflarından biridir. (*Kur’an Yolu Tefsiri*, DİB Yayınları. c. 4, s. 303.)

Sağlıklı bir aileye doğan çocuk burada sevgiyi, saygıyı, nezaketi, yardımlaşmayı, fedakârlığı, samimiyeti öğrenir. Fıtratına uygun gelişimi aile içerisinde başlar. Karşılıksız sevgiyi orada görür. Güven duygusunu ilk orada hisseder.

Sınırlarını ve mahremiyetin ilk kurallarını aile içerisinde görerek, yaşayarak öğrenir. Bu yazımızda özellikle üzerinde duracak olduğumuz ve fitratın önemli bir boyutu olan cinsiyet kimliğinin temelleri de ailede ilk çocukluk yıllarında atılır. Bu temellerin sağlıklı atılması için ebeveynin ya da çocuğun bakımını üstlenen kişilerin dikkat etmeleri gereken bazı hususlar vardır.

Sağlıklı Cinsiyet Kimliği Gelişiminde Ailenin Önemi

Sağlıklı cinsiyet kimliği, çocuğun cinsiyet kimliğinin biyolojik cinsiyetiyle uyumlu olarak gelişmesidir. Biyolojik cinsiyet, insanın erkek veya kadın olarak yaratılan yapısıdır. Cinsiyet kimliği ise çocuğun kendisini kız ya da erkek cinsiyetine ait hissetmesi, kız ya da erkek olmaktan huzur ve güven duyabilmesidir, yani konunun psikolojik yönüdür. Cinsiyet kimliğinin biyolojik cinsiyetle uyumlu

olması çocuğun biyolojik cinsiyetinden hoşnut olması, sağlıklı bir cinsiyet kimliği gelişimi olduğu anlamına gelir. Cinsiyet kimliği, ilk çocukluk döneminde 3-4 yaşları arasında neredeyse tamamlanmış olur. (Zeki Bayraktar, *İnterseks-Hermafrodit ve Eşcinsel*, Motto Yay., İstanbul: 2021. s. 102)

Sağlıklı cinsiyet kimliği gelişimi için model olma ve özdeşim çok önemlidir. Özdeşim sürecindeki bir çocuğa annesi ya da babası tarafından verilen açık veya dolaylı mesajlarla beraber kız çocuğunun anneye, erkek çocuğunun babayla özdeşim kurması cinsiyet kimliği gelişimi için hayati bir öneme sahiptir. (Zeki Bayraktar, a.g.e., s. 109) Çocuğun özdeşim kurmasına etki eden faktörleri birkaç başlık altında ele alalım:

Anne Babanın Birbiriyle İletişimi: Çocuğun kendi cinsiyetinden olan ebeveyniyle özdeşim kurabilmesinde

anne babanın birbiriyle ilişkisi önemli bir etkindir. (Nicolosi, a.g.e., s. 109-111)

Kendi cinsiyetinden olan ebeveynin diğer ebeveyn tarafından sürekli haksızlığa uğradığı, şiddete maruz kaldığı, küçümsendiği, değersizleştirildiği bir ortama şahitlik eden; annesinin sürekli babası tarafından zulme uğradığını, aşağılandığını gören kız çocuğu, annesiyle özdeşim kuramayıp kadınlığın/anneliğin tehlikeli bir şey olduğunu hissederek onun gibi olmak istemeyebilir. Bir erkek çocuk da annesine sürekli eziyet eden, onu aşağılayan, küçümseyen, hakaret eden zalim bir babayla özdeşim kuramayabilir.

Aile ortamında anne babanın birbirlerinin cinsiyetini kötülemesi, erkekler veya kadınlarla ilgili olumsuz genellemelerin kullanılması, babanın kötülenmesi gibi hususlar da özdeşim kurmayı olumsuz etkileyen durumlardır.

Babanın erkek çocuğuyla ilgilenmemesi, ona sevgi göstermemesi, onu korkutması, sürekli eleştirmesi çocuğu babadan uzaklaştıracığı gibi çocuğu kendi cinsiyetinden korkar hâle de getirebilir.

Sevgili Peygamberimiz her konuda olduğu gibi bu konuda da bize güzel bir örneklik sunmaktadır. O (s.a.s.), çocuklarına olduğu kadar eşlerine de güzel muamele etmiş, onların isteklerini yerine getirmiş, sevgisini ifade etmiş ve şiddete hiçbir durumda başvurmamıştır.

Anne Babanın Çocukla İletişimi:

Anne babanın çocuğa gösterdikleri ilgi ve yakınlık, ona verdikleri güven de çocuğun özdeşim kurmasında önemli faktörlerdir. Bazen mizaç farklılıkları, başka cinsiyetten çocuk beklemek gibi birtakım etkenler anne ya da babanın çocuğa karşı mesafeli tutum takınmasına yol açabilir. Sert mizaçlı bir babanın sessiz, sakin, nahif erkek çocuğunu bu özelliklerinden dolayı yerip kendisine fazla

yaklaştırmaması erkek çocuğun; sert, yakınlık göstermeyen bir anne karakteri de kız çocuğun özdeşim kurmasını çok zorlaştırabilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de Lokman'ın (a.s.) oğluna "Oğulcuğum" (Lokman, 31/16-18) şeklinde şefkatli ve sahiplenici hitabı, Hz. Nuh'un hata yapan ve hatada ısrar eden oğlunu sabırla ve yumuşak sözlerle davete devam etmesi (Hud, 11/42-43) baba oğul ilişkisi noktasında kıymetli örneklikler sunmaktadır. Babanın erkek çocuğuyla ilgilenmemesi, ona sevgi göstermemesi, onu korkutması, sürekli eleştirmesi çocuğu babadan uzaklaştıracığı gibi çocuğu kendi cinsiyetinden korkar hâle de getirebilir. Böyle bir durumda anne çok şefkatli, sarıp sarmalayan bir tarza sahipse çocuk, baba yerine anneye özdeşim kurabilir. Özdeşim kurma sürecinde,

bir annenin özellikle erkek çocuğu için yapacağı en büyük hatalardan biri babaya hiç alan bırakmamasıdır. Bir başka hatalı tutum da annenin erkek çocuğunun her türlü ihtiyacını karşılaması, âdeta kendisine bağımlı bir çocuk yetiştirmesidir. (Nicolosi, a.g.e., s. 113-116.)

Güvenli Bağlanma: Çocuğun doğduğu andan 2 yaşına kadar geçen süre güvenli bağlanma için kritik süreçtir. Bu süreçte bebeğin bakımının sevgiyle yapılması, güvenli hissedeceği bir ortam sunulması, ihtiyaçlarının zamanında ve uygun şekilde karşılanması güvenli bağlanmaya hizmet edecektir. Annenin bebeğini kucağına alması, sevgisini göstermesi ve emzirmesi güvenli bağlanmaya olumlu yönde katkı sağlar. Rabb'imiz Kur'an-ı Kerim'de bebeklerin iki yıl emzirilmesini tavsiye etmektedir. "Emzirmeyi tamamlamak isteyen için,

anneler çocuklarını tam iki yıl emzirirler...” (Bakara, 2/233) Peygamberimiz de çocuklara sevginin ifade edilmesi konusunda hem örnekliliği hem de ümmetine uyarıları ve nasihatleriyle önemli bir ufuk sunmuştur. O (s.a.s.), evlatlarına sevgisini göstermediğini söyleyen kişiyi, “Allah senin kalbinden merhameti alıp çıkardıysa ben ne yapabilirim.” (Buhari, Edeb, 18) sözleriyle uyarmıştır.

Çocuğun Cinsiyet Kimliği Gelişimini Etkileyen Diğer Faktörler

Çocuğun cinsiyetinden olan ebeveyninin hayatta olmadığı veya çocukla görüşmesinin mümkün olmadığı durumlarda bu ebeveynin yerine özdeşim kurabileceği aynı cinsiyetten bir başka yakınının bu rolü üstlenmesi önemlidir. Kız çocuk için teyze, hala, nine gibi; erkek çocuk için amca, dayı, dede gibi yakın akrabalar; bunlar da yoksa öğretmen veya uygun olan bir başka yetişkin özdeşim kurabileceği kişi olarak çocuğun hayatına dâhil edilmelidir.

Cinsiyet kimliği gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir diğer faktör, annenin erkek çocuğuna karşı aşırı koruyucu olmasıdır. Böyle davranan anneler çocuklarının erkeksi davranışlarını baskılar, çok hareketli oyunlar oynamasına, erkek çocuğunun yapması çok doğal olan davranışları yapmasına engel olurlar. Babasıyla yapacağı erkeksi aktiviteleri engellerler. Aynı

şekilde çocuğun arkadaşlarıyla etkileşimini de kendisine zarar vereceği, üstünü başını kirleteceği gibi gerekçelerle kısıtlarlar. Bu durum, çocuğun erkek dünyasını deneyimlemesini ve erkek gibi hissetmesini engelleyebilir. (Nicolosi, *a.g.e.*, s. 80)

Anne babaların çocuğun cinsiyeti konusunda bir beklentileri olabilir. Ancak bu beklenti gerçekleşmediğinde her şeyden önce Allah'ın bir emaneti olan yavrularını bütün özellikleriyle olduğu gibi O'nun uygun gördüğü cinsiyetiyle birlikte sevip kabul etmelidirler. Kafasının karışmasına yol açabilecek söz ve davranışlardan kaçınmalıdır. Erkek çocuğu olmadığı için kız çocuklarından birini erkek gibi davranmaya

» Kendi cinsiyetinden olan ebeveynin diğer ebeveyn tarafından sürekli haksızlığa uğradığı, şiddete maruz kaldığı, küçümsendiği, değersizleştirildiği bir ortama şahitlik eden çocuk, ebeveyniyle özdeşim kuramayabilir.

yönlendiren baba, onun cinsiyet kimliği gelişimini olumsuz etkileyebilir. Çocuk, erkek olursa sevileceğini ve babası tarafından değer göreceğini düşünebilir. Benzer şekilde annenin erkek çocuğunu kız gibi giydirmesi, “Kız olsan çok güzel bir kız olurmuşsun.” gibi ifadeler kullanması da çocuğun kafasını karıştırıp kız olursa annesi tarafından sevileceği duygusuna kapılmasına yol açabilir.

Aile içerisinde mahremiyet kurallarına dikkat edilmesi, bu konunun örnek olunarak çocuklara öğretilmesi de ihmal edilmemelidir. Bu bilinç ve dikkat, çocukların cinsel istismardan korunmasında hayati bir rol oynamaktadır. Cinsel kimlik bozukluğuna yol açan sebeplerden biri de istismardır. (Zeki Bayraktar, *a.g.e.*, s. 108) İstismar yaşayan çocuklarda cinsiyet hoşnutsuzluğu ve cinsel kimlik bozukluğu görülebilmektedir.

Cinsiyet kimliğinin temelleri ilk çocukluk yıllarında ailede atıldığı için özellikle bu yıllarda sözünü ettiğimiz hususlara dikkat edilmelidir. Zira anne babaya verilen kıymetli bir emanet olan çocukları iyi yetiştirmek, iyi bir terbiye vererek onları hayata hazırlamak, tertemiz fitratlarını koruyarak yetişkin dünyasına katılmalarını sağlamak anne babanın en önemli sorumluluklarındandır. Böylece ileride çocukları da sağlıklı ve sağlam aileler kurabileceklerdir.

DİJİTAL KASIRGANIN ORTASINDA AİLEYE SİĞİNMAK GENÇLİĞİN KİMLİK ARAYIŞI

■ Dr. Muhammet Enes VURAL
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Dijital çağın gölgesinde büyüyen bir gençlikten söz ediyoruz. Onlar, doğdukları andan itibaren ekranlarla çevrili, “çevrim içi” bir dünyanın içine adım attılar. Bilginin, fikirlerin, inançların ve hatta kişiliklerin saniyeler içinde şekil değiştirdiği bir evrende yönlerini bulmaya çalışıyorlar. Bu evren parlak, hızlı ve cezbedici ama aynı zamanda yorucu, çelişkili ve yalnızlaştırıcı. Sosyal medya platformları gençler için bir vitrin değil aynı zamanda bir kimlik laboratuvarı. Burada kim olmak istediklerini dener, başkalarının yaşam tarzlarıyla kendilerini kıyaslar, beğeni ve onay arayışına girerler. Bu platformlar, gençlerin yalnızca kendilerini değil bağlı oldukları değerleri de yeniden tanımladıkları bir sahneye dönüşmüştür.

Dijital dünyada büyüyen gençler, hem kendi benliklerini hem de aidiyet alanlarını bu platformlar aracılığıyla keşfetmeye çalışıyor. Akıllı cihazlar, sosyal medya içerikleri ve dijital etkileşimler onların gündelik yaşamlarının merkezinde yer almakta. Dijital ortamın sunduğu bu hızlı ve geniş erişim, aynı zamanda yüzeyselleşme, yalnızlaşma ve kimlik çatışması gibi ruhsal riskleri de beraberinde getirmekte. (Twenge, 2018)

Psikolog Erik Erikson'un ortaya koyduğu psikososyal gelişim kuramına göre, ergenlik dönemi bireyin benlik arayışında en belirleyici evrelerden biridir. Genç, bu dönemde hem ait

olabileceği sosyal rolleri dener hem de kendine özgü bir varoluş biçimi geliştirmeye çalışır. Ancak bu süreç yalnızca içsel bir sorgulama yoluyla değil aynı zamanda çevresel etkileşimlerle biçimlenir. Özellikle aile, bu etkileşimlerin en güçlü halkasıdır. Ayrıca yapılan güncel araştırmalar, sosyal medya kullanımının artmasıyla birlikte gençlerde yalnızlık hissinin ve kaygı düzeylerinin yükseldiğini, bu durumun ise kişilik gelişimiyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. (Aalbers et al., 2019) Yalnızca kimlik değil aidiyet de bu dijital düzlemde her geçen gün daha kırılgan hâle gelmektedir. Bu karmaşık dijital ortamda gençler sadece içerik tüketicisi olmayıp aynı zamanda bir yön ve anlam arayışındadırlar. Karşılaştıkları örnekler ise çoğu zaman geçici, tutarsız ve yüzeysel kalmaktadır.

Dijitalleşmenin sunduğu bu yeni dünyanın içinde, gençlerin hem kendilerine hem de ait oldukları kültüre ve inanca dair sağlıklı bir kişilik geliştirebilmeleri için, temas hâlinde oldukları değerlerin anlamlı ve sürdürülebilir olması gerekir. Aile, bu anlamın üretildiği ilk ve en temel yerdir. Duygusal bağların, değer aktarımının ve modellemelerin yaşandığı aile ortamı, bireyin kendi benliğini hem keşfetmesini hem de inşa etmesini mümkün kılar.

Kültürel Hafızanın Taşıyıcısı Olarak Aile

Kimlik, sadece bireysel bir sorgulamanın değil aynı zamanda toplumsal ve kültürel

bir aktarımın da ürünüdür. Genç bireyin kendini tanıma süreci, kişisel tercihler kadar içinde büyüdüğü sosyal çevreyle kurduğu ilişkiler üzerinden şekillenir. Bu ilişkilerin en güçlü halkasını ise aile oluşturur.

Erikson'a göre ergenlik, bireyin “Ben kimim?” sorusuyla ilk kez ciddi biçimde yüzleştiği ve bu soruya çeşitli sosyal roller aracılığıyla yanıt aradığı kritik bir evredir. (Erikson, 1968) Genç, bu dönemde hem ait olabileceği bir topluluk arar hem de kendi bireyselliğini oluşturmak ister. Bu arayış, yalnızca içsel bir sorgulama değil aynı zamanda sosyal bir etkileşim sürecidir. Bu süreci daha iyi anlamak adına, Albert Bandura'nın sosyal öğrenme kuramı önemli bir pencere açar. Bandura'ya göre, bireyler yalnızca yaşadıkları deneyimlerden değil çevrelerinde gözlemledikleri davranışlardan da öğrenirler. (Bandura, 1977) Ergenlik dönemindeki gençler, çevrelerinde gördükleri kişilerle özdeşim kurarak “kim olmak istediklerine” karar verirler. Bu karar sürecinde en çok etkilendikleri kişiler ise genellikle en yakın çevreleri; anne, baba, kardeş, öğretmen hatta çevrelerindeki yetişkin figürlerdir.

Aile, bu açıdan yalnızca kan bağıyla değil; gündelik yaşamda gösterilen tutum ve davranışlarla, değer aktarımıyla, kriz anlarında verilen tepkilerle bir okul niteliğindedir. Gencin dikkatini çeken sadece söylenenler değil; yaşananlar, gösterilenler ve

hissedilenlerdir. Bu nedenle aile içindeki ilişkiler, genç bireyin davranış biçimlerinden çok daha fazlasını şekillendirir; değer algısını, benlik saygısını ve topluma karşı tutumunu da etkiler. Ancak çağımızın hızlı değişen yaşam dinamikleri, bu doğal öğrenme ortamlarını akamete uğratmaktadır. Genç ailenin parçalanması, aile büyüklerinden uzaklaşma, yoğun bireysellik ve dijital ekranların günlük hayatın merkezine yerleşmesi gençlerin geleneksel rol modellerle kurduğu teması zayıflatmaktadır. Fakat yine de tüm bu değişimlere rağmen, aile hâlâ bireyin sosyal hafızasını taşıyan en güçlü yapılardan biridir. Özellikle kriz zamanlarında, bireyin yeniden dönüp anlam aradığı yer, çoğu zaman yine ailesidir. Çünkü aile, sadece geçmişi aktaran değil aynı zamanda kimliğe süreklilik kazandıran ve onu besleyen bir kök gibidir.

Kimlik Savaşının Sessiz Cephesi: Ergenlikte Dinî Kimlik Arayışı

Ergenlik dönemi, yalnızca fiziksel ve duygusal değişimlerin yaşandığı bir süreç değil aynı zamanda bireyin varoluşsal sorularla ilk kez doğrudan yüzleştiği bir dönemdir. Bu dönemde genç, “Ben kimim?”, “Nereden geldim?”, “Hayatın anlamı ne?” gibi derinlikli sorularla meşgul olmaya başlar. Bu soruların çoğu, dinî ve metafizik boyutlar taşır. Bu nedenle ergenlik, sadece kimlik değil aynı zamanda dinî kimlik gelişiminin de en yoğun yaşandığı evredir.

Genç bireyin kendini tanıma süreci, kişisel tercihler kadar içinde büyüdüğü sosyal çevreyle kurduğu ilişkiler üzerinden şekillenir. Bu ilişkilerin en güçlü halkasını ise aile oluşturur.

Bu dönemde bireyin düşünsel kapasitesinde gözle görülür bir dönüşüm yaşanır. Soyut düşünce becerilerinin gelişmesiyle birlikte genç artık çocuklukta sorgusuz kabul ettiği inançları yeniden değerlendirir. Tanrı tasavvuru, ölüm sonrası hayat, ibadetlerin anlamı gibi dinî temalar, artık yalnızca dışarıdan aktarılan bilgiler değil bireyin zihninde yeniden inşa edilen, içselleştirilmeye çalışılan yapılar hâline gelir. Bu yeniden inşa süreci, çoğu zaman zaman bir çatışma şeklinde ortaya çıkar.

Psikolojik açıdan bakıldığında, bu çatışma bir kriz gibi görünse de doğal bir gelişimsel adımdır. Çünkü birey, sadece inandığı şeyleri değil neden ve nasıl inandığını da öğrenme ihtiyacı içindedir. Burada devreye, bireyin çevresi özellikle ailesi girer. Aile ortamı, bu sorgulama sürecinde rehberlik sağlayan bir alan olabildiği gibi, eğer

yeterince açık ve destekleyici değilse bireyin yalnızlaştığı bir alan da olabilir.

Gençler, ailelerinin dinî pratiklerinden, kriz anlarındaki tutumlarından ve inanca yükledikleri anlamdan etkilenmektedir. Başka bir deyişle, dine dair sorular yalnızca zihinsel değil aynı zamanda duygusal ve ilişkisel düzeyde de yanıt bulmaktadır. Öte yandan bu durum, ailenin sadece kültürel değil manevi değerlerin aktarımında da önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Dinî kimliğin gelişiminde bir diğer belirleyici unsur ise bireyin çevresinden aldığı tepkilerdir. Sorgulayıcı bir tutum sergileyen genç, bu yaklaşımı nedeniyle dışlanma, suçlanma, sürekli eleştiri ya da küçümsenme ile karşılaşsa dinî kimliğiyle sağlıklı bir ilişki kurmakta zorlanabilir. Oysa kabul edici, anlayışlı, istişare ile hareket edilen ve yol gösterici bir aile ortamı, bu süreci destekleyici bir zemine dönüştürebilir. Diğer bir ifadeyle olumlu benlik algısının gelişmesine katkı sağlayabilir. Nitekim birey, güvenli bir ilişkisel zeminde dinî sorularını cesaretle dile getirebildiğinde bu durum kimliğini daha sağlam temeller üzerine inşa etmesine imkân tanır.

Bu noktada aile, sadece bilgi veren değil aynı zamanda soruları karşılayabilecek sabrı ve içgörüyü gösteren bir rehber olabildiğinde dinî kimlik gelişimi daha tutarlı ve içten bir biçimde gerçekleşir. Gençler için rol modellerin dini alanda “tutarlı” ve “yaşanmış”

olması, soyut ilkelerin somut yaşantılarla pekiştirilmesini sağlar. İnancın sadece öğretilen değil de yaşanan bir şeye dönüştüğü anlarda, dinî kimlik içselleştirilmiş olur.

Sosyal Medyada Dinin Yüzü ve Gençlik Üzerindeki Etkisi

Dijital platformlar, dinî içeriklerin paylaşımı ve tartışılması için yeni alanlar sunarken gençlerin inançlarını sorgulamalarına ve yeniden tanımlamalarına da zemin hazırlamaktadır. Araştırmalar, gençlerin sosyal medyada karşılaştıkları dinî içeriklerin, onların dinî algılarını ve kimliklerini etkilediğini göstermektedir. Özellikle sosyal medyada popüler olan dinî figürler ve fenomenler, gençler için yeni rol modeller hâline gelmektedir.

Ancak bu dijital ortamda sunulan dinî içeriklerin doğruluğu ve güvenilirliği konusunda dikkatli olunması gerekmektedir. Sosyal medyada yayılan bazı dinî bilgiler, geleneksel dinî öğretilerle çelişebilir ve gençlerin dinî kimliklerinde belirsizliklere yol açabilir. Bu nedenle, gençlerin sosyal medyada karşılaştıkları dinî içerikleri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmeleri önemlidir.

Küresel Tehditler Karşısında Bir Sığınak Olarak Aile

Zamanımızın en görünür fakat çoğu zaman da en sessiz tehdidi, bireyin benliğinden ve köklerinden uzaklaşarak yalnızlaşmasıdır. Özellikle gençler, dijital dünyanın sınırsız akışı içinde kimliklerini

kurarken bir yandan da aidiyet duygularını, manevi bağlarını ve değer referanslarını sorgulamaktadır. Sosyal medya platformlarında hızla tüketilen görseller, fikirler ve yaşam biçimleri çoğu zaman bireyin kendi ailesinden, kültürel mirasından ve inancından uzaklaşmasına neden olabilecektir. Bu değişim, aile kurumunu sadece koruyucu değil aynı zamanda yeniden inşa edici bir rol üstlenmeye davet etmektedir. Artık aile yalnızca bir değer aktarıcısı değil; aynı zamanda bir karşılaştırma alanı, bir güvenli liman, bir anlam üretim mekânı hâline gelmek zorundadır. Gençler, sosyal medya aracılığıyla çeşitli küresel örneklerle ulaşabiliyor, farklı dinî söylemlerle karşılaşabiliyor ve bu karşılaşmaları kendi inanç yapılarında sorguya yol açabiliyor. Bu süreç doğaldır ve aslında sağlıklıdır da yeter ki genç bu sorgulamayı düşmanca değil merakla, güvenle ve karşılık bulabileceği bir ortamda yapabilsin. Bu noktada ailenin rehberliği hayati önem taşır. Genç birey için dinî kimlik sadece inanç bildirimi değil aidiyet, değer ve yaşam biçimiyle iç içe geçmiş bir yapıdır. Bu yapının inşasında baskıcı ya da savunmacı tepkiler değil dinleyen, anlamaya çalışan ve gerektiğinde yol gösteren tutumlar etkili olur.

Küresel tehditler karşısında aile, yalnızca geçmiş taşıyan değil geleceği de şekillendiren bir kurumdur. Ailede konuşulan dil, tartışma biçimi, dinî pratiklerin samimiyeti ve sürekliliği; genç bireyin zihninde dinin ne

olduğuna dair bir çerçeve ve referans noktası oluşturur. Bu çerçeve ne kadar açık, tutarlı ve içten olursa genç o kadar sağlam bir kimlik ve inanç zemini inşa edebilir. Ebeveynler için bu süreçte en kıymetli tutum, hem bilgilendirici hem de destekleyici bir yaklaşım sergilemektir. Dinî bilgiyle donanmak kadar bu bilgiyi yaşantıya yansıtarak örnek olmak önemlidir. Gençler, söylenenlerden çok gösterilenle ikna olurlar. Kimi zaman susarak dinlemek, yargılamadan birlikte düşünmek onların dünyasında çok daha kalıcı izler bırakabilir.

Gençlere hatırlatılabilecek tek şey belki şudur: Kimlik, bir yarış değil, bir yolculuktur. Her sorunun bir cevabı olmayabilir ama her arayış bir anlam taşır. O anlamı bulmak için bazen uzaklara bakmak gerekir; ama çoğu zaman en derin cevaplar, en yakında yani ailede saklıdır.

Kaynakça

- Aalbers, G., McNally, R. J., Heeren, A., de Wit, S., & Fried, E. I. (2019). Social media and depression symptoms: A network perspective. *Journal of Experimental Psychology: General*, 148(8), 1454–1462. <https://doi.org/10.1037/xge0000528>
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W. W. Norton & Company.
- Karaca, A. (2022). *Ergenlikte Dinî Gelişim ve Kimlik İnşası*. Ankara: İdeal Kültür Yayınları.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1–6.
- Twenge, J. M. (2018). *iGen: Why Today's Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy--and Completely Unprepared for Adulthood*. Atria Books.

**Mükemmel aile,
elindeki imkânları
en mükemmel şekilde
kullanan ailedir.
En çok güzel anı
biriktiren aile
en mükemmel ailedir.**

■ Söyleşi: Esmâ TÜRKSEVEN

Prof. Dr. Nevzat TARHAN

Hızlı toplumsal değişim, bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, insanların dünya görüşleriyle birlikte değer yargılarını da farklılaştırdı. Kuşkusuz bu değişimden toplumsal yapının temel kurumlarından biri olan aile de etkilendi. Modern dünyanın getirdiği sorunlar, aile bireyleri arasındaki bağların zayıflamasına ve zamanla ailenin zarar görmesine neden oldu. Bu durum, aileyi bütün yönleriyle ve bilimsel bir bakış açısıyla ele almayı gerektiriyor. Bizler de günümüz dünyasında aile kurumunun karşılaştığı sorunları ve çözüm önerilerini Prof. Dr. Nevzat Tarhan'a sorduk.

Zamanın getirdiği imkânlar ve araçların avantajları, dezavantajları dikkate alındığında günümüzde ailenin karşı karşıya kalabileceği tehdit ve krizler neler olabilir?

Şu anda benim gördüğüm, aile kavramında çürüme yaşanıyor. Bunun gözlemlediğim üç tane sebebi var. Birincisi, modernizmin getirdiği yaşam felsefesi değişikliği. Modernizmin getirdiği yaşam felsefesi değişikliğinde hayat sadece dünyasal bir hayat olarak görülüyor. Haz odaklı bir hayat, hedonistik bir felsefe var. İnsanlar çıkarına olan, hoşuna giden odaklı kararlar veriyorlar. Evlilik kararları da dâhil. Evliliğe karar verirken kişi, “Bu kişiyle evlenip de iyi bir hayat yolculuğu yapacak mıyım? Bu ilişki benim ruhumu büyütecek mi, genişletecek mi, bana huzur verecek mi?” diye düşünmüyor. “Bu kişi benim ihtiyaçlarımı karşılar mı?” diye düşünüyor. Bu tamamen çıkar odaklı bir düşünce felsefesiyle ilgili. Yani aslında küresel narsisizm var, onun sonucu aileye de yansdı. Aile kavramına bakış değişti.

ABD’de “Aileye ihtiyacımız yok.” kavramını kurumsallaştırdılar. Açık evlilik oluşturdular. Açık evlilik nedir? Taraflar evli ama ikisinin sevgilisi var. Bir müddet sonra yürümüyor. Fatura en çok çocuklara çıkıyor. Zaten şu anda evlenme oranı %50’nin altında, boşanma oranları ve evlilik dışı çocuk oranları ise %50’nin üzerinde. Avrupa, Kuzey Avrupa ve ABD’de aileyle ilgili çok ciddi şekilde kriz yaşanıyor. Dünya nüfusu da bu

durumdan olumsuz etkileniyor. Belki arka planda istenen de buydu. Birleşmiş Milletler Nüfus Planlama Fonu’na ayrılan paralara baktığımız zaman cinsiyet karşıtı fonların desteklendiğini görüyoruz. Bu da aileye çok zarar veriyor.

İkinci sebep; annelik, babalık, eşlik tanımlarının değişmesi. Bir evde altı tane rol vardır: Anne rolü, baba rolü, eş rolü, kadın rolü, erkek rolü, çocuk rolü. Çocuk da bir roldür. Şu anda erkek ve kadın rolü değişti. Otoriter kadın rolüyle feminen davranan erkeğin rolü küreselleşmek üzere. Değerlerimiz değişti, ölçülerimiz değişti aileyle ilgili. Böyle olunca kadın erkek rolleri çatıştı. Erkek sadece iş insanı rolünü kabul eder, kadın sadece iş kadını, iş insanı rolünü kabul ederse anne, baba rolü ihmal edilmiş olur. Çalışan kadınla ev hanımı rolleri karışıyor. Bu rol karmaşası aileye de zarar veriyor.

Ailedeki değişimin üçüncü sebebi de aileyi koruyan epigenetik mekanizmaların bozulması. Kadim kültürümüzün öğrettiği epigenetik doğuştan geliyor, çevreden geliyor. Çevreden gelenler eğer uygulanmazsa köreliyor, yok oluyor. Uygulanırsa iki-üç nesil devam ediyor. Epigenetik aktarımlar yüz senedir aşağı yukarı bütün dünyadaki değişimle birlikte bizde de değişti. Kültürel aktarımı artık aile değil sosyal, dijital medya yapıyor. Bunun etkisiyle de insanlar bu epigenetik kazanımlarını kaybediyor. “Biz güçlü bir

toplumuz, aile toplumuyuz, ailemiz kuvvetli, bize bir şey olmaz.” ifadeleri ise slogandan ibaret kalıyor.

Bugün anne babalar olarak belki de en zorlandığımız konu dijital dünyaya ayak uydurmak ve çocuklarımızla ilişkimizi sağlıklı tutmak. Bu noktada son yıllarda çok konuşulan dijital yerli ve dijital göçmen kavramlarını nasıl anlamalıyız?

90 sonrası doğan kuşaklar dijital yerli kuşaklar çünkü dijital dünyanın içine doğdular. 90 öncesi kuşaklar ise dijital göçmenler. Dijitali sonradan öğrendiler. Eğer yeniliğe açıksa arayı kapatabiliyorlar ama yerli kadar olmaları da çok zor tabii. Teknolojinin kendisi bizatihi tarafsızdır. İyi amaçla kullanırsanız iyi yöne, kötü amaçla kullanırsanız kötü

Annelik, babalık çocuğu mutlu etmek değil; çocuğu hayata hazırlamaktır. Anne baba hayatta çocuğa nerede duracağını, nasıl davranacağını öğretmezse o çocuk benmerkezci yani paylaşmayı bilmeyen bir çocuk oluyor.

yöne hizmet eder. Dijital de uçak gibi, araba gibi, elektrik gibi, matbaa gibi teknolojidir. Şu anda dijitalle karşı çıkmak sele karşı çıkmak gibidir. Eğer tedbirimizi aldığımızı bizi yıkmaz bu. Tedbirimiz yoksa yıkar. Barajımız yoksa yıkar. Dere yatağında evimiz varsa yıkar. Onun için hazırlıklı olan kişiler dijitalden korkmasınlar. Yani ister yerli olsun ister göçmen, bu zamanın doğrularıdır bunlar. İnsanlar yaşam felsefesini değiştirdikleri için dijital dünyadan çok olumsuz etkileniyorlar.

Bizim doğuştan gelen beyin programımız var. Kognitif psikoloji, beyni bilgisayar gibi görüyor. Beyinde elektriksel devreler, kimyasal iletiler var. Bu, beyindeki donanımdır. Bir de onun içerisinde dolaşan bilgiler var. Bu ise yazılımdır. Doğuştan gelen bir yazılım programımız var beynimizde. Mesela o yazılım programlarından biri biyolojik saat. Beynimiz de 24,5 saat çalışıyor ay saatine göre. Bunlar bütün insanlığa ortak genomdur. İşte bu programa uygun davranmak gerekiyor. Bu programa uygun davranılmadığı zaman bedel ödüyorsun.

Nörobiyoloji şunu doğruladı: Haz peşinde koşan insanların beyni dopamin odaklı çalışıyor. Dopamin haz kimyasalı, haz molekülü. Ama anlam peşinde koşan insanların beyni serotonin salgılıyor. O da mutluluk molekülü. Gençlere uğrunda emek verecekleri, yorulacakları, çile çecekleri bir amaç vermemiz lazım.

Anlam üretebilen tek varlık insan. Dijitalleşme, hayata ve anlama yatırım yapmamızı zorlaştırmadı, aksine kolaylaştırdı. Onun için bu anlam arayışını kaybetmezsek dijitalden korkmayalım. Dijitali amacımıza yönelik kullanacağız.

Yeryüzünün halifesi olma sorumluluğu, insan için yaratıldığı andan itibaren başlar. Yaşam devam ettikçe insanın yüklendiği her yeni rol, ona yeni sorumluluklar getirir. Aile kurmak, anne baba olmak gibi... Bundan hareketle sormak istiyorum: Ebeveyn olmak insana nasıl bir sorumluluk yükler?

0-3 yaş arası dönemde annenin yerini hiçbir şey tutmuyor. Anne veyahut birebir anne yerine geçen, güven ilişkisi verebilen kişi olmalı. Güven verilemezse o çocuk sağlıklı büyümüyor. Büyüme hormonu salgılanmadığı için çocuklar kendini güvende hissetmiyor. Güven duygusu oluşmayınca çocuk hayata atılamıyor, korkuyla yaşıyor. Sık sık hasta oluyor. Ani ölümler oluyor. Yuva hastalığı diye geçiyor bu.

Çocuğun gelişen ruhuna atılan en büyük tohumlar anne çocuk ilişkisinde vardır. 0-3 yaş arasıdır o da. Tabii baba da burada muhakkak önemli. Anne daha çok sevgiyle, baba ise güvenle ilgili tohumlar atar. Çocuk anne babayı kahraman gibi görür on yaşına kadar. Ama on yaşından sonra anneyi babayı sorgulamaya başlar. Bu, doğal bir süreçtir. 12-18 yaş dönemindeki çocukların tutarsız, dengesiz davranışları

psikolojik doğalarının gereğidir. Onların beyinlerindeki yazılım öyle çünkü, öyle çalışıyor. Ergenlikte hormonlar canlanıyor. Ergenler zordur biliyorsunuz. Bazı psikoloji ekolleri ergenlik için "normal şizofreni dönemi" diyor. Özellikle on iki yaşını geçtikten sonra ergen, anne babaya kafa tutar, itiraz eder. Çeteleşme yaşıdır. Zordur, zorlar anne babayı. Çocuğun her yaşının güzelliği var. Çocuğu bir külfet gibi görüyorsanız çocuk yapmayın zaten. Yani bir anne baba çocuğu benim kariyerimi bozacak diye görüyorsa çocuk kurban olur orada.

Eğer küçük yaştan itibaren çocuklarımıza güven veren, sıcak bir aile ortamı sunduysak o çocuk ergenliği çok rahat geçiriyor. Ama kendini eve ait hissetmiyorsa, sevilmiyor, değer verilmiyor gibi duygusu varsa, evde kardeş ayrımcılığı yapılıyorsa o zaman çocuk kötücül oluyor. Sevmek yetmiyor. Anne baba çocuğu çok sevebilir. İçinde sevgi olan disiplin olacak. Kurallı ortam olacak ev. Annelik, babalık çocuğu mutlu etmek değil; çocuğu hayata hazırlamaktır. Anne baba hayatta çocuğa nerede duracağını, nasıl davranacağını öğretmezse o çocuk benmerkezci yani paylaşmayı bilmeyen bir çocuk oluyor.

Ergenle ilişkilerde anne babanın elindeki silah sabırdır. Doğruları yapacak, sabırla bekleyecek. Yanlış yapan çocuğa baskı, tehdit, korkutma, sindirme uygulanırsa çocuk kaçır. Düzilmesi için yeri gelecek yan

Evde kaliteli beraberlik çok önemli. Evde kaliteli beraberlik varsa, pozitif bir aile içi iletişim varsa ve ailede güven alanı olmuşsa o evden kötü çocuk çıkmaz. Çocuk yanlış yapsa bile tekrar döner.

odada dua edecek ama onunla kutuplaşmayacak. Kutuplaşırsa -çoğu zaman büyükler olmak üzere- iki taraf da kaybediyor. Bu zamanda anne baba olmak sorumluluk yüklüyor.

Tolstoy'un söylediği gibi mutlu aileler hep birbirine benzer. Her mutsuz ailenin ise kendine özgü bir mutsuzluğu vardır. Peki neden?

Birbirini tamamlayan aile modelleri mutlu ailedir. Benzerlik değil tamamlayıcılık esastır ailede. Kadın erkeğin, erkek kadının tamamlayıcısı olmalı. Böyle bir tamamlayıcılığın olduğu aileler birbirine benziyor. Birbiriyle iyi anlaşılan çiftlerin beyinleri aynalama yapıyor, aynı oluyor. Michelangelo fenomeni deniyor. Michelangelo, "Nasıl

bu kadar güzel heykeller yapabiliyorsunuz?" sorusuna, "O güzellikler zaten taşın içinde var, ben sadece fazlalıklarını atıp içindeki güzelliği çıkarıyorum." cevabını vermiş. Kişinin benliği de bir bakıma eşinin onaylamasıyla yeniden şekillenir. Tıpkı bir heykel gibi. Bu durum anneyle çocuk arasında da vardır. Çocuğun hareketlerinden anne acıktığını ya da üşüdüğünü anlar. Ama başkası anlayamaz onu. Bencil kişiler bunu yapamıyorlar. Evlilikte mutluluğa yatırım yapmak gerekiyor. Evlilik olgunluğu olmayan kimseler ilişkiye yatırım yapamaz. Erkek evi otel gibi, kadın da eşini para makinesi gibi görür. Böyle evlilikler ruhu olmayan evliliklerdir.

Azalan evlilikler, artan boşanmalar, evlilik ve nikâh aleyhine propagandalar, değiştirilen kadın-erkek rolleri, TV programlarının dolgu malzemesi aldatma hikâyeleri, baş tacı edilen seviyeli(!) birliktelikler, hemcins birlikteliklerini ve evliliklerini kutsamalar, cinsiyetsiz çocuk yetiştirme projelerini himaye etmeler vb. derken geleneksel aile kurumu birçok cepheden saldırıya maruz kalmakta. Bu yoğun kuşatma altında aile kurumunu nasıl koruyabiliriz?

İnsan beyni ilişkisel bir beyin. Tek başına yaşamaya değil, bir grubun parçası olmaya göre programlanmış beynimiz. Bu nedenle insan sosyal bir varlık. Böyle bir durumda dış etkilerden kolay etkileniyor.

İnsanı koruyan üç kale vardır: Hukuki normlar (kanunlar,

adalet sistemi), sosyal normlar (gelenek, görenek, örf âdetler, değerler, kültürel aktarımlar) ve vicdani normlar (ahlaki normlar, vicdan). Sosyal normlar aileyi korur. Bunlar değerlerdir, toplumsal kültürdür. Sosyal normların en büyük özelliği kültürel aktarımlardır. Sevgi, saygı, samimiyet, sadakat bütün bunlar birer değerdir. Vicdani normlar da önemli. İnsanı koruyan iç kale kaldı: Aile kalesi. Ailedeki surlar da yıkıldı. Toplumdaki surlar yıkıldı. Dijital medya evin güvenli ortamına girebiliyor. Kanun ve kurallar da bu konuda yeterli değil, eğitim sistemimiz yeterli değil.

Evde kaliteli beraberlik çok önemli. Evde kaliteli beraberlik varsa, pozitif bir aile içi iletişim varsa ve ailede güven alanı olmuşsa o evden kötü çocuk çıkmaz. Çocuk yanlış yapsa bile tekrar döner. Onun için ümitsiz, karamsar olmayalım.

Sizce mükemmel aile olmak mümkün mü?

Mükemmel aile olmak hoş ama mümkün değil. Mükemmel aile, elindeki imkânları en mükemmel şekilde kullanan ailedir. En çok güzel anı biriktiren aile en mükemmel ailedir. İdeal bir mükemmel aile formatı çizmek yanıltır. Çocuklarımızla, yakınlarımızla, eşimizle ne kadar güzel anılar biriktirdiysek o kadar kârdayız. Biliyorsunuz ölen bir insanın sevap defteri kapanıyor; sadece üç defter açık oluyor: Hayırlı evlat, faydalı ilim ve yaptığı hayrat. Hayırlı evlat en büyük manevi yatırımdır. İyi çocuk yetiştirmek için buna zaman ayırmak gerekir.

EVİNİZDE CANLI BİR AYET VAR

Doç. Dr. Harun BEKİROĞLU

İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا
الْيَهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

“Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O’nun kanıtlarındandır. Doğrusu bunda iyi düşünen kimseler için dersler vardır.”

(Rum, 30/21)

İnsan, genellikle ibret almak için uzaklardaki varlıklara bakmayı tercih eder. Kendisine ya da hemen karşısında duran kişiye bakmak ise hatırına gelmez. Oysa hemen yanı başındaki yol arkadaşına bakması yeterlidir. Çünkü o, yoldaşdır; “sahib bi’l-cenb”dir. (Nisa, 4/36) Eskiler, “Seferde yoldaşın, kervanda

yanında konaklayandır.” derler. Yol, yolcunun konakladığı sonra da kalkıp gittiği bir gölgelik kadar kısa olan “dünya”dır. Yolcu, seferinde yalnız değildir; ondan hiç ayrılmayan bir “refik”i vardır. Seferinde ona yârenlik edecek bu yol arkadaşı, eşidir. (Zeyd b. Ali, *Tefsiru Ğaribi’l-Kur’ani’l-Mecid*, s. 78) Yolculuktaki en değerli varlık salih hanımdır. (Müslim, Rada’, 64) Ona

ihsan ile muamele etmek ise yolculuğun kuralıdır. Onunla yürümek tefekkürü, tefekkür ise teşekkürü gerektirir. Teşekkürün kökü şükürdür. Şükür, yolu yaratan ve yoldaşı bahşeden Allah’a yapıldığında anlam kazanır.

Yolcunun Serüveni

Allah varlık âlemindeki her şeyi çifti ve karşıtıyla (zevc) yaratmış, ardından bu kanun üzerinde düşünmemizi istemiştir. (Zariyat, 51/49) Buna “çiftin uyumu kanunu” adını verebiliriz. Eskiler, “Eşya, zıddıyla kaimdir.” derlerdi. Hidayet dalaletin, ahiret dünyanın, sıcak soğuşun, gece gündüzün, erkek ise kadının karşılığıdır. Çiftin mükemmel uyumundan dolayı kocaya zevc, karısına zevce deriz. Eşyanın çift ve uyumlu oluşunun nedeni, bunun üzerine düşünmemiz ve bunları var eden Allah’ın bir/tek olduğunu idrak etmemizdir. (Mukatil b. Süleyman, *Tefsir*, IV, 133)

Allah, yolcunun serüvenini, bir kadın ve bir erkekle başlatmıştır. İkisinin birbirine uyumlu olması için de önce bir can var etmiş ve bu nefsin eşini de aynı türden yaratmıştır. Bu iki candan da erkekleri ve kadınları var etmiştir. (Nisa, 4/1) İnsan, yolculuğunun kendisinden önceki bu süreğini hatırlamaz. Çünkü o dönemde insanın adı ve sanı yoktur. (İnsan, 76/1) Allah ona, karşısındaki varlıkla hemen ünsiyet ve yakınlık kurduğu için “insan”, deriden oluştuğu için de “beşer” adını vermiştir.

Bu canın, kendisi gibi teni olan bir yol arkadaşı olmalıydı ki onunla yakınlık kurabilsin. Böylece bir çift oldular. Çiftin yakınlığı, tenlerinin değmesine (mubaşeret) neden oldu. Yakınlıklarının ve sevgilerinin sonucunda çocuklar dünyaya gözlerini açtı. İnsanın serüveni başladı.

Yolcunun Tefekkürü

Seferin amacı, Allah'ın bir ve tek olduğunu öğrenmektir. Bu, bilginin serüvenidir. Bu yolculukta Allah, kendisinin bir ve tek olduğunu gösteren çeşitli kanıtlar da sunmuştur. Ayet kelimesinin anlamlarından biri de kanıttır. "Allah'ın varlığını ispat eden delil" denince aklımız bizi hemen uzaklara götürdü. Oysa bu delilin hemen yanı başımızda olduğunu şu ayet bize hatırlatıyor: "Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O'nun kanıtlarındandır. Doğrusu bunda iyi düşünen kimseler için dersler vardır." (Rum, 30/21)

Mekke'de nazil olan bu ayet, karı ve kocadan bahseden diğer mekki ayetler gibi her iki varlığın Allah tarafından yaratıldığına, kadın ile erkeğin aynı türden olduğuna dikkat çeker. Mekke'de nazil olan ve eşlerden bahseden ayetler genellikle Mekkelilerden hanımlarına, çocuklarına ve torunlarına bakarak tefekkür etmelerini ister. Bir erkeğin evlilik kurumu sayesinde

"koca", çocuklarının doğmasıyla "baba", torunlarının dünyaya gelişiyle "dede" rollerine bürünmesi, Allah'ın ona lütfudur. Bu statüler kendisinin başarısı değildir. Putların hediyesi de değildir. Bundan dolayı müşrikler gibi statüsünü eşine, ailesine ve soyuna karşı bir zulüm, tahakküm veya kayırma aracı olarak kullanmamalıdır. Kendi kaburga kemiğinin eğriliğini yadırgamadığı gibi onun da doğasını kabullenmelidir. (Buhari, Nikâh, 79, 80) Onu yok saymaya dönük batıl anlayışlar, Allah'ın nimetine karşı nankörlükten başka bir şey değildir. (Nahl, 16/72)

Erkeğin hanımı, Allah'ın varlığını ve tekliğini gösteren ayetlerden biridir. Allah'ı görmese de her gün bu kanıtı şahit olmaktadır. (Mukatil b. Süleyman, *Tefsir*, III, 410) Bu kanıt, cin ya da melek değil kendisi gibi bir insandır. Türü aynı olduğu gibi şekli de benzerdir. Fiziği, yadırgamayacağı bir şekilde tasarlanmıştır. Zevcesi olarak "çiftin mükemmel uyumu"nu oluşturur. (Maturidi, *Te'vilatu'l-Kur'an*, XI, 170) Onunla huzur bulur; duyguları ve arzuları sakinleşip sükûnete erer. Dertleri ve kederleri onda yok olur. Farklı ırktan ya da dilden olsa da ısınıp kaynaşır. Çünkü Allah, kadını sükûnetin kaynağı olarak yaratmıştır.

Hiçbir akrabalık bağı bulunmayan iki yabancı insanın evlenmesiyle aralarında bir kaynaşma başlar. Birbirlerini severler, birbirlerine gönülden

bağlanırlar. Ayette buna aşk ve sevgi yani "meveddet" denmiştir ki bu, sadece Allah'ın evlilik sayesinde karı-koca arasına yerleştirdiği bir nimettir. (Mukatil b. Süleyman, *Tefsir*, III, 410) Bunun sayesinde aynı lokmayı paylaşır, aynı yüke omuz verirler. Karısını kaybeden erkek veya kocasını yitiren kadın, mahzun kalır ve göz yaşı döker. Bu, Allah'ın evlilik kurumuna rahmetiyle tecellisidir. Karı ve koca arasında gözlemlediğimiz rahmet ve merhamet, Rahim olan Allah'ın mevcudiyetinin bir delilidir. Anne rahmi, rahmetle aynı kökten gelmiştir ve çocuklar bu rahmetin koynunda yaratılır. Bu rahmet bağı, rahim olarak gelişir ve iki farklı insanın sevgisinin meyvesi olarak çocuklar dünyaya gelir. (Maturidi, *Te'vilatu'l-Kur'an*, XI, 171)

Allah'ın karı ve kocayı, birbirlerini sevip özledikleri mutlu bir çatı altında buluşturması, onun varlığının kanıtlarındandır. Allah, sevginin kaynağıdır yani "vedud"dur. Karı koca arasına meveddet koyarak onları birbirlerine düşkün şekilde yaratmıştır. Böylece birbirlerine bağlanarak rahmet ve merhamet toplumu kurarlar. Çocuklar da bu rahmet ikliminde büyür. Çünkü Allah'ın varlığını gösteren en büyük delillerden birisi evimizdedir. Onu ise sadece tefekkür edenler anlar. (Taberi, *Tefsir*, XVIII, 478) Eskiler, "Evvel refik ba'det-tarik" demişler. Yani; Önce yoldaş, sonra yol."

ÇOCUK EĞİTİMİNDE SÜNNETİN ROLÜ

Dr. Hüseyin Sırrı SUNAR

Ankara Dini Yüksek İhtisas Merkezi
Müdür Yardımcısı

İslam dini anne ve babaya, çocuklarına karşı bazı görevler yüklemiştir. Bu görevlerin başında ise onlara dinlerini, iman, ibadet ve ahlak ilkelerini, ardından helal ve haramı öğretmek gelir. Aynı zamanda onların güzel ahlak ve edep ile terbiye edilmelerini sağlamak gerekir. Bu ise ancak onların vakitlerini faydalı şeylerle doldurmak, her fırsatta onlarla sohbet etmekle gerçekleştirilebilir. Çocukların yetiştiği ve kişiliklerinin olduğu ilk ve en önemli ortam aile yuvasıdır. Çocukların terbiyesinde, yanlışlara sebep olacak kötü etkilerden korunmalarında en büyük sorumluluk anne ve babanın omuzlarındadır.

İnsan üzerindeki en büyük nimet öncelikle Allah Teâlâ'ya, sonra ise anne babaya aittir. Bu nedenle insanın önce Allah'a sonra anne babaya şükretmesi istenmiştir. (Lokman, 31/14) Anne babanın bu konumu şöyle izah edilmektedir: Anne baba, insanın varlığının zahir sebepleridir. Ayrıca onun üzerindeki nimetleri çok büyüktür; terbiye, şefkat, küçükken ve kendine yetmezken zayı olmaktan ve helakten korumaları

bunlardandır. (Razi, *Mefatihul-Çayb*, 13/178) İslam, anne babaları, "Hepiniz çobansınız. Hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz." (Buhari, Cum'a, 11) diyerek çocukları gözetmekle sorumlu tutmuş ve "Hiçbir anne baba, çocuğuna güzel terbiyeden daha kıymetli bir bağışta bulunmamıştır." (Tirmizi, Birr, 33) buyurarak ebeveyne, çocukları güzel ahlakla yetiştirme görevini yüklemiştir.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: كُنْتُ خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا، فَقَالَ: «يَا غُلَامُ إِنِّي أَعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ، أَحْفَظُ اللَّهَ يَحْفَظُكَ، أَحْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ تُجَاهَكَ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ، وَإِذَا اسْتَعْنَيْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ، وَاعْلَمْ أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ، وَلَوْ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ، رُفِعَتِ الْأَقْلَامُ وَجَفَّتِ الصُّحُفُ

İbn Abbas'tan (r.a.) rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: "Bir gün Resulullah'ın (s.a.s.) bineğinin terkinde oturuyordum. Bana şöyle dedi: Ey çocuk! Sana birkaç kelime öğreteceğim. Sen Allah'ı (dinini) koru ki Allah da seni korusun; sen Allah'ı (dinini) koru ki Allah'ı yanında bulasın. İstedığın zaman Allah'tan iste, yardım dilediğin zaman Allah'tan yardım dile. Bil ki bütün insanlar eğer sana bir şeyle fayda vermek üzere toplansa, sana ancak Allah'ın senin lehine yazdığı şeyle fayda verebilirler ve eğer sana bir şeyle zarar vermek üzere toplansalar, ancak Allah'ın senin aleyhine yazdığı şeyle sana zarar verebilirler. Kalemler kaldırıldı ve sayfeler kurudu."

(Tirmizi, Sıfatü'l-Kiyame, 59)

Evlatları güzel adap üzere yetiştirmek, dünya ve ahiret açısından onlara mal bırakmaktan daha önemlidir. İbn Ömer (r.a.) şöyle der: “Evladını terbiye et. Çünkü sen evladına ne öğrettiğinden sorulacaksın. O ise sana iyi davranmak ve itaat etmekten sorumludur.” (Hatip Bağdadi, *el-Fakih ve'l-Mütefakkih*, 1/176) Çocukların özellikle de ergenliğe giriş dönemlerinde, arkadaş çevresinin etkisiyle ahlak, hâl ve hareketlerinde olumsuz etkiler altında kalabildikleri bir gerçektir. Bu, anne babaya düşen sorumluluğu bir kat daha artıran bir durumdur.

Anne babaların, çocuklarına karşı yapabilecekleri/yapmaları gereken şeyleri beş başlıkta toplayabiliriz:

1. Anne-babanın kendisi, “örnek” sıfatı taşıyabilecek ahlaka sahip olmalıdır.
2. Çocuğun terbiyesini İslam'ın ilke ve öğretileri çerçevesinde yapmalıdır. Zira onlar, Allah'ın (c.c.) bizlere verdiği en değerli emanetlerdir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.), “Her doğan İslam fıtratı üzerine doğar. Sonra anne babası onu Hristiyan, Yahudi veya Mecusi yapar.” (Buhari, Cenaiz, 92) şeklindeki sözleri, çocuklarımız üzerindeki etkimizin ne kadar önemli olduğunu ifade etmektedir.
3. Anne baba, çocuklarını daima gözetip hiçbir vakit ihmal etmemelidir. Resulullah (s.a.s.),

küçükleri yumuşak bir üslupla eğitirdi. Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet ediliyor: “Hz. Hasan, sadaka hurmalarından bir hurma aldı. Ağzına koydu. Resulullah (s.a.s.) ona ağzından hurmayı çıkarması için işaret etti. Sonra ‘Bilmez misin ki biz sadaka yemeyiz!’ demiştir.” (Buhari, Zekât, 60)

4. Anne ve babalar, çocuklarının vakitlerini faydalı şeylerle doldurmalıdır. Boş vakit, birçok musibetin sebebidir. Hak ile doldurulmayan vakit, batıl ile dolar.
5. Anne baba, evlatlarına arkadaş yakınlığı ile davranmalıdır. Çünkü sohbet ve arkadaşlığın, çocukların kişiliklerini oluşturmada büyük etkisi vardır.

Çocuk eğitiminde hadislerle yer vermek de onlara ahlaki değerleri ve İslam'ın temel prensiplerini öğretmek için etkili bir yöntem olabilir. Ancak, hadisleri çocuklara aktarırken şu noktaları göz ardı etmemek gerekir:

Yaşa ve Anlayış Seviyesine

Uygunluk: Çocukların yaşlarına ve anlayış seviyelerine uygun hadisler seçilmeli; hadislerin anlamı çocukların anlayabileceği şekilde açıklanmalıdır.

Doğru ve Güvenilir Kaynak

Seçimi: Hadislerin doğru ve güvenilir kaynaklardan alınmasına özen gösterilmelidir. *Hadislerle İslam*

(DİB Yayınları) külliyatı bu anlamda baş ucu kitabımız olabilir.

Günlük Hayatla

İlişkilendirme: Hadislerin, çocukların günlük hayatlarıyla ilişkilendirilmesi, onların hadisleri daha iyi anlamalarına ve uygulamalarına yardımcı olur. Örneğin, “Temizlik imanın yarısıdır.” (Müslim, Taharet, 1) hadisini anlatırken, temizliğin önemini ve nasıl temiz olunabileceğini günlük hayattan örneklerle açıklamak faydalı olabilir.

Örnek Olma:

Çocuklara hadisleri öğretirken ebeveynlerin ve eğitimcilerin kendi davranışlarıyla örnek olmaları çok önemlidir. Çocuklar, büyüklerinin hadislerde belirtilen değerlere ve davranışlara uygun davrandığını gördüklerinde hadisleri daha kolay benimserler.

Sevgi ve Şefkatle Yaklaşma:

Hadisleri çocuklara öğretirken sevgi ve şefkatle yaklaşmak önemlidir. Onlara korku veya baskı uygulamak yerine sevgi ve anlayışla yaklaşmak, onların İslam'ı daha çok sevmelerine ve benimsemelerine yardımcı olur.

Evimizde çocukların dâhil edildiği hadis dersleri yapmak, her fırsatta karşılaşılan durumla ilgili sünnet/hadis bilgisi aktarmak onların güzel ahlakı, doğru davranışları ve İslam'ın temel prensiplerini Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ilim halkasından almalarını sağlayacaktır.

Bİ' KAVRAM

Hipersomnia

Hipersomnia, bireylerin yeterli ya da uzun süre uyumasına rağmen gündüz aşırı uyku hâli yaşadığı bir uyku bozukluğudur. Bu durum, gün içinde sürekli uyuma ihtiyacı hissetme, istemsiz şekerlemeler yapma, geceleri uzun saatler uyumaya rağmen sabahları yorgun uyanma, uyanmakta zorluk, günün tamamına yayılmış gerginlik, baş ağrısı, konsantrasyon ve hafıza sorunları, çevreye karşı kayıtsızlık gibi belirtilerle kendini gösterebilir. Birincil (nedeni bilinmeyen) ya da ikincil (diğer sağlık sorunları, uyku apnesi, depresyon veya madde kullanımı gibi) nedenlere bağlı olarak gelişir. Hipersomnia yaşıyorsanız öncelikli olarak bir nöroloji uzmanına gitmeniz önerilir. Tanı koymak için uyku öyküsünün incelenmesi, uyku testleri ve değerlendirme ölççekleri kullanılırken tedavi genellikle ilaçlar, yaşam tarzı düzenlemeleri ve altta yatan sorunların ele alınmasını içerir.
<https://www.acibadem.com.tr/>

Kakma İşlemeli Ahşap Masa

Bİ' ESER

Gordion Tümülüsleri arasında en ihtişamlı buluntuları sunan ve Kral Midas'ın babası Gordios'a ait olduğuna inanılan MM Tümülüsü, barındırdığı çok sayıda ahşap eser ile dikkat çekmektedir. Buluntular arasında en dikkat çekici örneklerden biri

olan kakmalı masa, Frig ahşap işçiliğinin en önemli örneklerinden biridir ve en az kırk ahşap parçanın bir araya getirilmesi yoluyla oluşturulmuştur. Masa; üçayak, çerçeve ve tabla olmak üzere üç ana bölümden meydana gelmektedir. Paneller aracılığıyla oluşturulmuş pek çok geometrik bezek ile süslenmiş olan masa üzerinde kare, baklava, rozet, çengel ve gamalı haç gibi desenler yer almaktadır. Ahşap mobilya zaman içerisinde eridiğinden sadece küçük parçalar günümüze ulaşabilmiştir. Bütünlüğü sağlamak için bu mobilyaların üst yüzeyleri camla kaplanarak geri kalan parçalar üzerine eklenmiştir. (Gordion-Frig Dönemi Mobilyaları, Online Journal of Art and Design, Volume 9, Issue 4, October 2021)

Hukuk-ı Aile Kararnamesi

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan kısa bir müddet sonra başlayan kanunlaştırma hareketlerinin son örneklerinden biri 25 Ekim 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi'dir. Bu kararname, İslam hukuk tarihinde aile hukuku alanında hazırlanmış ilk kanundur. Bu hususta daha önce bazı kanunlaştırma teşebbüsleri olmuş fakat bunlar tamamlanmamıştır. Kararname, yargı birliğini sağlamış yani Müslümanların yanında Hristiyan ve Yahudiler için de hükümler içermiştir. Bu düzenleme ile aile hukuku sahasında eskiden beri var olan çok hukukluluk bir ölçüde muhafaza edilmiştir. Hukuki birlik anlayışına aykırı olan bu husus Osmanlı Devleti'nin çok toplumlu ve çok kültürlü yapısına uygundur. Hazırlanması sırasında sadece Hanefi mezhebine bağlı kalınmayıp hem evlenme hem de boşanma alanında Hanefi mezhebi dışındaki mezheplerin ve hukukçuların görüşlerinden de faydalanılmıştır.

Gözümüz Neden Seğirir?

Göz kapağında ortaya çıkan, kontrol dışı bir spazm olan seğirme hareketi, farklı sebeplerden dolayı meydana gelebilir. Çoğu vaka; uykusuzluk, yorgunluk, alkol, tütün ya da kafein kullanımı, stres, alerjik tepkime güneş, parlak ışık, rüzgâr ya da toz gibi çevresel faktörler, kornea çizikleri, göz tahrişi ve göz kuruluğu, sürekli ve ara vermeden filtresiz bilgisayar ekranı kullanmak, sigara içmek, B12 ya da D vitamini eksikliği gibi faktörlerden kaynaklanır. Bu seğirmelerin çoğu kısa sürebilir ve 1-2 dakika içerisinde kendiliğinden geçebilir ancak gözde kızarıklık, akıntı, şişkinlik, göz kapağında düşme, gözün tamamen kapanması, seğirmelerin yüzün veya vücudun başka bölümlerini etkilemesi hâlinde uzman kontrolü gerekmektedir. (<https://www.avicennaint.com>)

Kötülükten daha korkunç olan şey insanın kötülüğü soğukkanlılıkla sürdürmesidir. Israr, suçun kendisinden daha büyük bir suçtur.

Kehribar Geçidi,
Nazan Bekiroğlu

Ebru: Elif AYDIN

ROL MODEL AİLE

■ İhsan ÜNLÜ

DİB Başkanlık Müşaviri

Günümüz hız ve haz çağında, egoizmin ve kapital değerlerin alabildiğine arttığı bir dönemde insanlar hızla yalnızlaşmakta ve aile mefhumu giderek yıkılmaya yüz tutmaktadır. Gün geçmiyor ki aile içi şiddet olaylarını yansıtan haberlerle sarsılmayalım. Yıkılan yuvalar, sönen ocaklar, mağdur olan yavrular, ellerimizin arasından farklı yerlere kayıp giden evlatlar... Aile, içeriden ve dışarıdan kuşatmalar ve tehlikeler altında âdetla alarm veriyor. Böylesi netameli bir süreçte örnek şahsiyetlere ve rol model ailelere şiddetle ihtiyacımız olduğu aşîkârdır. İşte bu noktada bize yol ve yöntem gösterecek ailelerin başında Ehl-i Beyt gelmektedir. “Ev halkı” anlamına gelen Ehl-i Beyt, Kur’an’da âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber’in (s.a.s.) gözdeleri ve ümmete emaneti olan, kendilerinden övgüyle bahsedilen mübarek bir ailedir. Huzur ve saadet kaynağı olan Ehl-i Beyt yuvası, sonraki nesillere ve insanlığa

verdiği örneklik ve erdemli davranışlarıyla rol model olmuştur. Zira bu yuvada, bugün insanlığın mumla aradığı hayâ, iman, ahlak, insanlık, fazilet, erdem, fedakârlık, yiğitlik, yardımseverlik, hoşgörü, empati, sevgi, saygı, ahde vefa gibi olmazsa olmaz yüce değerler vardır.

Günümüzde en büyük sorunların ve aileyi parçalayan unsurların başında değer erozyonunun geldiği görülmektedir. Bu bağlamda, aileyi ayakta tutan yüksek değerlerin Ehl-i Beyt’te yaşandığını görüyoruz. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) en sıkıntılı zamanlarında yanında olan ilk eşi Hz. Hatice validemizin şahsında vefanın ve sadakatin ne kadar önem arz ettiğine tanık oluyoruz. Yirmi beş yıl süren hayat arkadaşlığında maddi ve manevi desteğini hiç esirgemeyen Hz. Hatice’den günümüz hanımlarının alacağı çok önemli dersler vardır. Mekke eşrafından olan bu saygın hanımefendinin sadakatine kayıtsız kalmayan Hz. Peygamber (s.a.s.) de ona olan sevgisini ve hayranlığını

her zaman dile getirmiş, vefatından sonra da her fırsatta onu anmayı ihmal etmemiştir.

Ahzab suresinin 33. ayetinde Allah Teâlâ, Efendimizin eşlerine, “Evlerinizde oturun, eski cahiliyede olduğu gibi açılıp saçılmayın, namazı kılın, zekâtı verin, Allah’a ve peygamberine itaat edin. Ey Ehl-i beyt, şüphesiz Allah sizden her türlü kusuru giderip sizi tertemiz yapmak ister.” şeklinde hitap eder. Bu ve benzeri ayetlerde (Ahzab, 33/28-34) Ehl-i Beyt’e, dolayısıyla ümmetin mümine kadınlarına yönelik ikazları görüyoruz. Bu ayetlerde, onların sorumluluk sahibi kadınlar olduklarına vurgu yapılarak daha dikkatli ve titiz davranmaları istenmektedir. Söz ve davranışlarında, sosyal ilişkilerinde, ibadet ve taatlerinde kendilerine yüklenen sorumluluğun farkına varmalarına işaret edilmektedir.

Evliliğin, aile olmanın temel taşlarından birisi de eşler arasındaki sadakat durumudur. Allah Resulü (s.a.s.) ile hanımları arasındaki sadakatin önemli bir örneğini de Hz. Peygamber’in (s.a.s.) kendisinden dünyalık şeyler isteyen eşlerini vahyin emriyle Allah ve Resulü ile dünya nimetlerini arzu etme noktasında muhayyer bırakmasında, onların da Allah’ı, Resulünü ve ahiret yurdunu tercih etmelerinde görüyoruz. Bu teklife ilk cevap veren Hz. Aişe (r.a.), kendisine anne ve babasıyla istişare etmesini söyleyen Hz. Peygamber’e (s.a.s.), “Ben bunun için mi anne ve babamla

istişare edeceğim? Ben Allah'ı, Resulünü ve ahiret yurdunu istiyorum.” diye seslenmiştir. Hz. Aişe (r.a.) daha sonra Resulullah'ın (s.a.s.) diğer eşlerine de bunu söylediği ve onların da Allah'ı, Resulünü ve ahiret yurdunu tercih ettiklerini bildirmiştir. (Buhari, Tefsir, 242)

Evlilik, her hâlükârda karı kocanın birbirlerine iyi günde, kötü günde destek olacaklarını beyan ettikleri akdin adıdır. Bir ömür boyu sürecek bu yolculukta mutlu günler olacağı gibi zorlu günler de olacaktır. “İnsanlar, ‘inandık’ demekle imtihan edilmeden bırakılacaklarını mı zannederler.” (Ankebut, 29/2) ayet-i kerimesini çok iyi anlayan Ehl-i Beyt, bunun gereği olarak birliğe, dirliğe ve salih amellerde bulunmaya çok dikkat etmişlerdir. Ailede ve toplumda güzel hasletlerin neşvünema bulması için kendileri başta olmak üzere güzel aile yuvalarının kurulmasına önyak olmuşlardır. Ehl-i Beyt yuvasının en büyük destekçisi ise şüphesiz Hz. Peygamber (s.a.s.) olmuştur. Bu mutlu yuvanın kurucusu olan Allah Resulü (s.a.s.), yuvanın yıkılmaması ve üsve-i hasene (güzel örnek) olarak en güzel bir şekilde yürümesi adına büyük emek sarf etmiştir. Bulduğu her fırsatta bu mübarek yuvayı ziyaret etmiş, ev halkını ibadetlere ve faziletli amellere özendirmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) bu güzel hasletleri Ehl-i Beyt'inde gördükçe sevinir, kızı Fatıma'yı çok sever, onu yanaklarından öperek iltifatta bulunurdu. Hz.

Peygamber (s.a.s.), vefatından önce ev halkını topladı ve onlara şöyle seslendi: “Bakın! Benim işlediklerim bana, sizin işledikleriniz size aittir. Bakın! Ben sizin için Allah'a karşı hiçbir şey yapamam. Bakın! Sizden benim dostlarım ancak muttaki olanlarıdır.” diyerek istikamet yolunda takvanın önemine dikkat çekmiştir.

Aileyi ayakta tutan direklerden biri de sorumluluk duygusudur. Ailede sorumluluğun başta erkeğe ait olmak üzere ve karşılıklı olduğunu Kur'an'ın pratik hayata yansımaları olan Ehl-i Beyt'te görüyoruz. Bu manada Hz. Peygamber'in (s.a.s.), “Sizin en hayırlınız, ehline karşı en hayırlı olanınızdır. Ben, eşlerine karşı en hayırlı olanınızım. Sizlerden hanımlarına iyilikle muamele edeniniz en iyiniz, onlara kötü muamele edeniniz ise en kötünüzdür.” (Tirmizi, Rada, 11) sözü, aile hayatındaki huzurun kaynağına işaret ederken İslam'ın kadına bakış açısını da ortaya koymaktadır. Bu manada Hz. Ali (r.a.) de tıpkı sevgili kayınpederi (s.a.s.) gibi ev işlerinde eşine yardım etmiş; eve su taşımak, pazar alışverişini yapmak, ağır yükleri kaldırmak gibi görevleri yüksünmeden yerine getirmiştir. Ailede görev paylaşımıyla birlikte eşlerin birbirine yük olması değil yük alması huzuru getirecek ve mutluluğu artıracaktır.

Ebeveynlere düşen önemli görevlerden biri de evlatları arasında ayırım yapmadan hepsini şefkatle yetiştirip büyütmektir. Cahiliye çağının

cahil ve günahkâr insanlarının, utancından kız çocuklarını diri diri toprağa gömdükleri bir devirde, Allah Resulü'nün (s.a.s.) kızı Fatıma'ya (r.a.) verdiği değer, müşriklerin bu çirkinliklerini tarihin çöplüğüne gömdüğü bir devrimdir. Hz. Muhammed (s.a.s.), her türlü iyiliği, fazileti, değer ve erdemi bizzat kendi eliyle kızına vermiş; onu mükemmel bir anne ve eş adayı olarak yetiştirmiştir. Akabinde, kızının da onayını alarak çok sevdiği ve titizlikle yetiştirdiği yeğeni Hz. Ali (r.a.) ile yuvalarını kururmuştur. Bütün bunların neticesinde hane-i saadetlerine huzur ve sekinet gelmiş, Ehl-i Beyt haznesinden çıkan bu ışıqla Orta Asya ve Anadolu'da nice mutlu yuvalar kurularak gözler ve gönüller sürura ermiştir.

Yeni nesillerin aile büyüklerine vefa borcu olarak saygı, sevgi ve hizmette kusur etmemeleri noktasında da Ehl-i Beyt'te güzel örnekler vardır. Hz. Fatıma (r.a.), en zor dönemlerinde mübarek babasına kol kanat germiş, biricik annesi Hz. Hatice vefat ettiğinde ona âdeta annelik yapmıştır. Bunun sonucunda, haklı olarak “babasının annesi” ünvanını bizzat Allah Resulü'nün (s.a.s.) ağzından alan Hz. Fatıma, ona olan sevgisini ve özlemini ölene dek sürdürmüştür. Allah Resulü (s.a.s.), en sıkıntılı zamanlarında biricik kızının yanına gitmiş, teselliyi onunla bulmuş, ona sevgide ve hürmette oldukça cömert davranmıştır. Belki de ümmetinin en büyük felaketinin aile yuvası üzerinden olacağını fark eden

Hız. Peygamber (s.a.s.), kızı Fatıma, damadı Ali, torunları Hasan ve Hüseyin efendilerimiz üzerinden asırlara ufuk açacak çok yerinde ve harika bir mesaj vermek istemiştir.

Her ailede olduğu gibi ümmete örneklik teşkil eden bu ailede de zaman zaman sıkıntılar olduğu görülmektedir. Ehl-i Beyt mensupları, Hız. Peygamber'in (s.a.s.) neslinden gelme şerefine nail olmakla birlikte hiçbir zaman hata ve günah işlemekten korunmuş değildırler. Çünkü ismet sıfatı yalnızca peygamberlere mahsustur. (Mustafa Öz, "Ehl-i Beyt", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 10/498-501) Bu hususa örnek sadedinde bir anekdot paylaşmak yerinde olacaktır: Rivayet edildiğine göre Hız. Ali ile Hız. Fatıma arasında bir tatsızlık yaşanır. Bunun üzerine Hız. Ali, tatsızlığın daha fazla büyümemesi için evden ayrılır. Akabinde Hız. Peygamber (s.a.s.), öğle vakti kızının yanına gittiğinde Hız. Ali'yi evde göremez. Sahabilerden biri, onun Mescid-i Nebvî'de uyumakta olduğunu haber verince Resul-i Ekrem (s.a.s.) oraya gider. Uyumakta olan Hız. Ali'nin üzerindeki hırkanın sıyrıldığını, vücudunun toprağa bulandığını görünce elbisesindeki toprağı eliyle silkelerken, "Kalk Ebu Türab, kalk!" diye seslenir. O günden sonra "Ebu Türab" diye de çağrılan Hız. Ali, kendisine böyle hitap edilmesine çok sevinir. (M. Yaşar Kandemir, "Ebu Türab", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 10/243) Buradan, ailede problemler yaşanmasının

gayet doğal olduğu ancak küçük kıvılcımların büyük yangınlara dönüşmemesi adına ebeveynlere sorumluluk düştüğü dersini çıkarmak mümkündür. Çok önemli ailevi problemlerin çözümünde ise hakemlik rolü üstlenecek tecrübe sahibi, adil ve şefkatli bireylere ihtiyaç duyulacağı ise muhakkaktır.

Aile açısından düşünüldüğünde günümüzün önemli sorunlarından biri de evlilik maliyetlerinin çok yüksek olmasıdır. Evliliklerin gittikçe külfete dönüşerek zorlaştırıldığı şu dönemde Ehl-i Beyt, gayet sade ve mütevazı bir evlilik örneğı ve hayat modeli sunması bakımından özel bir konumdadır. Yine kendisi, her konuda kadınlara örnek bir hayat süren Fatıma (r.a.) validemizin, ümmete rol model olma noktasında çok önemli şahsiyetler olan Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin'i nasıl yetiştirdiğı de gözlerden uzak tutulmamalıdır. Hız. Hüseyin'in ağabeyi Hız. Hasan'la birlikte, yıllarca Medine sokaklarında dolaşarak ihtiyacı olanlara erzak dağıttığı hepimizce malumdur. Hız. Hüseyin, Kerbela'da en zor şartlarda bile ibadetini aksatmamış, kendisini kuşatanlara taviz vermeden hak bildiğı yolda istikamet üzere gitmeye devam etmiştir.

Allah Resulü'nün (s.a.s.) "Allahım! Ben onları seviyorum. Sen de onları sev. Onları sevenleri de sev." buyurduğu gibi onları sevenlerden olmak ve izlerinden gidebilmek niyazıyla.

“

“Babasının annesi” ünvanını bizzat Allah Resulü'nün (s.a.s.) ağzından alan Hız. Fatıma, ona olan sevgisini ve özlemini ölene dek sürdürmüştür. Allah Resulü (s.a.s.), en sıkıntılı zamanlarında biricik kızının yanına gitmiş, teselliyi onunla bulmuş, ona sevgide ve hürmette oldukça cömert davranmıştır. Belki de ümmetinin en büyük felaketinin aile yuvası üzerinden olacağını fark eden Hız. Peygamber (s.a.s.), kızı Fatıma, damadı Ali, torunları Hasan ve Hüseyin efendilerimiz üzerinden asırlara ufuk açacak çok yerinde ve harika bir mesaj vermek istemiştir.

”

AYNI EVDE İKİ YALNIZ

■ Cihan ULUÇ
Psikolog

Evlilik, uzun bir maratondur. Bu maratonun; çocuk yetiştirmek, kök aile ile ilişkileri sürdürmek, geleceğe dair hayal ve tasarıları gerçekleştirmek, duygusal olarak tatmin olmak, yakınlık inşa ederek birlik olmak, kendini güvende hissetmek, biri tarafından önemsenmek ve sevmek gibi birçok veçhesi ve çıktısı vardır. İstisnai bir niyet yoksa hiçbir evlilik boşanmak üzere başlamaz, hiçbir çift daha kötü ve zorlu günler yaşayabilmek için bir araya gelmez. Fakat öyle şeyler yaşanır ki günün sonunda adım adım boşanmaya doğru gidilir.

Buraya doğru giderken evlerde sesler yükselebilir, kısa süreli fiziksel ayrılıklar yaşanabilir, araya aileler ya da fikrine güvenilen dostlar girebilir ya da bir aile danışmanına gidilebilir. Bu sürecin sonunda çiftler bir karar verir; ayrılık kararı ile yasal süreç başlar, devam etme kararıyla ise durum bir şekilde tatlıya bağlanır ve ilişkilerinde yeni bir perdeye geçerler. Fakat ayrılığa giden her yol bu kadar belirgin ve dışarıdan gözlemlenebilir şekilde değildir.

Kimi çiftler yıllardır evlidir, fiziki olarak aynı ortamı paylaşıyor aynı havayı soluyor görünüyorlardır. Uzaktan bakıldığında da aralarında bir gerginlik sezilmez. Fakat çok az göz göze gelirler; birbirleriyle

kesiştikleri nokta, konuştukları mesele pek azdır. Paylaşımları, mahallenin kasabıyla yaptıkları gündelik sohbetten biraz hallicedir. Sanki fiziken oradadırlar ama ruhen başka yerdedirler. İkisi de gerçek, üç boyutlu bir insandan öte iki boyutlu bir tiyatro dekoru gibi derinliksiz görünür. Bu evlerde nadiren sesler yükselir; çiftlerin birbirini ayrılıkla tehdit ettikleri duyulmaz mesela. Çatışma yoktur ama öte yandan sevgi dolu komplimanlar, mizahi takılmalar, araya sıkıştırılmış ince espriler de yoktur. İki taraf da birbirinin zihninde çok az yer işgal ediyordu. Ölmemişlerdir ama sanki canlı da değildirler. Dışarıdan bakanlar ve ilişkiyi yaşayan çiftler de bir şeyin eksik olduğunu fark ederler ama ortada gözle görülür bir şey olmadığı için kafaları karışır.

İşte çiftlerin resmî olarak evli olmalarına rağmen duygusal, zihinsel, bazen de fiziksel olarak uzak olma durumlarına görünmez boşanma diyoruz. Ortada isim olarak bir evlilik vardır fakat içi boşalmıştır. Bu evlilik türü; güvende olma, duygusal paylaşım ihtiyacı, anlama ve anlaşılma, samimiyet, sevmek ve sevmek gibi birçok yakınlık içeren duygudan uzak bir noktaya gelmiş ve asıl işlevini yapamaz olmuştur. Çiftler bugünlere sabahtan akşama gelmezler.

Evlilik, en çok da yalnız olmadığımızı hissetmek, zorlandığımızda orada var olacak bir eşin varlığını bilmek, sadece bir evi, fiziksel ortamı değil aynı zamanda hayatı paylaşmak açısından kıymetlidir.

Şimdi hem bu yoldaki kilometre taşlarını hem de çözüm önerilerini masaya yatıralım.

Görünmez Boşanmanın Önüne Geçmek Mümkündür

Aşk ve yakın ilişkiler üzerine çalışmaları ile tanınan psikolog R. Sternberg'e göre sağlıklı bir ilişkide olmazsa olmaz üç unsur; tutku, yakınlık ve bağlılıktır. Görünmez boşanma durumunda yakınlık ve tutku ortadan kalkar; sadece çeşitli motivasyonlarla (boşanma sonrası belirsizlik, yalnız kalma korkusu, ekonomik olarak hayatı idame ettiremeyeceğine dair kaygı, çocukların varlığı vb.) bağlılık devam eder.

Fark Etmek ve Ayrıştırmak

Değişim ve dönüşüm fark etmekle başlar. Öncelikle size ve evliliğinize ne olduğunu fark etmeye ve tanımlamaya çalışın. Örneğin; eskiden akşamları birlikte bir yerlere çıkmayı çok severdik, hafta sonlarımız özel etkinliklerle ve deneyimlerle geçirdi, yemekten sonra sohbet ederdik, okuduğumuz kitapları paylaşırdık, günümüzün nasıl geçtiğini anlatmak çok iyi gelirdi ya da kafa karışıklığımız olan bir konuda konuşmak, dert ettiğimiz şeyleri paylaşmak çok kıymetliydi gibi... Sizi evlilikten ve yakın olmaktan neyin alıkoyduğunu fark etmeye çalışın. Bazen bu neden; çözümlenmemiş bir mesele, bazen telefonla fazla haşır neşir olma, bazen içkolik olma durumu, bazen

de çocuklara haddinden fazla düşkünlük olabilir.

İletişim Metodunuzu Gözden Geçirin

Anlatmak, anlaşılacak ve anlamak insani ihtiyaçlarımızdandır. Çiftler iletişimden ve anlatmaktan fayda görmedikçe bunun yararsız ve gereksiz olduğu düşüncesini pekiştirirler. Canımız yana yana iletişime devam etmek istemeyiz ve bu duruma bir tepki geliştiririz. O yüzden, evdeki bu kopukluğa sebep olan iletişim hatalarını gözden geçirmek faydalı olacaktır. Ne oluyor da eşimizden uzaklaşıyoruz?

Çözülmeyen problemler çoğunlukla bir yere gitmez, tıpkı temizlenmeyen evler gibi. Halı altına süpürülen meseleler bir süre sonra birikip ilişkiyi yaşanmaz hâle getirebilir. Meseleleri zamanında oturup konuşmak ve bir mutabakata varmak önemlidir.

Eşimize ne yapıyoruz da bize kendini kapatıyor, bizden uzaklaşıyor? Arada sağlıklı bir iletişim olmadığında taraflar ister istemez iki uca doğru savrulur: Ya yıkıcı bir saldırgan savunmaya ya da derin bir ölümcül sessizliğe.

Sessizlik Her Zaman Olumlu Bir Şey Olmabilir

Bir evdeki sessizlik çoğu zaman dışarıdan olumlu ve huzurlu bir ortam olarak görülebilir. Elbette ki sessiz, sakın ve stabil bir hayatın bize iyi gelen tarafları vardır; ama her durumda olumlu olarak yorumlanmamalıdır. Özellikle görünmez boşanmanın olduğu, tarafların birbirinden iki ayrı dünyaya doğru uzak düştüğü evliliklerde durum farklıdır. Buradaki sessizlik, bir alarm sinyali ya da soğuk savaş olarak okunmalıdır.

Küçük Şeyleri Büyük Görmeye Çalışın

Normalde bunu olumsuz şeylerde kolayca yaparız. Basit bir dil sürçmesini, küçük bir yüz ifadesini ya da özenle temizlenmiş mutfak tezgâhındaki o küçük kirli çay bardağını hemen fark eder, yeri geldiğinde de kritize ederiz. Bunu olumlu şeyler için de yapmak mümkün. Küçük ama iyi olan şeyleri yüceltmek, takdir etmek; onların tekrarına ve daha büyüklerinin de yaşanmasına destek olabilir. Örneğin; eşiniz uğraşmış ve bir tatlı yapmış, onu mutfak batırdığı, masraf yaptığı ya da şekeri fazla olmuş gibi şeylerle

eleştirmek yerine emeğini ve bu hususta uğraşını takdir edin. Heves kırmak kolay olandır.

Bazen farkında olmadan tam da istemediğimiz sonuçlara hizmet edecek tavırlar gösteririz. Bu noktada şu soru kıymet arz eder: Ben ne yapıyorum da şu anki duruma hizmet ediyorum? Mesela eşimin sessizliğinden, bir şey anlatmadığından, benimle paylaşacak bir şeyi olmadığından şikâyet ediyorum. Tamam, bunu o yapıyor ama ben de ne yaparak onun sessizleşmesine, bazı bilgileri saklamasına ve anlatmamasına destek oluyorum? O her anlattığında onu yargılıyor, küçümsüyor, istememesine rağmen akıl veriyor, anlattığı şeyi önemsemiyor ya da bir kavga, kızgınlık anında onun lehine koz olarak kullanıyor olabilirim. Bu şartlar altında eşimin bir süre sonra bir savunma kabuğu örmesi ve kendini korumaya çalışması kaçınılmaz olacaktır.

Fiziksel Yakınlığı Önemseyin

Fiziksel temas, bazı çiftler için sevildiğini ve önemsendiğini hissetmek adına birincil beslenme kaynağı olabilir. Yakın ilişkilerin en önemli unsurlarından biri fiziksel temastır. Temas bizi yatıştırır, aradaki sıcaklığın ve samimiyetin artmasına yardımcı olur. Fiziksel yakınlık, duygusal yakınlığın da bir cüzüdür; önemli bir destekleyicisidir. Eğer çift

olarak hem zihinsel hem de duygusal bir uzaklaşmadan bahsediyorsak panzehiri olarak fiziksel yakınlığı artırabiliriz.

Problemleri Halı Altına Süpürmeyin

Çözülmeyen problemler çoğunlukla bir yere gitmez, tıpkı temizlenmeyen evler gibi. Halı altına süpürülen meseleler bir süre sonra birikip ilişkiyi yaşanmaz hâle getirebilir. Meseleleri zamanında oturup konuşmak ve bir mutabakata varmak önemlidir. “Muhakkak çözüm” demiyorum dikkat ederseniz; çünkü her mesele her zaman çözülecek diye bir kaide yoktur. Bazı durumların zamana, olgunlaşmaya veya yeni bir bakış açısına ihtiyacı vardır. Ama en azından konuşulabilmiş olması; görmezden gelinme ve ciddiye alınmama gibi duyguların önüne geçecektir.

“Evlendik ve Artık Gayrete Gerek Yok” Demeyin

Evlilik öncesi çiftler genelde en iyi hâllerinde orada olmaya çalışırlar. Bu oldukça insani ve anlaşılır bir durumdur. Birbirleri için zaman, maddiyat, yaşam enerjisi gibi kaynaklarını sarf ederler. Kilometrelerce öteden gelirler, zor ve emek isteyen şeylerin altına imzalarını atarlar. Öncesinde nasıl ki gayret ve hassasiyet kıymetliyse hikâyenin devamında da aynı şekilde gereklidir. “Evlendik ve artık tamam, bundan sonra nasıl geliyorsa öyle.” şeklinde gelişine yaşamak; özensiz bir ilişkiye hizmet eder. Oysaki

evlilik öncesi bir fragman gibidir; film evlilikle beraber başlar.

Yeniden Bağ Kurmak Her Zaman Mümkündür

Zaman zaman insan, en yakınıyla bile en uzağa düşebilir. Adım adım bozulabilen ilişkiler adım adım düzelebilir de. Yeter ki tarafların bu hususta bilinçli gayretleri ve istikrarlı dikkatleri olsun. Bir zamanlar yakın hissettiğiniz eşinizi yine yakın hissedebilirsiniz, keyifle zaman geçirdiğiniz eşinizle yine eğlenebilirsiniz. Bir şeyler paylaşmak için can attığınız eşinizle yine bir şeyler paylaşabilirsiniz. Geçici hâlleri kalıcı ve değişmez durumlar olarak görmemek gerekir. İlişkiler bozulabilir ama ilişkiler toparlanabilir de.

Profesyonel Destek Almaktan Çekinmeyin

Bazı durumlarda bir dış göze, farklı bir bakış açısına ve çift olarak bizi aşan bir sese ihtiyaç duyarız. Bunu bir başarısızlık olarak görmeyip bu alanda çalışan uzmanlardan destek almaktan çekinmemek gerekir. Her zaman kendi söküğümüzü kendimiz dikemeyebiliriz.

Evlilik, en çok da yalnız olmadığımızı hissetmek, zorlandığımızda orada var olacak bir eşin varlığını bilmek, sadece bir evi, fiziksel ortamı değil aynı zamanda hayatı paylaşmak açısından kıymetlidir. Toplumumuzda yakın, samimi, canlı ilişkilerin artması temennisiyle...

ÇOCUĞUM İÇİN KİTAP SEÇİMİ

■ **Esra ÖZDEMİR**

Okul Öncesi Öğretmeni

Kitap, küçük büyük her yaşta bireyin en değerli hazinelerinden biridir. Her kitap farklı dünyalara açılır, her sayfa bizi yeni maceralara sürükler. Kitaplar, çocuklara yeni bilgiler kazandırırken onların empati kurma, problem çözme ve düşünme becerilerini de destekler. Çocuklarınızla buluşturduğunuz her kitap, onların dil becerilerinin gelişmesine, hayal güçlerinin zenginleşmesine ve dünyayı anlamalarına yardımcı olur. Ancak çocuklara okutulacak kitabın nitelikli ve besleyici olması esastır. Dilerseniz bu yazımızda çocuğunuzun gelişim alanlarına göre seçebileceğiniz kitaplardan ve bu kitapların özelliklerinden bahsedelim.

0-6 aylık bebeklerin duysal ve motor becerileri hızla gelişir. Dolayısıyla onların duysal keşiflerini destekleyecek özelliklere sahip kitaplar tercih edebilirsiniz. Yumuşak dokulu veya sesli kitaplar bebeklerin çevreyle etkileşim kurmalarında faydalı olabilir. Ayrıca araştırmalar bebeklerin bu dönemde yüksek kontrastlı, siyah beyaz objelere daha iyi odaklandıklarını göstermiştir.

Bu sebeple siyah beyaz zeminli kitapları veya basit resimlerin olduğu kavram kitaplarını da tercih edebilirsiniz. Yine bu dönemde yüz ifadesi gibi sosyal sinyalleri de anlamaya başlayan bebeğinize ninniler söylemeniz, masallar anlatmanız, sakın yumuşak bir ses tonu ile hayallerinizden bahsetmeniz duygusal bağlarınızı kuvvetlendirmede fayda sağlayacaktır.

6 ila 12 ay aralığındaki bebeklerde dokunma ve keşfetme dönemi başlamaktadır. Bebeğiniz, parmaklarıyla hissettiği kitabı ağzına götürerek tanımaya çalışacaktır. Son derece normal olan bu hareketler bebeğinizin kitap ile kuvvetli bir bağ kurmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla bu dönemde onun için dayanıklı kitaplar tercih edebilirsiniz. Bu dönemin ilk ayları için dokun hisset kitapları ve banyo kitapları tercih edilebilir. Dönem sonlarına doğru ise kalın karton kitaplar bebeğiniz için harika bir seçim olabilir. Bu tarz kitaplar bebeğinizin dokunma, görme ve işitme duygularına hitap ederek sizlere keyifli bir deneyim sunacaktır.

12-24 aylık bebeklerde, artan keşfetme ve merak duyguları ile buna bağlı taklit yetenekleri de görülmeye başlar. Basit, eğlenceli hikâyeler, her sayfada tek bir cümlelerin olduğu bol görselli kitaplar ile şarkılar hareketli ve sesli oyuncaklar kadar ilgi çekecektir. Seçeceğimiz kitaptaki resimler karmaşık olmamalıdır. Net ve amaca hizmet eden tek bir büyük görsel, zemin kargaşasını ortadan kaldıracaktır. Bu dönem, dağarcık bakımından çocukların en çok kelime kazandıkları dönemdir. Bebeğiniz yeni duyduğu kelimeleri henüz kullanmasa da duyduklarını bireysel farklılıklarına göre öğrenip biriktirir. Bu sebepten, ev içerisinde konuştuğunuz kelimelerde de farklılıklar yapabilirsiniz. Kelime çeşitliliğine dikkat etmek bu dönemde önemlidir. Cümlelerimiz kısa, net ve kurallı cümle şeklinde olmalıdır.

Erken çocukluğun başladığı 24 ay ve takip eden zaman diliminde çocuklar hikâyelere katılım sağlamaya başlar. Çocuğunuz kendi hikâyesini anlatmak isteyebilir. Henüz okumaya başladığınız kitabınız yarıda kalsa da çocuğunuzun hikâyesine katılmanız onların kendini kıymetli hissetmesi için oldukça önemlidir. Dolayısıyla etkileşimli kitaplar bu dönemde oldukça faydalı olacaktır. Görsellerin ağırlıkta olduğu, 4-6 kelimelik cümle yapılarından oluşan kitaplar tercih edebilirsiniz. Hareketli bölümlere, sürpriz kapaklara sahip üç boyutlu kitaplar bu dönemde oldukça değerlidir.

Hızla gelişen dil becerileri, artan hayal güçleri ve sosyal-duygusal farkındalıklarıyla dikkat çeken dört yaş grubu çocuğunuz için bol görselli, kısa ve anlaşılır metinlere sahip, eğlenceli ve öğretici içerikler sunan kitaplar tercih edebilirsiniz. Bu yaş grubundaki çocuklar, neden-sonuç ilişkilerini anlamaya başlar, merak duyguları yoğunlaşır ve oyun yoluyla öğrenmeye büyük ilgi gösterirler. Kendilerini ifade etme yetenekleri gelişirken empati kurma ve kuralları anlama konusunda da önemli ilerlemeler kaydederler. Bu sebeple, seçeceğiniz hikâyeler onların duygusal gelişimini destekleyecek sıcak ve güvenli temalar içermelidir. Sessiz kitap olarak bilinen ve sadece görsellerin bulunduğu kitaplarla kendi hikâyeyi her seferinde farklı bir şekilde oluşturabilirsiniz. Ayrıca çocuğunuz sevdiği bir kitabı defalarca sizlere okutabilir. Her defasında farklı bir ayrıntı keşfetmek çocuğunuzun olduğu kadar sizlerin de hoşuna gidecektir.

Bilişsel, sosyal ve duygusal alanlarda kayda değer gelişim gösteren beş-altı yaş çocukları, gelişen dil becerileri sayesinde daha akıcı konuşmaya ve olaylar arasındaki bağlantıları daha rahat kurmaya başlarlar. Kelime dağarcığını genişleten, sebep-sonuç ilişkisini destekleyen ve merak duygusunu pekiştiren kitaplar onların bilişsel gelişimine katkı sağlayacaktır. Ayrıca yine bu yaşlarda çocukların sosyal ortamlara olan ilgileri ve bağımsızlık

duyguları güçlenir. Macera, mizah ve dostluk temalı öyküler bu dönem çocuklarının duygusal zekâlarını geliştirir ve empati kurma becerilerini destekler. Seçilecek kitaplarda, bir sayfadaki cümle sayısı ortalama 2 ile 5 arasında olmalı, metin ile görseller dengeli şekilde yer almalıdır. Bilinmesi gereken bir diğer husus da bu dönem çocuklarının yazıları görsellerden ayırt etmeye, yazının yönünü ve şeklini keşfetmeye başladıklarıdır. Okuma yazmaya hazırlık süreci açısından da oldukça önemli olan beş-altı yaş grubu çocuğunuz ile erken okuryazarlık etkinlikleri çalışabilirsiniz. Yazı farkındalığı, fonolojik farkındalık olarak da bilinen ses farkındalığı, cümle, kelime ve isim farkındalığı bu dönemde çalışabileceğiniz konular arasındadır. Kitabın yazar ve çizer bilgisini göstermeniz, kitabı metne dokunarak okumanız çocuğunuzun yazı ve sözel dil arasındaki bağı kurmasını sağlayacaktır.

Unutulmamalıdır ki okul öncesi dönemde ekeceğimiz tohumlar hem çocuklarımızın hem de biz ailelerin geleceğini şekillendirmektedir. Dolayısıyla çocuğumuza kitabı sevdirmek ileride onun kitap okuma alışkanlığı kazanmasında büyük bir adım olacaktır. Kelime hazinesi gelişmiş olan çocuk kendini ifade etme ve karşıdakini anlama konusunda da bir adım önde olacaktır.

Dinlerken çocuğunuzun keyif aldığı, okurken sizi de eğlendiren ve eğiten bir kitap, nitelikli kitap nedir sorusuna aradığımız cevap olabilir. Bu sebeptendir ki nitelikli bir çocuk kitabı aynı zamanda iyi bir yetişkin kitabıdır. Biz yetişkinler de nitelikli çocuk kitaplarında kendimize dair keyifli bir şeyler bulabilir, çıkarımlar yapabiliriz.

Kitaplar her zaman bir mesaj içermezler. Hayata ve günlük yaşam becerilerimize dair keyifli bakış açıları sunabilirler. Duygularımızın her türlüşünü olduğu gibi kabul etmemize yarayan hatta bazen yetişkinler olarak farkında olmadığımız duygularımıza farkındalık kazandıran nice güzel kitaplar vardır. Yeter ki çocuğu için her şeyin en iyisini isteyen biz yetişkinler kitaplar konusunda da araştırmacı, seçici ve istekli olalım.

UZUN YOL

■ Zeynep ERDOĞMUŞ

Uçakta oturduğum koltukta bir o yana bir öbür yana dönüyordum.

Bulunduğum hâletiruhiyeden uzaklaşmak için gözlerimi kapattım. Hayat ne garip; her zaman heyecanla neşeyle başladığım uçak yolculuğu şimdi göğsümü sıkıştırıyor.

Uçağın penceresinden bakarken geçmişe daldım gittim. Memleketimin sıcak yaz mevsimlerini, ayçiçeği tarlalarında geçen çocukluğumu, Almanya'ya gelme hikâyemizi düşündüm. Babam, yetmişli yılların yurt dışında çalışma furyasından etkilenip işçi bulma kurumuna başvurmuş. Uzun boylu, gür saçlı, güçlü kuvvetli bir genç olan babama hızlıca olumlu cevap geliyor. Evraklarını yaptırıp küçük bir valizle trene binmiş ve Almanya'nın yolunu tutmuş. O yıllarda giden her işçi gibi aklında birkaç yıl çalışıp para biriktirmek ve memlekete geri dönmek var. Ama hayatın akışı planladığı gibi gelişmiyor.

Çalıştığı fabrikada Almancayı çabucak kavraması, gayreti, dürüstlüğü ile çok sevilmiş. Çalışma azmi, verilen her görevi titizlikle yapması sonucu kısa sürede terfi almış. Yoğun

çalışma temposuyla geçen üç yılın sonunda çalıştığı otomobil fabrikasının yöneticisi "Aileni getir, buraya yerleş, aylığını artıracamız." diye teklifte bulunmuş. Zorlu hayat şartları gelen teklifi kabul etmesinde etkili olmuş, çok sayıda Türk ailenin yaşadığı bir mahallede ev tutmuş. Hanımını, iki çocuğunu ve eşyalarını daha rahat getirebilmek için de araba almış.

Annem, gurbetteki babamı evde her daim anardı. Babanız gelince bunu yapacağız, buraya gideceğiz, cümleleri dilinden hiç düşmezdi. Ve nihayet babanız gelince lafı gerçek olmuştu. Babam gurbetten güzel, kırmızı bir araba ile dönmüştü. Evde bayram havası vardı. Trakya'nın bunaltıcı sıcaklığına rağmen evimizde mutluluk rüzgârı esiyordu. Beş yaşındaki kardeşim İbrahim ve ben o gün şehrin en mutlu çocuklarıydık. Almanya'dan gelen çikolataları yerken hediye paketlerimizi açtık. Babam, hep beraber arabayla Almanya'ya gideceğiz, dedikten sonra benim aklım fikrim bu yolculuk olmuştu. Giderken göreceğimiz ülkeleri sırasıyla sayıyor, kendi yolculuğunu da keyifle anlatıyordu. Yedi yaşında bir çocuktum ve bu kırmızı araba

ile yapılacak yolculuk hayali beni çok heyecanlandırmıştı.

Evde büyük bir hazırlık başladı. Tüm eş dost bizi bu göç yolculuğuna hazırlıyordu. Tarhanalar yapıldı, hamurlar kesildi, bulgur, nohut, mercimek paketlenildi. Salçalar, turşular kavanozlandı, güneşte kurutulmuş fasulye, biber, patlıcan da babaannemin elleriyle diktiği bez keseye kondu. Dedem de destekledi oğlunun bu kararını. Evimizin

koltuklarını örttük, halılarını topladık, perdelerini kapattık. Yazları izne geldiğimizde kendi evimizde kalacaktık. Ev dediğim de; gecekondular arasında, derme çatma, dedemlerin desteği ile yapılmış iki göz odaydı. Annem “Elin evinde bey olmaktansa kendi evinde kul ol.” diyerek yaşadığı şartlara şükrederdi.

Ayrılık vakti gelmişti, eşyaların bir kısmı arabanın üstüne demir çubuklarla

yaptırılan tavana, kalanlar ise bagaja yüklendi. Koltuk araları bile eşyayla doluydu. Aklımda bir sürü soru vardı. Yolculuk nasıl geçecekti, kaç gün sürecekti, orada başka insanlarla nasıl anlaşıacaktık, okullar nasıldı, yeni arkadaşlar bulabilir miydik? Hepsini merak ediyordum. Gözyaşları eşliğinde vedalaşmalar yapıldı, arabanın arkasından sular döküldü. Babamın bize hissettirdiği güven duygusu

ile yola koyulduk. Yolculuk başladığında sessizlik hâkimdi. Annem içli içli ağlıyor, kardeşim ve ben yoldan gözümüzü ayırmıyorduk. Bulgaristan sınır kapısında uzun bir pasaport kuyruğu karşıladı bizi. Sırayı beklerken annemin yol için hazırladığı yiyeceklerden yemeye başlamıştık bile. Gümrük kapısından geçince müthiş bir heyecan sardı. Kardeşim uykuya çoktan teslim olmuştu,

benimse kalbim yerinden çıkacak gibiydi. Yabancı bir ülkenin toprağını görmek farklı hissettirmişti. Babam, önümüzdeki gurbetçilerin araçlarını takip ederek yol alıyordu. Yugoslavya sınır kapısına geldiğimizde artık uzun bir mola zamanıydı. Arabadan indik, bizim gibi mola veren diğer ailelerle tanıştık, kaynaştık. Birbirini hiç tanımayan insanlar birbirlerine kol kanat oluyordu. Aynı dile, aynı dine, aynı ülküye bağlı olmanın önemini çocuk yaşımda anlamıştım. Dinlenme istasyonunun تنها bir köşesine battaniyeyi serdik. Babamla ikimiz dışarıda uyuduk, annem ve kardeşim ise arabada. Sabah olunca yola devam ettik ve sınıra vardık. Yollar biraz karıştı hatta

bir ara yolumuzu kaybettik. Babam arabayı kenara çekti, küçük el çantasından önüne bir kâğıt çıkardı. Bu yolları bilen arkadaşıyla nereden nasıl gidileceğini detaylıca gösteren, krokiye benzer bir harita çizmiş. Tabelaları okudu, haritaya baktı, hangi yoldan gitmesi gerektiğini buldu. Bir kez daha hayran olmuştum babamın öngörüsüne. Doğru yola girmenin mutluluğu ile devam ettik ve Macaristan'ın gümrük kapısına ulaştık. Yine uzun bir geçiş kuyruğu bizi bekliyordu. Babamın, artık yolumuz az kaldı sayılır, Avusturya'yı geçince evimize ulaşacağız cümlesiyle rahatlamıştık. Hepimiz çok yorulmuştuk ve nihayet sabaha karşı evimize ulaştık.

Geldiğimiz bu yabancı ülkeye kısa denilebilecek zamanda uyum sağladık. Mahallemizde Türkçe konuşan birçok çocuk vardı ve hemen arkadaş olduk. Arkama bakarak önümü göremeyeceğimi gurbetin ilk zamanlarında anlamıştım. Diğer ailelerden farklı olarak annem dil öğrenmeye çok hevesliydi ve kısa zamanda da başardı.

Babamın fabrikadaki mesaisi erken başladığından biz de güne erken başladık. Her sabah kahvaltısını yaparken cebinden köstekli saatini çıkartıp masaya koyar, ona bakarak çayını yudumlardı. Evden çıkarken de tekrar cebine koymayı unutmazdı. Annem dualarla babamı işe uğurlar, kendisi de kısa saat çalıştığı işine gitmek için tren

istasyonuna doğru hızlı adımlarla yürürdü. Kardeşimle ben evden en son çıkar ve mahalledeki çocuklarla birlikte okulumuza giderdik.

Biz birbirini dinleyen, kendi içinde çatışması olmayan, küçük, sevgi dolu bir aileydik.

Arkadaşlarımla babalarına olan saygıları daha çok korkudandı ama ben babamın basiretine, anneme olan saygısına, çocuklarına gösterdiği ilgisine saygı duyardım. Ailem, yenin hikâyesini yazmaya çalışıyordu. Yabancı bir memlekette, işçi bir ailenin çocuğu olarak başladığım

eğitim hayatında ders notlarım oldukça iyiydi. Bu başarı mühendislik fakültesine girmemi sağladı. Kardeşim İbrahim de benim yolumdan devam etti.

Yaz tatili gelince memlekete gitme heyecanı kaplardı bizi. Doğduğumuz toprağın uzağına düşsek de vatan sevgisi her zaman kalbimizdeydi. Annem uzun sıla yolculukları öncesi itinayla hazırlanırdı. Babama sevdiği pırasalı börek, çocuklarına çikolatalı kek yapardı. İncecik sarmalar yiyecek çantamızın olmazsa olmazıydı. Arabamızla memlekete doğru giderken her yolculuğun ilk konusu Almanya'ya göç ettiğimiz, ilk yolculuk serüvenimizdi. Türk şoförlerin birbirini gözeterek uyuması, annemin her an dua etmesi, pasaport kontrollerindeki heyecanımızı tekrar tekrar konuşmayı çok severdik. Her yıl yaz mevsimlerinde aynı kara yolundan defalarca gittim geldim ama ilk yolculuğun heyecanını asla unutamadım. Babam "Yolların da mekânların da hafızası vardır, mesafeler gurbet insanını terbiye eder." cümlesini sıkça tekrar eder, yol alırken taşla, ağaçla, toprakla konuşur, "Gidişimize de dönüşümüze de yol verdiniz, Allah razı olsun." diye devam ederdi. Bazı yıllar babamın fabrikası işçilerine daha az gün izin verirdi. Biz de o zaman uçakla giderdik memlekete ama babam uçak yolculuklarını pek sevmez, içim sıkılıyor bunun içinde, diye söylenirdi. Annemin elini

tutarak "Çocuklar uçağın altına bizi koymadan memlekete kendimiz dönelim Ayfer, bu gurbetin sonu yok." diye hayıflanırdı.

Saatime sıkıntıyla tekrar baktım, şimdi yine bir uçak yolculuğundayım. İnişimize bir saatten az zaman var. Can babacığım tabutun içinde, uçağın altında. O korkuyla bahsettiği uçak altında memlekete dönme sohbetleri gerçek olmuştu. İki gün önce çalıştığı fabrikada iş kazası geçirmişti. Eve haber geldiğinde hepimiz hastaneye koştuk ama babamın acı haberi ile yüzleştik. Oysa daha ne hayalleri vardı... Emekli olunca memlekete kesin dönüş yapacak, yeni aldığı verandalı evin her köşesine asma fideleri dikecekti. Anneme "Ayfer Hanım, artık kendi asmanın yaprağından yaparsın sarmalarını." diye takılırdı. Küçük bir bahçede, memleketinin güneşinin sıcağında domates, biber yetiştirecekti. Bu hayallere yüzünde kocaman bir gülümseme ile eşlik ederdi annem. Onların arasındaki sevgi, muhabbet dalga dalga hayatımızın her köşesinde hissedilirdi.

Hayat, payımızdaki acıyı hepimize üleştirmişti. Yan koltukta oturan anneme baktım, yüzüne ölümün kederi çökmüştü. Elinde tespih, gözünde yaşla yine dudakları kıpır kıpırdı. Çocukluğumun kahramanı babacığım olmadan Almanya'da nasıl yaşanır bilmiyorum. Uzun yolculukların hoş sohbetleri

nasıl başlar bilmiyorum. Hayat neydi acaba? İki nefes arasındaki kısa bir an mıydı ya da günlük koşturmanın sonunda çay eşliğindeki sohbet miydi? Galiba hayat çocuklarına bıraktığın güzel hatıralardı, memleket yollarında yaşanan maceralardı. Ama en önemlisi kalpte bırakılan izdi. Türkülere çok meraklıydı babam; gurbet insanı ozan yapar, derdi. Hatta bir saz bile almış, kendi kendine çalmayı öğrenmişti. Bazen o çalar, biz söylerdik.

Uçağın tekerleri piste değdi, yolcularda hareketlilik başladı. Hayatın garip bir cilvesiydi: Ayçiçeği tarlalarının sarı gelinler gibi süzüldüğü, sıcak bir yaz mevsiminde başlamıştı Almanya maceramız. Şimdi ise cenaze arabasının ön kısmında otururken yolun sağlı sollu taraflarında gerdanlık gibi dizilen ayçiçeği tarlalarının arasından geçiyoruz. Ne çok severdin Trakya'nın dağlarını, ovalarını. Bir ağustos ayında göç ettiğimiz Almanya'dan yine bir ağustos ayında bambaşka bir yolculukla dönüyorduk. Hayat hayal etmekte ve sen bize hep hayallerinden bahsederdin. Şimdi hepimiz yarıda kaldık. Cebimdeki köstekli saatten güç almaya çalışarak usulca annemin koluna girdim. Babamın varlığından yokluğunun uçurumuna düşmüştük. Yavaş adımlarla yeni aldığımız evimize doğru yürüyor, sıcak bir meltem eserken annem usulca, "Ahh Ali, ahh Ali, böyle mi olacaktı dönüşümüz." diyordu.

AİLE İÇİ ŞİDDET NASIL ÖNLENİR?

■ **Gülşah AKÇAY CİVRİZ**
Uzman Klinik Psikolog

Aile içi şiddet, aile bireylerinden birinin diğerine hükmetme ve zarar verme amaçlı olarak uyguladığı fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik istismar veya ihmal içeren davranışlardır. Aile içi şiddet, birey ve toplum üzerinde derin yaralar açan, nesiller boyunca devam eden bir sorundur. Hem Batı'da hem Doğu'da birçok ülke bu sorunu ortadan kaldırmakta yetersiz kalmaktadır. Aile içi şiddetin kökeni farklı nedenlere dayanabilir ancak şiddet failleri ve mağdurları genellikle benzer psikolojik ve sosyokültürel özellikler gösterir. Aile içi şiddetin psikolojik dinamiklerini anlamak koruyucu ve önleyici çözümlerin etkinliğini artırarak şiddet döngüsünü kırabilir.

Şiddet türlerini tanımak ve anlamak, şiddet döngüsünün kırılması için hem birey hem de toplum bazında ilk adımdır. "Annenin vurduğu yerde gül biter"; "Anne-baba hem döver hem sever!" ifadeleriyle şiddeti aile içinde meşrulaştıran

yaklaşımlar öncelikle yanlış bilinenlerin yerine doğruların ikame edilmesi ile mümkündür.

Fiziksel şiddet, toplumda en kolay şekilde algılanan şiddet biçimidir. Ancak psikolojik, ekonomik, cinsel, sosyal ve manevi şiddet türleri çoğu zaman göz ardı edilir. Psikolojik şiddet, kişinin zihinsel ve duygusal bütünlüğüne zarar veren, benlik saygısını sarsan bir süreçtir. Hakaret, aşağılama, şantaj gibi davranışlarla psikolojik olarak örselenen mağdur, zamanla yaşadığı durumun farkında olsa bile bunu kabullenme eğiliminde olabilir.

Ekonomik şiddet, kişinin mali kaynaklara erişiminin engellenmesi ya da ihtiyaçlarını karşılamasını engelleyecek şekilde maddi kaynaklardan mahrum bırakılması şeklinde ortaya çıkar. Cinsel şiddet, kişinin rızası dışında, tehdit veya baskı altına alınarak birliktelik yaşamaya zorlanmasıdır. Sosyal şiddet, kişinin sosyal çevresinden

koparılması, arkadaşları veya ailesiyle görüşmesinin yasaklanması; manevi şiddet ise kişinin inanç ve değerlerine baskı uygulanarak iradesi dışında seçimler yapmaya zorlanmasıdır.

Şiddetin Kuşaklararası Aktarımı

Aile içi şiddetin önlenmesinin güçlüğü onun izini sürmenin neredeyse imkânsızlığı ile paraleldir. Aile içi şiddet bir kere ortaya çıktığında sadece bir nesilde kalmaz, kuşaklar boyunca farklı türlerde aktarılır.

Çocukluk döneminde şiddete maruz kalan ya da şahit olan bireyler, yetişkinliklerinde benzeri ilişkilerin içinde bulunma eğilimindedir. 2010 yılında ABD'de yapılan bir araştırma, çocukken aile içi şiddete tanık olan kadınların, yetişkinlikte eşleri tarafından şiddete uğrama olasılığının daha fazla olduğunu göstermiştir. Bu durum, psikoloji literatüründe "Şiddetin Kuşaklararası Aktarımı Teorisi" ile açıklanır. Çocuklukta

maruz kalınan şiddet, yetişkin bireyin ilişkilerinde sürekli kendisini kovalayan bir hayalet gibidir. Aile içi şiddet dinamiklerine maruz kalan çocuklar, büyüdüklerinde aynı şiddet sarmalını tekrar ederler. Örneğin, babasının annesine uyguladığı psikolojik veya fiziksel şiddeti izleyen bir erkek çocuk, evlendiğinde eşine ya da kız çocuğuna aynı şekilde davranabilir. Benzer şekilde, annesinin şiddete sessiz kaldığını görerek büyüyen bir kız çocuğu, yetişkinlikte şiddete maruz kaldığında bunun kaçınılmaz olduğuna inanarak “kurban üçgeni” olarak da anılan sistemin içinde sıkışıp kalır.

Aile İçi Şiddetin Döngüsünü Kurban Üçgeni Modeli ile Anlamak

Aile içi şiddet, genellikle eşler arası bir problem olarak görülse de aslında bir kurban-zorba dinamiği söz konusudur. “Kurban Üçgeni”, aile içi şiddeti anlamada etkili bir modeldir. Bu modele göre, şiddetin de dâhil olduğu disfonksiyonel aile sistemlerinde anne-baba-evlat rolleri yerine kurban, zorba ve kurtarıcı rolleri görülür.

Bireyleşme sürecini tamamlamamış iki kişinin kurduğu ve işlevlerini gösteremediği için “disfonksiyonel” olarak tanımlanan ailelerde, eşler arası krizlerin aşılması için üçüncü kişinin “sacayağı” rolüne ihtiyaç duyulur. Sistemde çocuklar olmadığında karı kocanın kök ailesinden bireyler de bu sisteme dâhil olurlar.

Modelin, aile içi şiddeti anlamamıza yardımcı olması için rolleri kısaca tanımlamak istiyorum. Disfonksiyonel ailede “kurban”; sınırları ihlal edilen, içinde bulunduğu durumda kendini güçsüz ve çaresiz hisseden kişidir. Söz konusu aile içi şiddet olduğunda kurban şiddete maruz kalır ancak çözüm üretmez; suçlar ve şikâyet eder. Sürekli acı çeken, kendisine acınmasını bekleyen bir duruş sergiler. Bir şeylerin değişmesi için birinin desteğini zorunlu görür ve “Benim elimden bir şey gelmez” diyerek durumu kabullenir. Zorba; karşısındakinin sınırlarını ihlal eden, şiddet veya baskı yoluyla kontrol kuran kişidir. Fiziksel şiddetin her türüne başvurabildiği gibi “küsmeye” gibi daha pasif agresif teknikleri de aynı amaçla kullanır. Zorbanın kurban üzerindeki etki gücü, onda suçluluk ve utanç uyandırması ile sağlanır. Çoğu zaman aile içi şiddet mağduru olan birey, kök aileden “utanç” ve “suçluluk” duygularıyla yüklenmiş olarak evlilik yapar. Bu yükler, onu çekirdek ailede zorbaya karşı savunmasızlaştırır ve aile içi şiddeti mümkün kılar. Dolayısıyla Zimberoff’un da dediği gibi zorba, gücünü kurbanın sınırlarındaki zayıflıktan alır. Ancak şunu eklemeyen geçmemek gerekir: Her zorbanın geçmişinde de bir kurban rolü vardır. Geçmişte sınırları ihlal edilmiş bireyler kendilerini bundan korumak için “sınır ihlal eden” olmaya yönelirken sağlıklı bir savunma gerçekleştirmiş olurlar.

Kurban ve zorba arasında olup bitenlerin ürettiği “kaygı” sistemden boşaltılmaya çalışılırken devreye “kurtarıcı” girer. Kurbanın ihtiyaçlarını karşılamayı vazife edinerek kendini zorbaya set yapan kurtarıcı, bu sağlıklı sistemin çarklarının dönmesine katkıda bulunur. Kurban, seçimlerinin sonuçlarını görmez ve değişim fırsatını “kurtarıcının” geçici çözümlerinin minnettarlığı içinde kaybeder. Kurtarıcı da şahit olduğu dramının getirdiği acıdan kurbanı rahatlatarak kurtulur. Aslında kurtarıcı da bir zamanlar kurban rolünü deneyimlemiştir. O nedenle empati duygusu güçlüdür ve elini taşın altına koymakta hiç tereddüt etmez. Buradaki sorun, kurtarıcının balık tutmayı

Şiddet döngüsünü kırmanın en önemli yollarından biri, bireylerin psikolojik farkındalık kazanmasıdır. Özellikle çocukluk döneminde şiddete maruz kalan bireylerin, yetişkinliklerinde benzer ilişkiler kurmamaları için psikolojik destek alması gereklidir.

öğretmek yerine kurbanı sürekli hazır balık yedirmesidir. Kurban bu süreçte kurtarıcıya bağımlı hale gelir. Sonuç olarak sistemin çarkları daha hızlı döner.

Bu üç rol, bir aile ya da ilişki sistemi içinde sürekli değişebilir. Örneğin, eşinden şiddet gören bir kadın (kurban), çocuklarına şiddet uygulayarak (zorba) roller arası geçiş yapabilir. Aynı zamanda, iş yerinde eşi tarafından terk edilen arkadaşına sahip çıkarak “kurtarıcı” rolünü oynarken kendi evinde babalarına karşı tavır alan ve okuyup annelerini kurtarmak için her gün içsel olarak güdülenen çocukları tarafında kurtarıcılık görür.

Aile İçi Şiddeti Nasıl Önleyebiliriz?

Kurban üçgenini şiddetin ailede nasıl ve neden başladığı ve neden sürdüğü konusunda bize ışık tutacak bir model olarak görürsek şu hakikat çok net ortaya çıkar: aile içi şiddetin önlenmesi için mağduru yasalarla korumak yeterli değildir. Asıl çözüm, bireylerin sağlıklı sınırlar oluşturmalarını sağlamak ve şiddetin devamını engelleyecek psikolojik dönüşümü desteklemektir. Sağlıklı sınırlar belirlenmediği sürece, kurban ve zorba rolleri sürekli tekrarlanacaktır.

Şiddet döngüsünü kırmamanın en önemli yollarından biri, bireylerin psikolojik farkındalık kazanmasıdır. Özellikle çocukluk döneminde şiddete maruz kalan bireylerin, yetişkinliklerinde benzer ilişkiler kurmamaları için

psikolojik destek alması gereklidir.

Şiddete maruz kalan bireylerin en büyük problemlerinden biri, kişisel sınırlarının hasarlanmış olmasıdır. Şiddet mağduru olan kişi, kendi etki alanının nerde başladığını ve bittiğini bilmez. Bunun sonucunda, mağdurlar kendilerini ifade etmek yerine boyun eğmeyi tercih ederler. Ancak birey, sağlıklı sınırlar belirleyip kendini ifade ettiğinde, seçimlerini fark ettiğinde zorbaya verdiği gücünü de geri alır ve bu durumda geçmişin kurban rolünden zorbaya dönüşmüş kişi de sağlıklı bir bireye dönüşebilir. Zorba rolünün sağlıklı bir başa çıkma olduğu anlaşıldığında, şiddete başvuran kişinin sadece durdurulması değil ihtiyaçlarını sağlıklı sınırlar içinde karşılamayı öğrenmesi sağlanabilir. Elbette bu çözüm ancak ve ancak bireyin içgörü kazanması ve değişimi istemesi ile mümkündür.

Aile içi şiddetle mücadelede, toplumun bu konuya bakış açısını değiştirmek büyük önem taşır. “Kadının yeri kocasının yanındır.” veya “Evlilikte her şey olur.” gibi söylemler, şiddeti meşrulaştırmaktadır. Bu algıyı değiştirmek için eğitim programları ve toplumsal farkındalık kampanyaları düzenlenmelidir.

Şiddete uğrayan bireylerin korunması için hukuki desteğin kolay ulaşılabilir olması, mağdurun “seçeneklerinin” farkında olması açısından önemlidir. Ayrıca, hukuk

sisteminin aile içi şiddeti önlemede sadece cezalandırma mekanizması olarak değil aynı zamanda mağdurların rehabilitasyonu için psikolojik destek sistemlerinin işletilmesinde de etkin rol oynaması gereklidir.

Şiddetin kuşaklar arası aktarımını engellemek için çocuklara eğitim ve psikososyal destek sağlanmalıdır. Okulda akran zorbalığına dair farkındalık ve başa çıkma sağlayan çalışmalar aile içi şiddetle mücadele konusunda çocuklara kaynak sağlaması ve çocukların aile içi şiddeti ifade edebilmeleri açısından önemlidir.

Şiddet ortamında büyüyen çocukların komşu, akraba ve sosyal çevre tarafından sağlıklı ilişki modelleri ile desteklenmesi “psikolojik dayanıklılık” unsuru olarak gelecek nesillere şiddetin taşınma olasılığını azaltacak bir etkide bulunabilir.

Aile içi şiddet, bireyin psikolojisini olduğu kadar toplumsal yapıyı da bozan bir olgudur. Şiddet döngüsünün devam etmesini engellemek için bireylerin farkındalık kazanması, sağlıklı sınırlar belirlemeyi öğrenmesi ve toplumsal zihniyetin değişmesi gereklidir. Kurban üçgeni modeli, şiddet dinamiklerini anlamada bize rehberlik edebilir. Önemli olan, bireylerin kurban psikolojisinden çıkıp sorumluluk alarak kendi hayatları üzerinde kontrol sağlamasıdır. Şiddetin olmadığı sağlıklı aile yapıları, ancak bu şekilde inşa edilebilir.

DIŞINI GÖRDÜĞÜNDE İÇİNE TANIK TUT

■ Gülşen ÜNÜVAR

Dinle Özüm!
Mektubuma başlamadan evvel seni hasret ve özlemle selamlar, esenliklerini temenni ederim. Beni soracak olursan iyi deyince her şeyin iyi olacağına inancım hâlâ baki. Şükredince şükredecek şeyimizin daha fazla artacağına inandığım gibi... Dağların doruğundaki son karları görebilmemden tut da yaprağın üzerindeki beneğe, toprağın kucakladığı dikene, tabiata kendi cüssesince iz bırakmaya çalışan börtüye böceğe, kuşların telaşına, rüzgârın serinliğine, ufkun derinliğine kadar her şeye hayranlıkla bakıyorum.

Baktığım yerde, baktığım şeyin ötesini, özünü görmeye çabaladığımı, anlam aradığımı, aradığımı bulmaya çalışırken yoluma çıkan emarelerde bir hikmetle karşılaşma ihtimalini gel de anlat anlama niyeti olmayana. Niyet yoksa akıbet de yoktur evlat.

Anlaşılmak kadar kıymetli hangi his vardır şu dünya yüzünde, sorarım sana? Anlamak ve anlaşılmak! Bakmak ve görmek, bilmek ve sezmek, durmak ve seyreylemek.

Kendi tabiatımdan farklı insanları yermek değildir niyetim. İnsan var, insanlığı arar; insan var, kuru heves ile itibar. Herkes kendi fitratı ile haşır neşir, herkes kendi aleminde cevahir.

Böyleyken böyle özüm!
Anlamda anlam, sular da

mercan ararım ki dıştan içi,
içten dışı göreyim. İsterim ki
taş deyip geçtiğimiz cismin, üç
beş harften ibaret saydığımız
ismin anlamını bileyim, özünü
sezeyim.

Bilenler derler ki dışına
bakarak görülür mü iç? Hadi
gördün diyelim, dış içe şahit
olur mu hiç? Bu söz üzerine
düşünürüm nicedir. Gecemi
gündüzüme kattım, aşımı
şuuruma katık yaptım, kâh
çıktım kâh battım, gün oldu
düşler deryasına köpek
balıkları saldım. Dedim bir
bilenle istişare edeyim; nedir
fikri, nerededir durağı, nasıldır
yolağı. Dediler doğrudur bu
söz, hiç arama, boşa çabalama,
kendine göre bir yol icat edip
zorlama. Gelgelelim uslanmak
bilmez gönül! Tuğla üstüne
tuğla koymayacaksan neye
yarar ömür? Dedim koyarım
ben bu tuğlayı, örерim duvarı.
Söz üstüne söz, öz üstüne
öz, yüz üstüne yüz koyunca
çoğalmaz mı anlam? Dediler
çoğalır! Dedim **“Dışını
gördüğünde içine tanık tut”***

Uzunca bir zamanı
susarak geçirdik. Susmak,
konuşmaktan evladır kimi
zaman. Derin düşüncelere
dalıp anlam deryasında
iflah olmaz bir yolculuğa
çıktığın vakit bunu daha iyi
anlayacaksın evlat. Susmanın
tadına vardığın zaman hiç
bırakmak istemeyeceksin,
o huzur deryasının serin
sularında öylece kalmak,
kâh kulaç atıp kâh sırtüstü
gökyüzüne bakmak sana ayrı
bir keyif verecek. Ancak ömür
deryada geçmez, geçmemeli!
Karaya ayak basıp attığın

kulaçların hikâyesini anlatmak
da tuğla üzerine tuğla
koymanın çabasına dâhildir.

Dış ile iç mukayesesini
konusunda pek hararetle
geçen sohbetler ettik, yine
aynı hararetle içimize çekildik.
Tartışmak, konuşmak iyidir
evlat. Herkesin en sevdiği
rengi savunması, anlatması ve
günün sonunda rengârenk bir
manzaraya sahip düş dünyası
ile yoluna devam etmesi gibi
düşünmüşümdür hep. Bilirim,
çocukça bir bakış açısı ancak
en gerçek dünya çocukların
dünyası.

Velhasılıkelam, dişe dokunur
bir sonuca varamadık. Her biri
tecrübe etmiş, gün görmüş,
günü gecesini başa kadar
sürmüş insan kişisi olarak
dedim ki onlara; hisse için
bazen kıssa gerek. Hele
kıssamızı bir dinleyelim,
bakalım görelim kimin
nasibine pay, kiminkine zay
düşse.

Vaktin birinde bir tüccar
pazara çıkar. Pazar dediysem
nalburların, aktarların, binbir
çeşit zerzevatın ortalığa
yayıldığı genişçe bir çarşı.
İlgisini çeken sergileri bir bir
dolaşan tüccar, çanak çömlek
satıcısının tezgâhının önünde
durur. Gözüne kestirdiği
testilerin fiyatını sorar, adam
boyu siyah bir küp pek ilgisini
çeker ve alıcı olur. Satıcı der;
“Olmaz! Bu küp sana gelmez,
gel, kara yerine ak vereyim.”
İnatlaşır tüccar, ille alacağım,
der de başka şey söylemez.
Peki, der satıcı, madem öyle
sen bilirsin amma de bakalım
ne edeceksin bu küpü?
Nedir bu ısrarın sebebi? “Gül

yağı satarım ben dünyanın
dört bir yanına, Hicaz’dan
Şam’a, Şam’dan Huş’a. Gül
yaprağı koyma niyetindeyim
şu kara küpe. En güzel
rayihalarımı en gösterişli kapta
demlendirmeliyim ki kokusu
ömürlük olsun, görenler
heybetine vurulsun. Eline bir
damla süren bir asır, iki damla
süren bin asır ıtır tahtına
kurulsun, cihanda namım
yürüsün.”

Adam boyu küp sarılır samana
ve kağına yüklenir. Üç aşağı
beş yukarı ederi ödenir,
helalleşilir. Bizim tüccarın
kafasına takılır ve biraz
uzaklaşınca bağırır; “Peki bu
küp bana neden yaramaz? De
hele insan kişisi.”

Satıcı cevap verir; “Onu da gül
yağı koku verince anlarsın!”

Tüccar büyük bir sevinçle döner
evine, vakit kaybetmeden
envaiçeşit seçme gül
yapraklarını doldurur küpe,
içine kararınca zeytinyağı. Küp
bekler, gül bekler, yağ bekler,
tüccar bekler; aradan bir vakit
geçer. Ne ıtır kokusu var ne de
gül! Küpün rengi karardıkça
kararır, ortalığa çirkince bir
koku yayılır. Neye uğradığını
şaşıran tüccar pazarın yolunu
tutar, çömlekçiyi bulur;
böyleyken böyle. Nasıl iştir bu,
güllerim, yağlarım, emeklerim
zay oldu. Satıcı der; “Gülün
toprağı aktır, küp ise kara.
Yaramaz demiş idim ben sana.
Katran ile karıldı küp toprağı,
bu kokuyu nasıl bastırsın gül
yaprağı?”

Özünde huzur bulasın evlat.
Selametle...

***Kutadgu Bilig**

BÜYÜK DİL MODELLERİ

■ Meryem KILIÇ

İnsan dilini anlamak, üretmek ve bağlam içinde tutarlı bir şekilde yanıtlamak için tasarlanmış yapay zekâ türüne büyük dil modelleri (LLM) denir. Dil modellerinin kökenleri 20-30 yıl öncesine dayanmaktadır. Büyük dil modelleri, çok miktarda veri üzerinde karmaşık örüntüleri tanımaya yönelik önceden

eğitilmiş derin öğrenme modelleridir. Aynı zamanda algoritmalar kullanan, derin öğrenme olarak bilinen makine öğreniminin özel olarak tasarlanmış bir alt kümesidir. Temel olarak büyük dil modelleri, insan dilinde yazılmış içerikleri anlar ve kullanıcı taleplerine bağlama uygun yanıtlar üretir. Bu

sayede, günlük konuşmalarda kullanılan kelime seçimlerini ve dil yapısını taklit ederek doğal ve tutarlı yanıtlar oluşturabilir.

Büyük dil modelleri, derin öğrenme teknikleri ve ders kitapları, web siteleri, makaleler gibi geniş çapta metinsel verilerden yararlanarak dili anlamayı ve üretmeyi öğrenir.

Bu da bir insan tarafından yazılmış gibi görünen metinler yazabilecekleri anlamına gelir. Teknik açıdan açıklamak gerekirse devasa veri tabanlarında bulunan kelimeler arasındaki istatistiksel bağları analiz ederek bir komut cümlesinin ardından en muhtemel kelimeyi tahmin etmek üzere tasarlanmış matematiksel sistemlerdir. Bir soru sorduğunuzda veya bir şey yazmak için yardım istediğinizde boşlukları dolduracak en iyi olası kelimeleri tahmin etmek için öğrendiklerini kullanırlar.

Büyük dil modellerinin en belirgin ve etkileyici özelliklerinden biri, ölçeklenebilirlik yetenekleridir. Parametre sayısı arttıkça bu modeller farklı veri kaynaklarını daha iyi öğrenebilir ve genelleme kapasitelerini artırabilir. Bu sayede, doğal dil işleme alanında çok çeşitli görevleri başarıyla yerine getirebilirler. Bu ölçeklenebilir yapı; dil çevirisi, metin özetleme, duygu analizi, sohbet robotlarının geliştirilmesi ve müşteri hizmetleri gibi geniş bir yelpazede üstün performans sergilemelerini mümkün kılar. Bunun yanı sıra, büyük dil modelleri, insan dilini anlamak ve üretmek konusunda olağanüstü bir yetkinlik sergiler. Bu özellikleri, onları dilin inceliklerini anlamayı ve dil tabanlı görevleri verimli şekilde yerine getirmeyi gerektiren birçok alanda değerli kılar.

En ünlü büyük dil modellerinden biri, OpenAI tarafından geliştirilen GPT

serisidir. Özellikle GPT-3 ve GPT-4 gibi ileri sürümleri, insan benzeri metin üretme yetenekleriyle dünya çapında büyük bir ilgi uyandırmıştır. Bu modeller, deneme ve şiir yazmaktan kod üretmeye, soruları yanıtlamaya ve farklı stillerde içerik oluşturmaya kadar çok çeşitli görevleri başarıyla yerine getirebilmektedir. OpenAI'nin ChatGPT için kullandığı GPT-4 gibi gelişmiş modellerin başarısı, büyük ölçüde yüksek hesaplama gücü gerektiren yoğun işlem süreçlerine ve bu süreçleri desteklemek için geliştirilen güçlü donanımlara dayanmaktadır. Bu nedenle yapay zekâ alanında faaliyet gösteren büyük teknoloji şirketleri, bu modellerin performansını artırmak ve daha ileri uygulamaları desteklemek için donanım yatırımlarını hızla artırmaktadır. Bununla birlikte, doğal dil işleme yetenekleri sürekli gelişmekte olan bu modeller, iş gücü üzerindeki potansiyel etkileri konusunda ciddi endişeler yaratmıştır. Özellikle belirli meslek gruplarında, büyük dil modellerinin iş süreçlerini otomatikleştirme kapasitesine sahip olması, insan emeğinin yerini alma potansiyelini gündeme getirmektedir. Yine de bu modellerin uygun şekilde ve etik ilkeler doğrultusunda kullanılması durumunda, üretkenliği artırma ve süreçlerin verimliliğini önemli ölçüde geliştirme potansiyeli oldukça yüksektir. Ancak bu teknolojilerin topluma etkileri, etik kullanım kuralları çerçevesinde

değerlendirilmelidir. Bu, yalnızca teknolojinin geliştiricileri için değil aynı zamanda kullanıcılar ve toplumun geneli için derinlemesine düşünülmesi gereken bir sorumluluk alanıdır.

Bu teknolojinin geleceği ve insanlık için daha faydalı hâle getirilmesi konusunda nasıl daha etkin kullanılabileceği sorusuna, büyük dil modellerinden birinin verdiği yanıtı kullanarak yazıyı şu şekilde tamamlayabiliriz:

“Büyük dil modellerinin insanlık için daha faydalı hâle getirilebilmesi; etik, şeffaf ve sorumlu bir şekilde geliştirilmesiyle mümkündür. Bu teknolojiler; eğitimde fırsat eşitliği oluşturmak, sağlık sektöründe kişiselleştirilmiş tedavi yöntemleri sunmak, çevresel sürdürülebilirliği desteklemek ve sosyal eşitsizlikleri azaltmak gibi birçok alanda etkin bir şekilde kullanılabilir. Ayrıca, tarafsız veri kümeleriyle eğitilmeleri ve önyargılardan arındırılmaları, güvenilir ve adil bir yapay zekâ deneyimi oluşturmak adına büyük önem taşır. Bunun yanı sıra teknolojiyi karmaşık sorunların çözümüne entegre etmek, bu modellerin potansiyelini en üst düzeye çıkarabilir. Tüm bu süreçler, geliştiricilerin etik sorumluluk bilinciyle hareket etmesine ve toplumun ihtiyaçlarına duyarlı bir yaklaşım benimsemesine bağlı olarak başarılabılır.”

Kaynakça

- <https://medium.com>
- <https://e-dergi.tubitak.gov.tr>
- <https://copilot.microsoft.com>

PROF. DR. M. HAKAN TÜRKÇAPAR İLE SÖYLEŞİ

■ Söyleşi: Mustafa BERK

Dinî inançlar ve uygulamalar, aile fertleri arasında ortak değerler, ortak hedefler ve birlik duygusu oluşturmaya yardımcı olur. Özellikle manevi değerlerin güçlü biçimde yaşandığı ailelerde, üyeler kendilerini daha güçlü bir aidiyet duygusu içinde hisseder ve dışarıdan gelen etkilere karşı daha dirençli olur. Dinî bayramlar, ibadetler ve çeşitli manevi uygulamalar sayesinde aile bireyleri arasında sağlam bir bağ kurulur ve böylece aile bütünlüğü korunur.

Toplumun temel taşı olarak tanımlanan aile, sağlıklı ve müreffeh bir toplumun olmazsa olmazı konumundadır. Günümüzde aile yapısında ne gibi değişimler söz konusu? Geleneksel ve modern aile arasındaki fark nedir?

Sağlıklı ve müreffeh bir toplumun vazgeçilmez unsuru olan ailenin yaşadığı değişim bireylerin psikososyal gelişimlerini ve toplumsal dinamikleri etkilemektedir. Türkiye’de geleneksel aile yapısı genellikle “geniş aile” modeline dayanır. Bu yapıda, birden fazla kuşak aynı çatı altında yaşar ve aile büyükleri otorite sahibidir. Bu aile yapısında cinsiyet rolleri belirgindir; erkekler ekonomik sorumluluğu üstlenirken kadınlar ev işleri ve çocuk bakımından sorumludur. Aile içi dayanışma ve toplulukçu değerler ön plandadır. Modern aile yapısı ise özellikle sanayileşme, kentleşme ve eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte yaygınlaşan “çekirdek aile” modelini yansıtmaktadır. Bu modelde anne, baba ve çocuklardan oluşan daha küçük bir aile yapısı söz konusudur ve aile içi roller daha esnek ve eşitlikçi hâle gelmiştir. Bireysel özgürlük ve kişisel gelişim daha fazla önem kazanmıştır.

Ortalama hane büyüklüğü azalmış, çocuksuz çekirdek ailelerin oranı ise artmıştır. Son yıllarda çok hızlı bir şekilde evlilik yaşı yükselirken boşanma ve tek ebeveynli aile oranlarında da hızlı bir artış olmuştur. Ayrıca, eşler daha az çocuk sahibi olmaya başlamış ve doğurganlık oranı nüfusu

korumaya yetecek oranın altına düşmüştür.

Aile kurumunun bireylerin psikolojik ve sosyolojik gelişimindeki rolü nedir? Toplumun şekillenmesinde ailenin nasıl bir etkisi vardır?

Aile, bireyin ilk toplumsal deneyimlerini yaşadığı, psikolojik ve sosyolojik gelişiminin şekillendiği en temel yapıdır. Bireyin benlik gelişiminde kritik bir rol oynar ve kültürel bağlam içinde bireyin davranışlarını, tutumlarını ve toplumsal kimliğini belirleyen en önemli etkenlerden biridir. Ailenin bireysel gelişimdeki önemi, yaşamın en erken dönemlerinden itibaren etkisini gösterir. Özellikle güvenli bağlanma ilişkileri, bireyin hem psikolojik sağlamlığı hem de yaşam boyu kuracağı toplumsal ilişkiler için bir temel oluşturur. Aynı zamanda destekleyici ve anlayışlı bir aile ortamı, bireyin öz saygısını geliştirerek psikolojik iyi oluşunu destekler. Aile, bireyin toplumsallaşma sürecinde de merkezî bir rol üstlenir. Toplumsal normlar, roller ve değerler ilk kez aile içinde öğrenilir. Birey, sorumluluk almayı, başkalarıyla sağlıklı ilişkiler kurmayı ve içinde yaşadığı toplumun kültürel yapısını büyük ölçüde ailesi aracılığıyla kavrar. Bu yönüyle aile, hem bireyin toplumsal uyumunu kolaylaştırır hem de kültürel sürekliliğin sağlanmasına katkı sunar.

Toplumun temel yapı taşı olan aile, yalnızca bireylerin değil toplumun şekillenmesinde de belirleyici bir etkidir.

Aile içinde aktarılan etik değerler ve güçlü bağlar, toplumsal dayanışmanın temelini oluşturur. Sağlıklı aile yapıları, toplumsal uyumu ve istikrarı desteklerken eğitime önem veren aileler, bireylerin toplumsal gelişime katkı sunmasını mümkün kılar.

Dolayısıyla aile, hem bireysel gelişimin hem de toplumsal yapının merkezinde yer alır. Psikolojik dayanıklılığın artmasından kültürel değerlerin korunmasına, topluma uyumdan toplumsal sorumluluk bilincine kadar pek çok alanda ailenin etkisi belirleyicidir. Bu nedenle, aile yapısının güçlendirilmesi yalnızca bireyler için değil toplumun bütünlüğü ve geleceği için de büyük önem taşır.

Sağlıklı bir aile ortamına doğan çocukların ileriki yaşlarda daha sağlam bir karakter yapısıyla karşımıza çıktığını görüyoruz. Bugünün ebeveynlik anlayışına dair neler söylersiniz? Allah’ın bizlere birer emaneti olan çocuklarımızı yetiştirirken nelere dikkat etmeliyiz?

Günümüzün ebeveynlik anlayışına baktığımızda geçmiş dönemlere kıyasla önemli değişimler olduğunu gözlemliyoruz. Artık ebeveynlerin çocuk gelişimi ve psikolojisi hakkında daha bilinçli olduğunu, bu konularda erişilebilir kaynakların artmasıyla birlikte daha fazla bilgiye sahip olduklarını görüyoruz. Ancak bu bilgi bolluğu zaman zaman ebeveynleri kafa karışıklığına da sürükleyebiliyor. Bu

noktada, çocukların temel psikolojik gereksinimlerinin karşılanmasıyla ilgili net ve tutarlı bir yaklaşım benimsemek gerekiyor. Sağlıklı bir aile ortamı; sevgi, güven, açık iletişim ve tutarlı sınırlarla şekillenir. Böyle bir ortamda büyüyen çocuklar hem kendilerini güvende hisseder hem de bağımsızlık ve sağlıklı ilişkiler kurma becerileri gelişir.

Ebeveynliğin temel taşlarından biri, çocukla kurulan iletişimdir. Çocuğu aktif biçimde dinlemek, duygularını anlamaya çalışmak ve ona koşulsuz kabul göstermek, güçlü bir ilişki kurmanın anahtarıdır. Ayrıca ebeveynler, davranışlarıyla çocuklarına örnek olmalı; çünkü çocuklar en çok gözlemleyerek öğrenir. Öte yandan çocukların dijital dünyayla ilişkisi de bugünün ebeveynliğinin temel konularından biridir. Çocukların teknolojiyle dengeli ve sağlıklı bir ilişki geliştirmelerini sağlamak onları dijital dünyanın risklerine karşı korurken aynı zamanda toplumsal becerilerini güçlendirmek açısından önemlidir. Çocukların ekran karşısında geçirdikleri zamanı sınırlandırarak yerine gerçek dünya etkileşimlerini ve toplumsal faaliyetleri koymak, çocukların psikolojik ve toplumsal gelişimini destekleyecektir.

Gitgide küçülen dünyamızda küreselleşme ve kültürel değişimler bireyi olduğu kadar aileyi de etkilemektedir. Geleneksel aile değerlerini bu süreçte nasıl koruyabiliriz? İnançlar ve dinî uygulamalar buna ne kadar yardımcı olur?

Küreselleşme ve beraberinde getirdiği kültürel değişimler, aile kurumunu da derinden etkiliyor. Bir yandan dünyanın her yerinden farklı kültürler ve yaşam tarzları kolaylıkla erişilebilir hâle gelirken diğer yandan bu durum geleneksel aile değerlerinin ve yapılarının sorgulanmasına ya da yeniden şekillenmesine neden oluyor. Bu süreçte ailelerin geleneksel değerlerini korumak adına yapabilecekleri bazı temel noktalar bulunuyor. Öncelikle aile içindeki iletişimin güçlendirilmesi, bu değerlerin korunmasında kilit rol oynar. Ebeveynlerin çocuklarıyla açık, samimi ve düzenli iletişim kurmaları, ailenin sahip olduğu kültürel ve manevi değerlerin yeni nesillere aktarımını kolaylaştırır. Ayrıca aile bireylerinin, kendi değerlerini yaşatmak ve korumak adına çeşitli gelenek ve görenekleri birlikte yaşaması kültürel kimliğin sağlamlaşmasını destekler.

İnançlar ve dinî uygulamalar da bu süreçte önemli bir destekleyici unsur olabilir. Dinî inançlar ve uygulamalar, aile fertleri arasında ortak değerler, ortak hedefler ve birlik duygusu oluşturmaya yardımcı olur. Özellikle manevi değerlerin güçlü biçimde yaşandığı ailelerde, üyeler kendilerini daha güçlü bir aidiyet duygusu içinde hisseder ve dışarıdan gelen etkilere karşı daha dirençli olur. Dinî bayramlar, ibadetler ve çeşitli manevi uygulamalar sayesinde aile bireyleri arasında sağlam bir bağ kurulur ve böylece aile bütünlüğü korunur.

Teknolojik gelişmeler aileyi ve aile içindeki iletişimi etkiliyor. Dijital hayatın gölgesinde aile olarak kalabilmenin zorluklarını yaşadığımız şu günlerde başta sosyal medya kullanımı olmak üzere dijital bağımlılıklarımız aile bağlarını ne ölçüde etkiledi? Zayıflamış gibi görünen bu bağları güçlendirmek için ne yapmalıyız?

Dijital bağımlılıklar; özellikle toplumsal medya, oyunlar ve sürekli çevrim içi olma ihtiyacı gibi etkenler aile içindeki bağları olumsuz yönde etkileyebilir. Aile üyeleri, teknolojik cihazlara daha fazla odaklanarak yüz yüze iletişimi azalttıklarında duygusal mesafe artabilir ve aile üyelerinin birbirlerine olan ilgisi, paylaşılan anlar ve birlikte geçirilen zaman bu süreçten olumsuz etkilenebilir. Örneğin, akşam yemeklerinde aile üyelerinin telefonlarına odaklanması, sohbetlerin azalmasına ve birlikte geçirilen vaktin verimsizleşmesine ve dolayısıyla aile bağlarının zayıflamasına neden olabilir. Nitekim, yapılan çalışmalar da bunu doğrular niteliktedir. Dijital bağımlılık, ev içindeki sorumlulukları yerine getirmemeye sebep olmakta, bu da aile içindeki stres ve gerginliği artırmaktadır.

Bu olumsuz etkileri azaltmak için ailelerin teknoloji kullanımına dair net kurallar belirlemesi önemlidir. Örneğin, yemek saatlerinde telefonların kaldırılması gibi basit kurallar, hem iletişimi güçlendirebilir hem de dijital bağımlılığı sınırlandırabilir. Ayrıca teknoloji kullanımı hakkında açık ve anlayışlı bir

iletişim ortamı yaratmak, çatışmaları önlemenin ve ortak çözümler üretmenin yolunu açar. Teknolojiyi tamamen dışlamak yerine, ailenin birlikte kullanabileceği bir araca dönüştürmek mümkündür. Eğitim içerikleri izlemek ya da birlikte oyun oynamak dijital dünyayı bağ kurma aracına çevirebilir. Bununla birlikte, teknolojiden uzak kalarak birlikte yürüyüş yapmak, oyun geceleri düzenlemek gibi fiziksel ve toplumsal aktiviteleri teşvik etmek aile bağlarını güçlendirmek için etkili yöntemlerdendir.

Malumunuz, içinde bulunduğumuz yıl Cumhurbaşkanlığı himayesinde “Aile Yılı” olarak ilan edildi. Aile kurumunu desteklemek ve güçlendirmek için devlet ve sivil toplum kuruluşları ne gibi politikalar geliştirebilir? Sağlam bir aile yapısı tesis etmek için hangi adımlar atılmalıdır?

Aile kurumu, nesiller boyunca birliğin ve devamlılığın teminatı olmuştur. Günümüz dünyasında ekonomik zorluklar, dijital çağın getirdiği kopukluklar ve değer erozyonu, aileyi eskiye nazaran daha fazla sınamaktadır. Peki Aile Yılı vesilesiyle devlet ve sivil toplum olarak neler yapabilir, toplumun temeli olan bu kuruma nasıl güç katabiliriz?

Ailelere kendi gereksinim ve değerlerine uygun rehberlik sunmak, onların sağlıklı iletişim kurmalarını ve çatışmaları etkili bir şekilde çözmelerini sağlamak açısından oldukça önemlidir. Psikolojik destek ve danışmanlık hizmetleri, evlilik doyumunu artırmakta ve aile

içi ilişkilerin güçlenmesine katkı sunmaktadır. Bu hizmetlerin yaygınlaştırılması, özellikle evlilik öncesi eğitimler ve atölyelerle ailelerin erken dönemde desteklenmesi hedeflenmelidir.

Ailelerin ekonomik açıdan güçlendirilmesi, özellikle genç bireylerin aile kurma ve çocuk sahibi olma kararlarını olumlu yönde etkileyebilir. Maddi sıkıntılar, aile içi huzuru olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle doğrudan yardımların yanı sıra uzun vadeli iş güvencesi, konut edinimi ve vergi indirimleri gibi kalıcı politikalarla da aile desteklenmelidir.

Aile değerlerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması, eğitim sistemi ve medyanın iş birliğiyle mümkündür. Okullarda aile yaşamı, empati ve sağlıklı iletişim gibi konuları içeren derslerle çocuklara küçük yaşta ilişki becerileri kazandırılabilir. Medyada ise aileyi destekleyen yapımların teşvik edilmesi, kamu spotlarıyla olumlu değerlerin yaygınlaştırılması ve zararlı içeriklerin denetlenmesi önemlidir.

Aile yapısını en çok tehdit eden unsurlardan biri şiddet olgusudur. Özellikle kadına yönelik şiddete karşı hukuki koruma mekanizmalarının eksiksiz işlemesi, kolluk kuvvetlerinin hızlı ve duyarlı hareket etmesi sağlanmalıdır. Aynı zamanda, toplumsal düzeyde şiddete sıfır tolerans yaklaşımının benimsenmesi, bu doğrultuda okullarda ve toplum genelinde farkındalık ve eğitim çalışmalarının artırılması gerekmektedir.

Öz Geçmiş

1990'da Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesini, 1995'te de psikiyatri ihtisasını bitirdi. Uzmanlık sonrası Bilişsel Davranışçı Psikoterapiler alanında ABD'de psikoterapi eğitimi aldı. 1999 yılında New York Ellis Institutede Rational Emotive Behaviour Therapy eğitimi sonrası REBT (Akılcı Duygusal Terapi) alanında önce temel sertifika (primary certificate), ardından da 2008 yılında da ileri düzey sertifika (advanced certificate) aşamalarını tamamladı. 2003 yılında Uluslararası Bilişsel Terapi Akademisi tarafından bilişsel terapist; 2013 yılında da bilişsel davranışçı psikoterapi eğiticisi ve danışmanı olarak sertifikaya edildi. Bilişsel davranışçı terapi alanında “*Bilişsel Terapi Temel İlkeler ve Uygulama*” (2007) ve “*Klinik Uygulamada Bilişsel Terapi: Depresyon*” (2009), “*Fark Et Düşün Hisset Yaşa*” (2019) başlıklı üç kitabı ve sayısı yüzü aşan makalesi yayımlanmış, 1999 yılından itibaren çeşitli merkezlerde ve kongrelerde bilişsel davranışçı terapi konusunda alanda çalışan profesyonellere dönük eğitim çalışmaları yapmıştır. 2000'de doçent, 2012'de profesör olan, Bilişsel Davranışçı Psikoterapiler Derneği başkanlığı görevini de sürdüren Türkçapar, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Psikoloji Bölümünde çalışmalarına devam etmektedir.

KARDAN ADAMIN ÇATISI GÖKYÜZÜDÜR

■ Refika SOYAL

Korkuyorum, kendimden, dedi kardan adam. İçimde olduğu için veya olmadığı için bir şeyden eriyeye korkuyorum. Varlığıyla yokluğunu eşitlemiş bir şey kadar güçlü ne olabilir? Bana hasım olana dost olarak kendini yokluğa eşitlemiş bir başka sıcaklıktan; güneşin ortağı ateşten mesela... Korkuyorum, dedi kardan adam.

Kırmızı mürekkebi göğsüne damlattı titreyen eliyle. Üşüyordu kardan adam. “Tükettiğim mürekkeplere karşı mahcubum artık...” yazdı karlara. Yazmak, acılarını karda boğmaktı kardan adam için, silinmeden önce bir kez okudu. Nasılsa kendisi için yazmıyor muydu? Üşümek için, erimemek için yazmıyor muydu?

Kardan adamın çatısı gökyüzüdür. Evinize davet etseniz de icabet etmez. Onun ekmeğidir, suyudur, aldığı

nefestir armağan edilen kış... Varlık teminatıdır kardan adamın, dünyanın buzdan kalbi...

Sizi yaşatan şeydir onu öldüren! “Önce buzla ovmalısın ellerimi, donmuşum ben!” derken siz, kardan adamın elleri güneşle ovulmaz, güneş çarpmasından sonra. Onu öldüren şeydir sizi yaşatan!

Korkuyorum, dedi kardan adam. Tek mevsimlik hafızamdan, hafızamın mızızlanmasından... Eriyeye korkuyorum, dedi. Binlerce farklı kanalın avaz avaz çığlık çığlığa anlatmak istediği o mühim şey ne ola? Daracık bir odada yankıya bile yer yok, anlama da anlamsızlığa da yer yok derken yere bile yer yok...

Kardan adamın kızağıdır ayakları... Kardan adamın ayağını kaydıran yine kendi ayağıdır. Eriyene dek kayar ayakları, kimse görmez... Kardan adam celladına âşığıdır;

güneşe, ateşe, onu hasım bilene... Varlığının düşmanı olana duyduğu ünsiyet makbul dua olup günü gelince çepeçevre sarar onu. Beyaz saçlarından tutar, kimsenin “Bir dip yanığı var bu işte!” demesine fırsat vermeden, hiçbir iz bırakmadan defneder. Kanların izi bile silinir gider işte kar üstünde, kar altında... Kardan adamdan bir kar tanesi bile kalmaz geriye. Kanı donar, sonra kan donduran bir eriyişle kaybolur kardan adam... Soğukta, soğukta olur olanlar vadesi dolmamış kardan adama... Bir tavşana düşer burnu veya obur bir köpeğe... Zeytinlerin veresesi kimdir bilinmez... Kardan adamın üzerine gelinmez; eliniz havada kalır ona uzatırsanız. Sizi yâren bilmez. Kardan adamın kardan dostları vardır nadiren bir araya geldiği. Tek başınlıktır kaderi... Çocuk sıcaklığı içini eritir yine de kardan adamın kendinden başka kimsesi yoktur.

Kelebek ömründen hallicedir
mühleti... Çatısına güneş
çöker günü gelince kardan
adamin... Güler yüzüyle herkesi
iyiliğine şahit tutmuş zarif ve
sıcacık güneş... Kardan adama
bakan yüzü ise ölümcül.
Susar hafızası eriyeyişe
kardan adamin. Raporlara
göre muhtemelen bir bitkiyle
sofraları tezyin edecek veya
buhar olup uçacak hâlden
hâle geçmek üzere... Fakat hep
sorardı kendine kardan adam:
Yine aynı hafızayı kuşanıp da
mı gelirdi döngüsüne, yeni
bedenine? Siz, erise de onu
hafızasından tanırırsınız, siz.
Yine buluşursanız bir yerlerde...
Hiç yoksa her tür kardan
arınmışlığından tanırırsınız onu.

Bir şarkı bırakır geriye kardan
adam yine de izin isteyerek
güneşten:

*Şahit olun bir zamanlar var
olduğuma
Bir kabrim olmayacak, bir taşım
Ve üzerine yazılacak bir adım
Olmayacak yâdım...
Şahit olun!
Şahit olun gidişime!
Unutmayın, buzdan gözyaşımı...
Silemediğiniz...
Kardan gülüşlerimi...
Göremediğiniz...
Unutmayın, göremediğinizi bakıp
bakıp
Sarılıp da "göremediğiniz"i
unutmayın!
Kendi kendinin gassali,
Elleriyle defneden kendi ellerini.*

*Baharın parfümünü içime çeke
çeke gitmek ta ötelere.*

*Ayaklarımın dibinde karınca
cesetleri...*

Şimdi onlarla vedalaştım!

*Şahit olun engin nedametime,
Varoluştan tövbeme şahit olun!*

Şahit olun bu sessiz gidişime!

*Bir kabrim olmayacak, bir
taşım*

Ve üzerine yazılacak bir adım

Olmayacak yâdım

*Şahit olun bir zamanlar var
olduğuma...*

Karardı gözü güneşin,

Kara gözlerim aydınlandı

Şahit olun bir tezatta eriyişime!

Uzun olmadı kardan
adamin şarkısı. Günün
birinde eriyeyeceğini bilse de
katilinin güneş olacağından
habersizdi. Gölgesinden
tanırdı onu. Hiç bu kadar
yakından görmemişti. İçini
çeke çeke eriyecek şimdi.

Çatısına güneş çöktü
nihayet. Parlayan gözlerini
gözlerine dikerek ona
buzdan bir cennet vadetti.
Elini bırakmaz artık kardan
adam, anaçlığı tükenmiş,
sütü kesilmiş annesinin;
kimselere kaptırmaz artık
son lokma soğuğunu.
Pamuk şekeri ağzında
ölecektir kardan adam,
ağız tadıyla. Tıpkı yaşadığı
gibi kendi çatısı altında ve
ağzının tadıyla ölecektir
kardan adam. Yani kardan
kadın, kardan erkek... Hatta
kalemsiz ve kelamsız kardan
köpek, kardan can... Kardan
biz, hepimiz...

ŞAHSİ TEKÂMÜLÜMÜZ VE VAKIF MEDENİYETİMİZ

■ Hümeýra ARSLAN

Geçen gün eski bir arkadaşım altına beni de etiketleyerek gençlik günlerimizden bir fotoğraf paylaştı. O resim beni nerelere götürdü bir bilerseniz. Uzunca süre bakmaya devam ettim elimde olmadan. Zihnim eskilere uzandı; gidip geldiğim mekânlar, şahit olduğum olaylar, tanıştığım insanlar... O döneme ait beni mutlu eden anıları hatırladım, anımsadıkça kendimi çok iyi hissettim. Fotoğrafın bana yaşattığı bu duygular doğal bir şekilde bende derin bir şükür hissine tahvil oldu. O zamanlar benim içsel yolculuğumun ve kendimi keşfetme sürecimin en yoğun dönemleriydi. Fotoğraftaki sahne, aslında bir mutfakta bizden yaşça daha küçük öğrencilere yönelik iftar hazırlığı yapmaktaydık. Bir ortama dairdi.

Biz de henüz tam çocukluktan çıkmış değildik doğrusu. İnsanın ikinci doğumu diye nitelenen ergenlik dönemlerimizdeydik. Çocukluktan gençliğe geçmekte, aileden ve çevreden gelen her şeyi sorgulamaktaydık. Kendimizi

keşfetmek ve yeniden yapılandırmakla, şahsi tekâmülümüzü devam ettirmekle meşguldük. İşte tam da böyle bir döneme denk geldi benim gönüllü vakıf hizmetleriyle tanışmam. İlk defa girdiğim vakıf ortamındaki herkes beni çok şaşırtırdı. Gününün çoğunu gelen öğrencilere matematik dersleri anlatarak geçiren Hüseyin abimiz, kütüphanede öğrencileri karşılayan ve onlarla kitaplara dair uzun uzun sohbet eden İbrahim abimiz vardı. Her akşam gençlere iftar hazırlığı yapan Fatma ablamız, tek gözlü küçücük bir ocakla nasıl da harika sofralar kurardı. Hatta bir gün patlıcanları şerit şerit kesip tek tek kızartarak islim kebabı yapmıştı o ocağın üstünde. Ne uzun sürmüştü o yemeği tek gözlü kısık yanan bir ocakta yapmak. Şimdi ne zaman bu yemeği yapsam o günlere gider zihnim. Yüzümü kocaman bir gülümseme kaplar. Bu ortamlarda çok sıkı arkadaşlıklar, daha da ötesi kardeşlikler edinmiştim.

Yıllarca sürdü benim o vakıftaki serüvenim. Sonraları ben de başka çocuklara ve

gençlere her açıdan destek olmaya çalıştım. Birçok akşam farklı gruplara iftarlar hazırladık, ezgiler eşliğinde bulaşıkları sırayla yıkadık, iftar öncesi ve sonrasındaki mekân temizliklerini birlikte yaptık. Annemin evinde bu kadar hamarat olduğumu ve ev işi yaptığımı hiç hatırlamıyorum doğrusu. O vakıf ortamında kimse kimsenin üzerine yük bırakmak istemez, herkes işin bir ucundan tutardı. İşler de su gibi akıp giderdi.

Geçenlerde vakıftan eski grubumuzdan birkaç kişi ve yeni bir grup arkadaşla Gazze için kermes yapalım dedik. Herkes elinden gelenin en iyisi yapmaya ve işleri hızlandırmaya gayret ediyordu. Kermes hazırlıkları devam ederken o günlerde üzerinde çalıştığım Yusuf suresinden bir ayet aklıma geldi. Hz. Yusuf elinden gelenin en iyisini yaptığı için Allah Teâlâ, ona hikmet ve bilgiyi verdiğini, diyordu. Aslında temel mesele de bu; hikmete ve bilgiye talip olabilmek. İyi insan olabilmek ve elinden gelenin en iyisini en iyi yollarla yapabilmeyi her alana taşıyabilmektir esas olan.

O resim, beni gençlik günlerime dair farklı sahnelere ve olaylara daha götürdü. Burs paramızın bir kısmı ile kitaplar alır, düzenli okumalar yapardık. İsmet Özel'den üstat diye bahseder, onun cümlelerini konuşmalar arasına sıkıştırmanın çok havalı olduğunu düşünür, Nurullah Genç şiirleri okur, gece yarılarına kadar ülke meseleleri ve geleceğimiz hakkında ateşli tartışmalar yapardık. Sık sık konferanslara giderdik. İlim, kültür ve sanata dair nerede ne var takip eder, kaçırmamaya çalışırdık. Bir gün bir grup arkadaşla konferansa gittik. Kalabalık grubumuzun içinde bizden büyük ablalarımız da vardı. İddialı ve ilgi çekici bir başlığa sahip olan konferansın bitiminde çıkarken bir ablamız şöyle bir yorum yaptı: "Ne kadar boş ve sloganlarla doldurulmuş bir konuşmaydı. Ne ilmi bir şey vardı ne edebî." Bu yoruma oldukça şaşırmıştım. Halbûki biz o konuşmadan motive olarak çıkmıştık. Ayrıca konuşmacı çok iyi bir hatipti. Eve döndükten sonra konuşmanın içeriği üzerine biraz daha düşündüm. Hakikaten de konuşmacı bize ne bilgi vermiş ne de ileriye dönük vizyon oluşturmaya dair bir şey söylemişti. Dahası, başlıkla da hiç alakası olmayan bir konuşmaydı. O günden sonra okuduğum, izlediğim ve dinlediğim şeylere eleştirel olarak bakmaya çalıştım. Üzerinde düşünmediğim, akıl ve kalp süzgecinden geçirmediyim hiçbir şeyi

benimsememeyi öğrendim. İnsanları sloganik cümlelerde anlık olarak yönlendirmek en kolay şeydir. Bilgiyi üretebilmek ve argümanlar geliştirmek, sorunlara çözümler üretmek hep daha zordur. Ama toplumun imarında en etkili şeyler de bunlar değil midir? Eleştirel düşünme ve hareket etme bir çeşit anahtara benzer; dışarıdan gelen tehlikelere ve yabancılara karşı mekânın kapısını ya sıkıca kilitler ya da dostane bir şekilde ardına kadar açar.

O gençlik günlerinden bana ne kaldı diye düşünürüm ara sıra. İş yapma disiplini, okuma alışkanlığı, samimiyet, karşılık beklemeden iyilik yapma isteği, yardımlaşma bilinci, çözüm odaklı yaşama gibi daha birçok şey sayabilirim. Tecrübelerimi çocuklarıma ve etrafımdaki gençlere de aktarmaya gayret ettim. Gayret bizden tevfik Allah'tan. En nihayetinde herkes kendi

iradesi ve seçimleriyle kurduğu hayatı yaşıyor.

Gençken neyle meşgul olduğumuz, kimlerle yakınlık kurduğumuz, neler ürettiğimiz, kimlerin hayatına dokunabildiğimiz şahsi tekâmülümüzün birer destekleyicisi oluyor. Yetişkinlik dönemimizde pek çok şeyi bunun üzerine bina ediyoruz. İyi insanlar olabilmek, iyi şeyleri en iyi yollarla yapabilmek Hz. Yusuf'un yoludur. Gençler buna talip olursa işlerine bereket, hayatlarına da anlam katarlar. Hani hep diyoruz "kendini gerçekleştirmek, kendin olmak, kendine değer vermek", işte hep bu yollardan geçerek varılıyor oraya. Herkesin kendini gerçekleştirme hikâyesi farklıdır. Benimkisi vakıflar üzerinde gönüllü çalışmalarla başladı ve devam etti. Mesele, kendi yeteneklerimizin ve yapabileceklerimizin farkına varabilmektir. Sonraki aşama ise kendimizden gelen içsel bir istekle bizlere ait olan şeyleri ortaya koyup bunu da yapabileceğimizin en iyisiyle yapabilmeye devam etmektir.

İNSANLIĞIN EN ESKİ ANIT MİMARİSİ GÖBEKLİTEPE

■ Sümeyra YAMAN

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Şanlıurfa'nın Haliliye ilçesine bağlı Örencik köyü yakınlarında bulunan Göbeklitepe, Harran Ovası açıklarında yer alan Neolitik (Yeni Taş Çağı) zamana ait arkeolojik bir sit alanıdır. MÖ 9600–9500 arası döneme

ait olduğu düşünülen Göbeklitepe, dünyanın şu ana kadar bilinen en eski tarihî yapısıdır. Göbeklitepe'nin bir kült merkezi ve mezarlık olarak kullanımının MÖ 8000 tarihine kadar devam ettiği ve bu tarihten sonra terk edildiği, başka veya benzer amaçlarla kullanılmadığı anlaşılmaktadır.

Kazılarda ortaya çıkarılan anıtsal mimari, Göbeklitepe'yi insanlık tarihinin en eşsiz ve özel yapılarından biri kılmaktadır ve bu yönüyle bölge, 2018 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesine alınmıştır.

Göbeklitepe, ilk olarak 1963 yılında İstanbul

Üniversitesi ve Chicago Üniversitesinin yürüttüğü “Güneydoğu Anadolu Tarih Öncesi Araştırmaları Projesi” kapsamında yüzey araştırmaları esnasında tespit edilmiştir. 1995-2006 yılları arasında Şanlıurfa Müze Müdürlüğü başkanlığında, Alman Arkeoloji Enstitüsünden alınan akademik destekle bölgede kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Günümüzde bölge hâlâ kazı statüsündedir ve çalışmalar devam etmektedir. Aynı bölgede benzer nitelikte başka arkeolojik sit alanlarının keşfedilmesi sonrasında 2021 yılında Göbeklitepe’nin de dâhil edildiği bu arkeolojik sit topluluğuna Taş Tepeler adı verilmiştir.

Tepe; Toros Dağları, Karacadağ, Şanlıurfa Platosu, Fırat ve Harran Ovaları arasında, çevresine oldukça hâkim bir konumdadır. Yapı için bu konumun seçilmesi kuvvetle muhtemel bilinçli bir tercihtir. Dahası, böylesi anıtsal yapılar için çok kaliteli taş kaynaklarına ihtiyaç duyulduğu malumdur. Göbeklitepe’de kullanılan kireç taşı, bu bölgeye mahsus ve her yerde bulunmayan oldukça sert bir taştır. Bugün bile bölge, en kaliteli kireç taşı yatağı olarak bilinmektedir. Dolayısıyla yapı inşası için Göbeklitepe platosunun seçilmesi içinde barındırdığı kireç taşı kaynağı ile ilişkili görünmektedir.

Göbeklitepe’deki en ilginç buluntular boyu 6 metreyi,

ağırlığı 40 tonu aşabilen “T” biçimindeki anıtsal dikili taşlardır. Bu dikili taşların 10-12 tanesi dairesel biçimde dizilerek araları taş duvarlar ile örülmüştür. Ortadaki bir çift karşılıklı büyük dikili taş ile çevresindeki dikili taşlar, yuvarlak ya da oval kapalı mekânlar oluşturur. Göbeklitepe çevresinde geniş kayalık platolar bulunur. Dikili taşların da bu platolardaki kayalardan yekpare kesilerek temin edildiği düşünülmektedir. Arazide işlenmemiş durumdaki bazı dikili taşlar ise kesildiği yerde hâlâ görülebilmektedir. Ayrıca bu platolarda, kayalar üzerinde işlevleri henüz anlaşılamayan oyuklar ve birtakım işaretler bulunmaktadır. Göbeklitepe’de

yapılan kazılarda konut olabilecek herhangi bir mimari kalıntıya rastlanmamıştır. Bunun yerine çok sayıda anıtsal kült yapı ortaya çıkarılmıştır. Tepenin her yerinde gözlemlenen kireç taşı blokları nedeniyle buranın aynı zamanda bir mezarlık olduğu kanısına varılmıştır.

Dikili taşların çoğunda, insan olmakla beraber sıklıkla hayvan figürlerine ve farklı tarzlarda soyut sembollere rastlanır. Taşa işlenen bu en eski rölyeflerin yanı sıra üç boyutlu hayvan kabartmaları görülmektedir. Bu yapıdaki betimlemelerde 17 hayvan türü kullanılmıştır. Dikili taşlar üzerindeki kabartmalarda yılan ve tilki suretleri ağırlıklı olarak yer almaktadır. Araştırmacılar, kabartma ve heykel şeklinde karşımıza çıkan bu hayvanların yapıma amacının mitolojik semboller olabileceğini düşünmektedirler. Kafa

kısımları olmayan; gövdelerinde el, kol ve parmak motifleri bulunan dikili taşlar ise stilize edilmiş insan heykelleri olarak yorumlanmaktadır. Dikili taşların gövde kısmının ön yüzünde sıklıkla iki bant hâlinde uzanan ve uzun bir giysiyi andıran kabartmalar görülmektedir. Bu kabartmaların belirli kişilere mahsus özel bir giysiyi temsil ettiği ve ritüellerinin önemli bir unsuru olduğu düşünülmektedir. Yapılan kazılarda çıkarılan bazı heykel ve taşlar Şanlıurfa Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir.

Kazı çalışmalarıyla Göbeklitepe'de dört farklı tabakalı bir yapı ortaya çıkarılmıştır. En üstteki birinci

tabaka yüzey dolgusudur ve diğerlerinden daha sonra yapılmıştır. İkinci ve üçüncü tabakaların dikili taşlı köşeli yapılarıyla MÖ 8.000-9.000 arasında inşa edildikleri varsayılmaktadır. Dördüncü tabaka ise dikili taşlı dairesel yapılarıyla bu anıtsal eserin en eski kısmını oluşturmaktadır ve bu tabakanın MÖ 9.000-10.000 arası bir dönemde vücuda getirildiği tahmin edilmektedir. En alttaki dördüncü tabaka Göbeklitepe'nin en önemli katmanı olarak değerlendirilmektedir.

Göbeklitepe'deki bulguların ortaya çıkmasına kadar bilim dünyası, insanların başlangıçta göçebe küçük gruplar hâlinde örgütlendiğini düşünmekte ve avcı-toplayıcı basit topluluklar olarak yaşam sürdüklerini kabul etmekteydi. Ancak bölgedeki kazılarda ortaya çıkan bir kült merkezi mahiyetindeki anıtsal boyutlardaki mimari, büyük taş yontular, sembolik motifler ve stilize edilmiş

canlandırmalar en azından bu bölgedeki toplulukların oldukça gelişmiş ve çok yönlü bir sosyal yaşantıya sahip olmaları gerektiğini göstermektedir. Bütün bu bulgular, böylesine girift ve kolektif faaliyetleri gerçekleştirebilmek için mevcut insan gruplarının organizasyon hâlinde ve oldukça gelişmiş bir yaşam sistematiğine sahip olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır. Onların kişisel sanat becerileri ve dinî ritüeller ile meşgul olduklarını ihsas etmektedir. Mevcut bulgular ışığında bilim dünyası, avcı-toplayıcı toplulukların sosyokültürel yapısı hakkındaki hâkim görüşlerini gözden geçirmek durumunda kalmıştır.

Arkeologlarca üzerinde durulan diğer bir konu da bu yapıların inşa edilmesinin gerektirdiği son derece karmaşık insan organizasyonunun avcı-toplayıcı topluluklarca nasıl sağlanabildiği konusudur. Uzmanlara göre “dinî lider”ler bu inşa faaliyetlerine önderlik etmiştir. Bu durumda, “seçkin”lerin de olduğu bir

sosyal sınıflaşmanın bu toplumlarda mevcut olduğu kabul edilmelidir. Bu demektir ki Göbeklitepe’yi inşa eden insan topluluklarının hiyerarşik bir sosyal sınıfları vardı. Hâlbuki bilim dünyasında Göbeklitepe’nin keşfine kadar yaygın olan bakış açısı, karmaşık dinî uygulamaların ve organizasyonun ancak tarımın hâkim olduğu topluluklarda ortaya çıktığı yönündeydi. Bu yönüyle Göbeklitepe mevcut yaklaşımı temelden sorguya açmıştır.

Anlaşıldığı kadarıyla

Göbeklitepe, o dönem insanların sadece mabedi değil sosyal hayatlarının da merkeziydi. Yaşam tarzlarının değişmesiyle birlikte oradan ayrılırken tapınaklarını korumak adına, yapımı kadar zor bir işe kalkıştılar ve onu toprakla örtüp gömdüler. Aradan binlerce yıl geçti. İnsanoğlu uzayı keşfedecek kadar becerilerini geliştirdi. Tüm bu gelişmeler sonucunda insanın anlam dünyası da çok değişti. Ama insanoğlunun kutsalla ilişkisi hep baki kaldı. Göbeklitepe’de inşa edilen mabet, insanoğlu için buz devrinin sonlarına kadar uzanan çok uzun soluklu düşünce ve sanatkârlık geleneğinin bir göstergesidir.

Göbeklitepe, insanlığın gelişim tarihini sil baştan düşünmemize sebep oldu. Medeniyetin kökenine dair yeni bir şey anlattı bize. Yerleşik hayata geçiş sebebinin tarım olmadığını, mabedin bunun en önemli nedeni olabileceğini görmüş olduk. Yani insanoğlu, tarlasındaki hasat için değil mabedinin yanında kalabilmek için göçebe hayat sürmeyi terk etmiştir.

AİLENİN İHYASI VE ERDEMLİ BİR TOPLUM İNŞASI

■ Emrah KANLIKAMA

Sözcüğün fonetik yapısı nedeniyle olsa gerek mutluluk (saade) kelimesinin dile geldiği andan itibaren muhatabının yüzünde başlı başına bir tebessüm kaynağı olduğunu düşünmüşümdür hep. Duyguları duyulur kılan tablo şeklinde tasvir edebiliriz insan yüzünü, hissiyatı aşikâr eden ve bu yönüyle de diğer nefislerden (bitki ve hayvan) ayrı düşen muhteşem bir tuvali andırır suretimiz.

Mutluluk ve tebessüm arasındaki organik ilişki yadsınamaz gerçek. Kelimelerin de ruhu olduğu kanaatindeyim. İslam filozoflarının duygu ve düşüncelerini dile getirirken sözcük seçimlerine gösterdikleri özen de bu hususta hayretimi diri tutmama vesile olan önemli bir veçhe. Düşünce dünyasına katkılarından ötürü ismi literatüre muallim-i evvel

olarak geçen Aristoteles'in ardından, kendisine ikinci muallim (muallim-i sâni) ünvanı verilen Türk İslam filozofu Farabi'nin *tahsilu's-saade* (*mutluluğu elde etme*) tabirini de aynı hissiyatla dile getirmemde bir sakınca yoktur sanırım. Erdemli bir toplumun inşası için filozofumuzun, mutluluğu felsefenin/hikmetin nihai gayesi olarak değerlendirmesi de bu noktada yine küçük bir tebessüm kaynağı olarak çıkıyor karşımıza. Ve elbette bu kavram (*tahsilu's-saade*) için filozofun kelime seçimleri tesadüf değil. Yalnız burada şu hususa dikkat edilmesi gerekir; hakiki mutluluk, Farabi'nin değer/ahlak sisteminde tüm maddi hazlardan arındırılmış şekliyle Hakk'a vasolmak için bir amaç olarak entegre edilmektedir. Aksi hâlde mutluluk, pragmatizmin çekim gücü altında haz kaynaklı bir

araç olarak nitelendirilseydi geçici hevesler (servet, şehvet, makam, yiyecek gibi muhtelif beşerî hazlar) kategorisinde kalarak değersizleşecek ve tabiri caizse heba olup gidecekti. İbn Sina da geçici hazların hiçbirini gerçek mutluluk olarak görmez. Bu tür hazlara tiksinti verici durumların bulaştığı savını öne sürer ve geçici hazlarda itidalin ölçü alınması gerektiğini savunur. Filozofa göre teorik/ nazari felsefede gaye Hakk'ı bilmek, pratik/amelî felsefede ise gaye hayrı bilmektir. Geçici hazlarda hayır aramak yanılgıdan ibarettir. Yunus Emre'nin aşağıdaki dizeleri mal/mülk hususunda beyhude arayışlar içerisine girilmesinin anlamsızlığı üzerine bizlere eşsiz bir nasihat niteliğindedir:

*Mal sahibi mülk sahibi
Hani bunun ilk sahibi
Mal da yalan mülk de yalan
Var biraz da sen oylan*

Hakiki mutluluk (*saadetül'l-kusvâ*) kavramı, Farabi'nin değer/ahlak sisteminde birey, aile ve toplum açısından oldukça önemli bir argüman olarak okunabilir. Hakikatin birliği ilkesinden hareketle Farabi, felsefeyi erdemli dine benzetir. Adına *hakikat mektebi* diyebileceğimiz tek bir mektep vardır. İnsanı bu dünyada refaha, ahirette felaha kavuşturacak ilkeler bütünü olarak değerlendirebileceğimiz din/şeriat ile varlık, bilgi ve değer üzerine sistematik ve tutarlı bilgiler inşa eden *felsefe/hikmet* yukarıda değindiğimiz hakiki saadet (*sâ'âdetül'l-kusvâ*) noktasında ufuk çizgisi şeklinde birleşir. İslam filozoflarının (Kindî, Farabi, İbn Sina, İbn Miskeveyh, Tusi, İbn Bacce) hemen hepsi, Platon ve Aristoteles'in öncülüğünü üstlendikleri meşşâî/peripatetik geleneğin devam ettiricileridir. Dolayısıyla kurguladıkları ahlak sistemleri de felsefenin doğası gereği eklektik ve kümülatiftir. Lakin bu durum İslam'ı merkeze alan özgün bir ahlak felsefesinin inşa edilmesine mâni değildir. Öyle ki Uzlukoğlu Farabi başta olmak üzere tüm İslam filozofları, İslam'a özgü değerleri sistematize ederek tutarlı bilgiler üretmeyi başarmış, özgün bir felsefe ortaya koymuşlardır. Bu minval üzere İslam Ahlak Felsefesi (Mevlüt Uyanık-Aygün Akyol, *İslam Ahlak Felsefesi*, Elis Yayınları, Ankara 2013) gelenekle gelecek

Mutluluk, pragmatizmin çekim gücü altında haz kaynaklı bir araç olarak nitelendirilseydi geçici hevesler kategorisinde kalarak değersizleşecek ve tabiri caizse heba olup gidecekti.

arasında önemli bir köprü hüviyetinde konumlanmıştır.

Filozoflarımızın *nefiste yerleşmiş olan yatkınlık* şeklinde tanımladıkları ahlak kavramını insanın tabiatı, yaratılışı, huy ve seciyesi ile ilişkilendirebiliriz. Ahlaklı bir eylemden söz edebilmemiz için bilinçli bir tercihin söz konusu olması gerekir, gayriiradi yahut şuursuz eylemlerde ahlaktan söz edilemez. İbn Miskeveyh düşünme ve ayırt etme yetisinin insanı diğer varlıklardan farklı kıldığını belirtir. Davranışlarımızdaki ölçü, işte burada bahsi geçen bilinçli seçimlerimizde orta yolu bulmaktan geçer; terazi hassastır; itidal, denge unsuru olarak terazinin bir kefesinde daima sabittir. Diğer kefesinde ise cüzi irademizle şekillenen eylemlerimiz/söylemlerimiz yer almaktadır. Terazinin ahlaki verileri fazilet, gayriahlaki verileri ise rezilet şeklinde tezahür eder.

Filozoflar, nefsin üç gücü hususunda hemfikirdir. Bunlar düşünme, öfke (gadap) ve şehvet şeklinde tasnif edilir. Kişi, nefsin bu üç gücünü orta yol/itidal ile ıslah ederek ifrat ve tefritten kaçınabilirse nefsin zulmetmez, hem bu dünyada hem de ahirette saadete ulaşır. Nitekim Bakara suresinde "Böylece, sizler insanlara birer şahit (ve örnek) olasınız ve Peygamber de size bir şahit (ve örnek) olsun diye sizi orta bir ümmet yaptık..." (Bakara, 2/143) ifadesi yer almaktadır. "Orta" lafzı itidal yahut adalet mefhumlarını çağrıştırmaktadır. Nefisteki hasletler düşüncede orta yol bulunarak *hikmete*, öfkede orta yol bulunarak *cesarete* ve şehvette orta yol bulunarak *iffete* (ç)evrilir, erdemli hâle gelir. Bu noktada bize düşen görev, nefsimize zulmetmeden, gücümüz yettiğince teraziye dengede tutmak için elimizden gelen gayreti göstermektir. İbn Miskeveyh, *Ahlakı Olgunlaştırma* adlı eserinde "Kimin ayırt etme yetisi daha sağlam, düşüncesi daha üstün ve seçimi daha doğru ise onun insanlığı da o ölçüde mükemmeldir." şeklinde izahatta bulunur. Orta yol, adil olabilmenin imkânıdır, imkânı mümkün kılmak ise insanın gayesi olmalıdır. Saadet kapısını açan anahtar her nefsin boynuna asılmıştır. Öyleyse kapsayıcı bir düstur olarak adaleti nefse ilişkin

dördüncü ve son erdem şeklinde zikredebiliriz. Adalet anahtardır ve başlı başına fazilettir.

Teorinin pratikteki karşılığı ise bize rol model olarak gönderilen iki cihan serveri Hz. Muhammed'dir. Bahsi geçen tüm beşerî erdemler/faziletler onun müstesna şahsiyetinde ete kemiğe bürünmüştür. Allah Resulü yalnızca uyarıcı olarak insanlığa seslenmekle kalmamış aynı zamanda dinin emir ve yasaklarını hayatında tatbik ederek bizlere harikulade bir ahlak nizamı miras bırakmıştır. İman edenler, bu mirasta aynı oranda pay sahibidir. Sahiplik, mükellefiyeti de beraberinde getireceğinden asr-ı saadeti çağımıza taşıma sorumluluğunu her mümin/mümine üzerine almalıdır. Peki günümüz şartları düşünüldüğünde bu mümkün müdür? Farabi'nin "Medînetü'l Fazıla" adını verdiği ideal bir toplum düzeni, yatay kırılmalarla örselendiğimiz şu çağda, asr-ı saadet özlemini çekenlerin sanrısı yahut sancısı mıdır? Nazariyenin ameliyede bir karşılığı var mıdır? Hülâsa, erdemli bir toplum ütopya mıdır?

İslam filozoflarının bu konuda da sistematik bir çözüm arayışı içerisinde olduklarını görmekteyiz. Nefiste zuhur eden temel erdemler -hikmet, şecaat, iffet ve adalet- sırasıyla birey, aile ve toplum hayatına tatbik edilirse erdemli bir toplumun (Medînetü'l Fazıla) inşası ve saadet asrı aksiyomunun aktüelitesi mümkün olabilir.

İbn Bacce, erdemsiz ortamlarda erdemini korumayı biricik hedef gören insana, Hakk'ı birleyen manasına gelen *mütevahhid* sıfatını kemal, yetkinlik mertebesi olarak kullanır. *Tedbirü'l mütevahhid*, erdemli bir toplum için kişinin münferit ahlak zırhını kuşanmasıdır. Sorumluluğunu hakkıyla yerine getirebilen birey artık yeni bir gaye için hazırdır. Ailesini ve yakın çevresini kuşandığı erdemlere ortak etme noktasında yakın menzil olarak görebilir. Nasruddin Tusi, *tedbirü'l menzil*'i evin reisi önderliğinde aile fertlerine tabiatlarına uygun yöntemler kullanarak dizayn eder. Eşlerin ilişkileri/iletişimleri ve çocukların sağlıklı bir şekilde topluma kazandırılması için onların eğitiminde dikkat edilmesi gereken hususları sıralar. Mutluluk, erdemli bir ailede hüküm sürmeye başlamıştır. Zincirin son halkası için şartlar olgunlaştığına göre erdemli bir şehir *sıhhatli bir vücuda* benzeten Farabi'ye dönebiliriz. Bir organda hâsıl olacak hastalık tüm vücudu huzursuz edeceğinden toplum yararı gözetilerek teşhis doğru konulmalı, tedavi de buna göre uygulanmalıdır. *Tedbirü'l Müdün*, hakikatin birliği ilkesinden hareketle yegâne erdemli yönetim biçimidir, alternatifsizdir. Erdemli şehir eşsizdir. Filozof, erdemli şehri idare edecek yöneticide (sultan) olması gereken vasıfları sıralar. Riyaseti üstlenecek kişi en yüksek kabiliyete sahiptir, donanımlıdır. Bu yüzden

şehrin kalbidir. Adalet elbette burada en önemli unsurdur. Sultan, Allah'ın yeryüzündeki temsilcisidir, adildir. İdaresi altındaki halkı gerçek mutluluğa, *saadetü'l kusvâ*'ya ulaştırmaya çalışır. Bunun yanında, erdemli şehrin sakinleri de istidatları ölçüsünde sınıflandırılır. Doğru seçim ve yönlendirmelerle yeteneklerine uygun sanat/mesleklerle iştigal etmelerine olanak sağlanır. Böylece iâşe (geçim) kaynaklı bireysel rahatsızlıkların da önüne geçilmiş olur.

Erdemli devlete aykırı şehirlerde durum farklıdır. Erdemli şehrin aksine bu şehirler Farabi'nin pratik/amelî kurgusunda kusurlarına göre tasnif edilir. Bu şehirlerde ahlak tahrif edilmiş, terazide mizan bozulmuştur. İbn Bacce'den hareketle, bu tür şehirlerde *mütevahhid* olarak yaşamını sürdürmek bireyin gayesi olmalıdır. Saadeti elde etmek toplum için söz konusu olmasa da bireyin mutluluğu/felahı mümkündür.

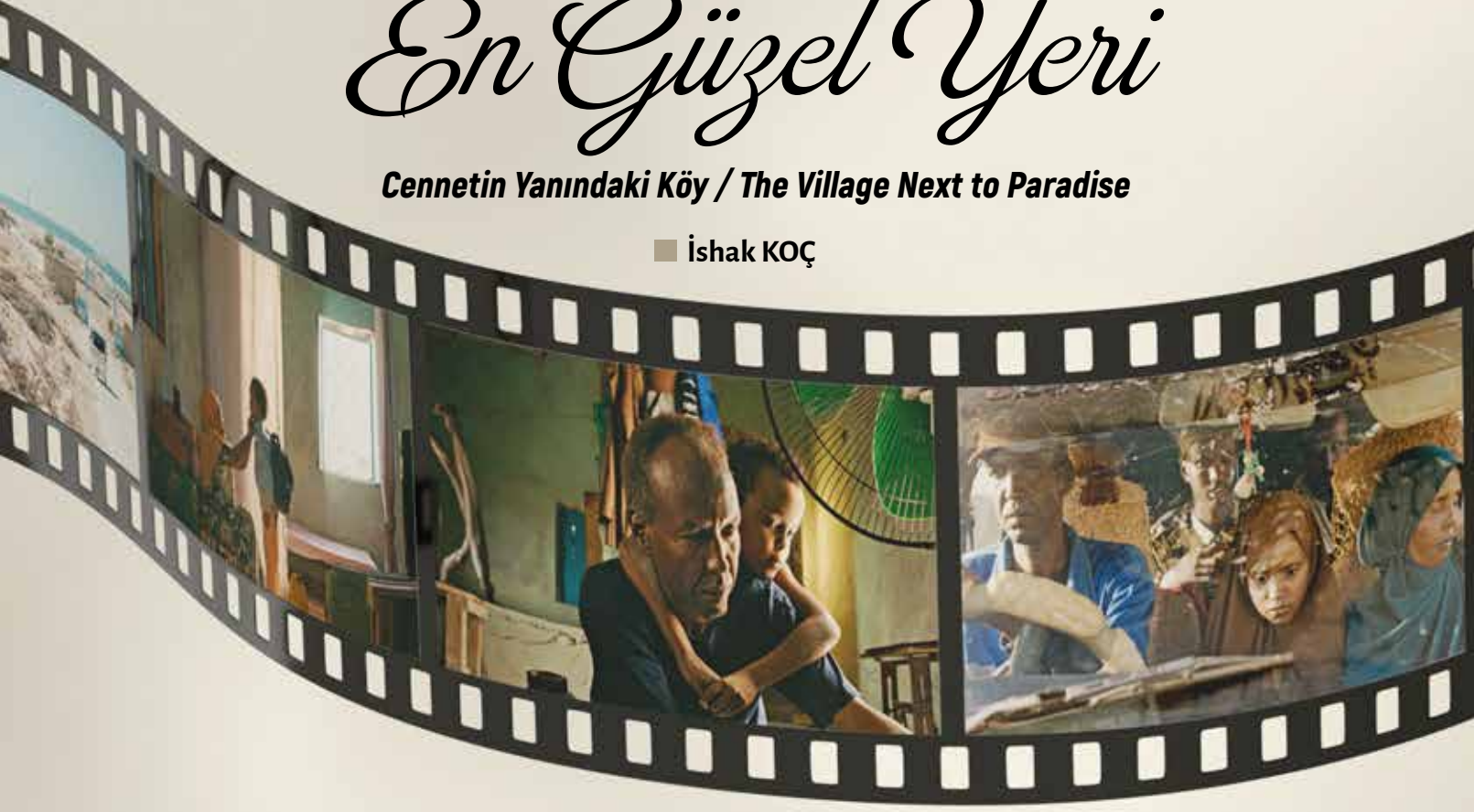
Peygamber Efendimiz "Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim." (İbn Hanbel, Müsned, 2/381) buyurur. Kur'an ve sünnetin ışığında onu rol model olarak almak üzerimize vazifedir. Müntesibi olduğumuz İslam dini, bireysel sorumluluğumuzun yanı sıra içine doğduğumuz aile ve toplum için de ahlaki mesuliyetimizi bize hatırlatır.

"İnsanın kanadı, gayretidir." diyor Mevlana, gayret bizden tevfiğ Allah'tan.

DÜNYANIN *En Güzel Yeri*

Cennetin Yanındaki Köy / The Village Next to Paradise

■ İshak KOÇ

İnsanların çoğu dünyaya geldiği, büyüdüğü, yaşadığı toprakları benimser ve cennet diye niteler. Özellikle vatan sözcüğünün önüne bir sıfat olarak ekleyip güzelliği, kusursuzluğu, hissettiği muhabbeti berkitir. Doğup, büyüüp yaşanan topraklara karşı duyulan bağlılığa kutsiyet atfedilir. Akif'in "*Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda*" diye sorduğu, yanıtını da en keskin ve mütekâmil yine kendisinin verdiği vatan

algısını tamlayan bir aidiyet söz konusudur. Herhâlde bunu en net biçimde vatanından cüda kılınanlar anlar. Yurdundan çıkarılan, tarihi, toprağı, hayatı gasp edilen Filistin halkı gibi... Yaşadığı yerle ünsiyet kurabilen, daha doğru ifadeyle yerini yadırgamayan, elbette oraya karşı aidiyet hisseder. Tamamen içten gelen, doğal, karşılık görmenin umulmadığı bir aidiyettir o. İnsanidir. Kurumsallıkla, resmiyet ya da millî hamasetle alakası olmasa gerektir.

Cannes'a seçilen ilk Somali filmi *Cennetin Yanındaki Köy* benzer bir aidiyet anlayışını yansıtır. Mo Harawe'nin yönettiği 2024 yapımı film, sürekli insansız hava aracı tehdidi altında, ölümün gölgesinin hiç eksilmediği, mezarların ve definlerin gösterildiği bir coğrafyada, daha müreffeh bir hayat arayışında olan Somali yerlisi aileyi takip eder. Film aile olmayı, yuva kurmayı, anne-baba-çocuk denklemlerini yeniden sorgulattır.

Cennetin Yanındaki Köy, baba rolünü oynayan Mamargade (Ahmed Ali Farah), sevimli bir çocuk olan Cigaal (Ahmed Mahmud Salleban) onun girişken ve hırçın halası Araweelo (Anab Ahmed İbrahim) arasında dönen bir hikâyledir. Cigaal öksüzdür, aslında yetimliği de vardır ama o bunu hiç bilmez. Zeki, çalışkan, sevgi dolu bir çocuktur. Ancak yokluk ve imkânsızlık zekâvet, çalışkanlık, sevgi tanımaz. Hiç ihmal etmeden okuluna devam eden Cigaal'ın öğretmenini hep izinlidir, hiçbir gün derse gelmez. Sonuçta imkânsızlıklar, kaynak ve öğretmen yoksunluğu sebebiyle okul kapanır. Okulun müdürü fazla zeki olduğunu düşündüğü Cigaal'ın şehirdeki yatılı okula verilmesini tavsiye eder. Nitekim öyle de yapılır. Gerisi zaten sürgün gibidir.

Cigaal'ın yatılı okul macerası ya da mecburiyeti, hafızlık yapanların, ilk ve ortaöğretim yıllarında yurtta kalanların yabancı olmadığı bir serencamdır. O yaşlarda çocuk, yurda kendi istek ve iradesi dışında bırakılır. Yahut da sosyal çaresizlik, yurtlarda yetişen çocukların kaderi olur. Köyden geldiği için her yordam abes ve yabancı görünür. Zaten sorgusuz uyum gösteren diğer çocuklar yeni gelene karşı yabancısıdır. Belki mecburiyetten tanışmak, benzerlikler bulmak iktiza eder. Hafta bitince ailesi olan herkes tatile gider; bir yakını tarafından alınmayan

çocuklar yurtta kalır. İşte o haftanın sonunda yurtta kalma mecburiyeti düpedüz gariptir. Maruz kalan çocuğa hayatın kılcallarını sorguladır.

Baba Mamargadi tutunduğu her şeyde çuvallayan, gayriihtiyari gayrimeşru işlere bulaşan bir adamdır. Birbirlerinden bağımsız ama derme çatma bir aile olarak birlikte yaşamaya çalışan bu üç kişi arasında, geri kalmış toplum yapısı içinde girişken bir kadın figürü olarak Araweelo göze çarpar. Onun aileye maişet sağlama, yeni bir hayat kurgulama ve kurma adına ticaret yapışı, müşterileriyle ilişkileri, terzi dükkânı açmak için girişimleri dikkat çeker. Araweelo, eşinden ayrılmak zorunda kalan ve kardeşinin yanına sığınan bir kadındır. Boşanma gerekçesi bile toplumsal soruna işaret eder. Mahkemede hâkim neden ayırdıklarını sorduklarında eski eşi “Çocuğumuz olmuyor.” diye yanıtlar. Hâkim herhâlde tedavi anlamında “Başka yöntem denediniz mi?” diye sorar. Yanıt hayli ilginçtir: “Elbette denedik, ben bir başka kadınla evlenmeyi teklif ettim!” Hâkim bu defa Araweelo'ya sorar: “Neden kabul etmedin ki?” Bu noktada aslında hâkimin de neyi niçin sorduğu, toplumun konuya dair genel algısı, pek dindar görünen köyün kılavuz istemediği anlaşılır. Kadınlar tesettürlüdür, erkekler aralarında namaz muhabbeti dahi yapar ama çocukların

yarım bir namaz görüntüsü dışında inanca dair pek bir şey yansımaz.

“Dünyanın en güzel yeri” ya da “cennetin yanındaki köy” ifadesi ispata ihtiyaç duymaz. İzafi olduğundan, görece güzellik algısından, romantik bir yaklaşım sayıldığından değil de çaresizlikten... Bu hâlî Altan Erkekli bir yerli yapım içinde sorup yanıtlar: “İnsan yaşadığı yeri neden sever? Başka çaresi yoktur da ondan!” Kökleri topraktan ayrılan bitki kaç gün yaşayabilir? Uygun ortam oluşturulsa bile müstesna türler dışında kısa sürede solup gider. İnsan için vatan kılınmış yeryüzü; kara ve su birikintileri de öyledir ki şimdiki zamanda insan evladı, “Uzayda hayat mümkün mü?” gibi soruların ardında beyhude dolanır. Nihayet coğrafya kader olmasa da keder bağışlar. En güzel dramlar dünyanın doğu ve güney cihetlerinde yaşanır. Cennet vatan da tam olarak bu coğrafyalar olsa gerektir.

Orijinal İsmi:

The Village Next to Paradise

Süre:

134 dk

Tür:

Dram, Kurgusal

Yönetmen:

Mo Harawe

Senarist:

Mo Harawe, Alexander von Piechowski, Daniel Beres

Yapım:

2024-Almanya

ÇEVRE SORUNLARI VE RUH SAĞLIĞI

■ Şule TÜZÜN

Hepimiz fark ediyoruz. Küçük toprak parçalarının üzerine hunharca yükselen gökdelenler, aslında topraktan koparılan insanın dramıyken şatafatla onu örtmeye çalışıyor. Hava artık eski hava değil. Eskiden dört mevsimi doya doya yaşırdık, şimdi ne kış kışa benziyor ne de yaz yaz gibi. Bir bakıyoruz yaz ortasında dolu yağmış, bir bakıyoruz kış aylarında çiçekler açmış. Kuruyan dereler, azalan yağmurlar, kavuran sıcaklıklar artık hayatımızın sıradan bir parçası hâline geldi. Oysa bu alıştığımız sıradanlık, aslında sessiz bir alarm.

Fakat mesele sadece dış dünyamızda olan değişimlerle sınırlı değil. Bu kriz, içten içe bizim ruhumuzu da yaralıyor. Kaygılarımız artıyor, geleceğe dair umutlarımız gölgeleniyor. Hatta bazı insanlar için bu durum psikolojik bir yük hâline geliyor.

Gelecek Kaygısı

Çevre sorunlarının sonucuyla ilgili haberler her gün ekranlarımızda. Yanan ormanlar, sular altında kalan şehirler, eriyen buzullar, yok olan canlı türleri... Bunlar yalnızca doğanın değil insan ruhunun da yaralanmasına neden oluyor. Özellikle genç nesiller, geleceğe dair büyük bir belirsizlik hissediyor. “İleride nasıl bir dünyada yaşayacağız?”, “Çocuklarımız neyle karşılaşacak?”, “Kaynaklarımız tükenirse ne olacak?” gibi sorular, zihnimizi kemiriyor.

Bilim insanları bu durumu “ekolojik kaygı” veya “iklim kaygısı” olarak adlandırıyor. Yani iklim değişikliğiyle ilgili düşünceler, kişilerde stres, korku ve çaresizlik duygusu yaratıyor. Aslında burada umut veren bir nokta var; yaşanan bu kaygı, insanları harekete geçmeye teşvik ediyor ve olumlu değişimlere öncülük ediyor.

Ruh Sağlığı Üzerindeki Sessiz Baskı

Yaşadığımız çevreyle ruh sağlığımız arasında sandığımızdan daha güçlü bir bağ var. Aslında her ne kadar şehir yaşamının cazibesi hepimizi kendisine yönlendirse de huzuru tabiatla iç içe olduğumuzda hissediyoruz. Yemyeşil bir ormanda yürümek, deniz kıyısında dalgaların sesini dinlemek, serin bir dağ havasını solumak ruhumuza iyi geliyor. Peki doğa zarar gördüğünde ne oluyor? İç dünyamız da sarsılıyor.

Çalışmalar gösteriyor ki sıcak hava dalgaları ruh sağlığımızı da olumsuz etkiliyor. Aşırı sıcak günlerde kaygı bozuklukları ve depresyon oranları artış gösteriyor. Sel, yangın gibi afetlere maruz kalan insanlar travma sonrası stres bozukluğu yaşayabiliyor. Hatta afetlerden doğrudan etkilenmeyen bireyler bile bu olayların haberlerini izledikçe psikolojik bir yük hissedebiliyor. Yani, tabiata yönelik tehditlerin her biri ruhumuzda derin izler bırakabiliyor.

Dayanışmanın Gücü

Böylesi zamanlarda en çok ihtiyaç duyduğumuz şeylerden biri dayanışma. İnsan, sosyal bir varlık ve zorluklarla başa çıkarken en çok toplumsal destekten güç alır. Tabiatla meydana gelen düzensizliğin yarattığı ruhsal yükü hafifletmek için yalnız olmadığımızı bilmek büyük önem taşır. Toplum olarak bir araya geldiğimizde hem çözüm üretme kapasitemizi artırıyor

hem de bireysel kaygılarımızı azaltıyoruz.

Çevremizdeki insanlarla birlikte fidan dikmek, geri dönüşümle ilgili projelere katılmak gibi küçük adımlar bile bu dayanışma hissini güçlendiriyor. Çevremizle bir araya gelmek, ortak bir amaç için çaba göstermek, kendimizi daha güçlü ve umutlu hissetmemizi sağlıyor.

Umut ve Değişim Mümkün

Şunu unutmamak lazım: Çevresel sorunlara karşı yapılacak her şey, aynı zamanda ruh sağlığımız için bir yatırımdır. Küçük adımlar bile iyi hissetmemiz için yeterli olabilir. Evde enerji tasarrufu sağlamak, tek kullanımlık

plastikleri azaltmak, yerel üreticileri desteklemek gibi basit alışkanlıklar hem gezegenimizin hem de ruhumuzun iyiliği için önemlidir.

Doğayla bağımızı güçlendirmek de ruh sağlığımız üzerinde pozitif bir etki yaratır. Her fırsatta doğaya çıkmak, toprağa dokunmak, açık havada vakit geçirmek stresi azaltır, zihni rahatlatır. Bu tür basit ama etkili yöntemlerle ruhumuzu besleyebilir, şehir yaşamındaki umutsuzluğun yerine harekete geçmenin huzurunu koyabiliriz.

Evet, çevreyle ilgili yapılan her mücadele büyük bir meydan

okuma. Ama aynı zamanda bu kriz, bize düşünme ve yeni bir başlangıç yapma fırsatı da sunuyor. Daha dengeli ve tabiatla uyumlu bir yaşam hepimiz için mümkün. Unutmayalım ki doğayı korumak kendimizi korumaktır. Dünyamızla olan ilişkimizi iyileştirdiğimizde kendi iç dengemizi de buluruz. Çevre sorunlarının olumsuz etkileri karşısında karamsarlığa kapılmak yerine, küçük ama kararlı adımlarla değişimin parçası olabiliriz. Çünkü her fidan, her temizlenen sahil, her tasarruf edilen enerji damlası sadece doğaya değil ruhumuza da iyi gelir.

Çevresel kaygıları samimi olarak taşıyan bizler tabiatı koruma söylemiyle süslenen girişimlerin arka planını inceleyerek kapitalist düzenin oyunlarına gelmemeliyiz. Gerçek bir çevreci duruş, bilinçli ve uyanık olmayı gerektirir.

Sonuç olarak çevre sorunlarıyla mücadele etmek yalnızca bilim insanlarının, politikacıların veya aktivistlerin görevi değil.

Herkesin elinden geleni yapması bu mücadeleyi güçlendirir. Ve her birimiz, bu büyük hikâyenin birer kahramanı olabiliriz. Önemli olan birlikte hareket etmek ve tabiatı korumak için üzerimize düşeni yapmak.

AKİL VE ÂLİM BİR FATİH SULTAN II. MEHMED

■ Rüya TÜRKBEY TEMEL

Akil Bir Fatih
Peygamberimiz (s.a.s.) o meşhur hadis-i şerifinde İstanbul'un mutlaka ama mutlaka fethedileceğini bildirmişti. (İbn Hanbel, IV, 335) O andan sonra sahabe, tabiun, tebe-i tabiun nesli hep aynı hayali kurmuş, bu kutlu övgüye mazhar olmak,

yüce bir payenin sahipliğini üstlenmek, bu ulvi amelin faili olmak uğrunda çetin uğraşlar vermişlerdi.

Peygamberimiz zamanında Mute Savaşı ile başlayan Bizans gazaları, onun kutlu mesajının da verdiği teşvik ile hız kesmeden devam etmişti. Yüksek ve dayanıklı surlar,

savaş aletlerinin ve bilgisinin yetersizliği bu girişimleri sonuçsuz bırakmıştı. Ebu Eyyüb el-Ensari de ilerlemiş yaşına rağmen Konstantiniyye'nin fethi için hazırlanan orduya katılmış, bu girişimde üstün bir gayret göstermiştir. Muhasara sırasında hastalanarak vefat etmiş, vasiyeti üzerine surlara

yakın bir yere defnedilmiştir. Daha sonraki süreçte İstanbul defalarca kuşatılmış ancak fethi gerçekleşmemiştir.

II. Mehmed tahta geçtiği andan itibaren İstanbul'un fatihi olmayı aklına koymuştu. Bu kutlu şehrin hayaliyle yatıp kalkıyor, çoğu geceler uyku tutmuyor ve bu zamanlarda önünde İstanbul haritasıyla planlar yapıyordu. Harp sanatından anlayan paşalarla istişare ediyor, topları nerelere konuşlandıracakları konusunda fikir alışverişinde bulunuyordu.

Kendisini destekleyenler yanında genç padişahın ümitsizliğe kapılmasına sebebiyet verenler de vardı. Gerekçe olarak kendisinden önceki padişahları örnek veriyor, başarılı olamadıklarını anlatıyorlardı. Daha önceki İstanbul kuşatmalarının stratejilerini inceleyen II. Mehmed, donanma olmadan şehri ele geçirmenin mümkün olmadığını anladığından donanma yapımı hazırlıklarına başlanması emrini vermişti.

İstanbul'un güçlü surlarını yıkmak için top ustası Urban'a toplar döktürüldü. Bu toplar için de bir atış merdiven düzeneği tasarlandı.

Rumeli Hisarı yaklaşık altı bin kişilik bir ekibin çalışması ile zamanın şartları düşünüldüğünde dört ay gibi kısa bir sürede tamamlandı. Yıldırım Bayezid'in yaptırdığı Anadolu Hisarı'nın tam karşısına yapılmış, bu hisar ile birlikte boğazı keser vaziyette görüldüğünden Boğazkesen adını almıştı.

Bizans da boş durmuyordu. Grejuva denilen, su ile temas ettikçe alevlenen bir top imal edildi. Yiyecek stokları yapıldı. Haliç, Osmanlı gemilerinin geçişini engellemek üzere zincirlerle kapatıldı. II. Mehmed, "Onlar Haliç'i zincirle kapatacak kadar dâhilerse ben de gemileri karadan yürütecek kadar deliyim." dedi. Cesur padişah cüretkârca bir planı inşa ve tatbik aşamasına geçerek donanmayı karadan yürüttü. Tersaneden denize giden yola döşenen kalaslar yağlanarak oluşturulan bir mekanizma ile üzerinden gemilerin ilerlemesi sağlandı. Böylece gemiler tam anlamıyla karadan yürütülerek denize ulaştırılmış oldu.

6 Nisan 1453'te Osmanlı ordusu şehrin surları önüne mevzilendi. 12 Nisan günü imparatorun teslim olması istendi. İmparator bu teklifi kabul etmeyince aynı gün ilk top atışıyla muhasara başladı.

Havanlar havadan, donanma deryadan, lağımclar dehlizlerden muhasara ediyordu Konstantiniyye'yi. Günlerdir süren muhasara sebebiyle yorgunluk had safhada olsa da umut ve gayret bitmek bilmiyordu. Son derece azimkâr ve dirayetli bir padişah olan II. Mehmed zaman zaman umutsuzluğa kapılıyor, hocası Akşemseddin ise onu cesaretlendirerek zaferin kaçınılmaz olduğunu, biraz daha sabretmesi gerektiğini salık veriyordu. Tekbirler ve tehlillerle ilerleyen mücahit ordunun muzaffer olmasına az kalmış, kutlu son yaklaşmıştı.

27 Mayıs günü II. Mehmed, imparatora teslim olmasını

söyledi ama imparator yine kabul etmedi. Surlarda açılan gedikler gittikçe genişliyor, Bizans'ın zayıflığı artıyordu.

Sultan Mehmed 29 Mayıs günü öğleden sonra şehre girdi, Ayasofya'ya giderek namaz kıldı ve "Min-ba'd (Bundan sonra) tahtım İstanbul'dur." dedi. Hagia Sophia Kilisesi, Ayasofya adıyla fethin sembolü olarak camiye çevrildi ve ilk cuma namazı bizzat Fatih Sultan Mehmed tarafından kılınıldı. Bu namaz İstanbul'da kılınan ilk cuma namazıydı. Hutbe ise Akşemseddin tarafından Fatih Sultan Mehmed adına okundu.

İstanbul'un fethi ile Yeni Çağ başladı. Böylece Ebu'l Feth (Fetih Babası) Fatih Sultan Mehmed, çağ kapatıp çağ açan padişah ünvanını da almış oldu. Fatih'in tahta geçtiğinden beri uygulayageldiği hoşgörü politikasına uygun olarak İstanbul'daki gayrimüslim halk müsamaha ile kucaklandı ve inançları güvence altına alınarak dinlerini özgürce yaşamaları temin edildi.

Fatih, 1462'de yazdığı Ayasofya Vakfiyesi'ne şu sözlerle başlamıştı: "Bismillahirrahmanirrahim. Allah'ın en yüce ismiyle başlanır ve onun âli zikriyle başarıya ulaşılır..."

Adil Bir Yönetici

Fatih, aynı zamanda kendinden önceki padişah dedeleri, rol model aldığı ve şahsiyetinin mimarı olan babası II. Murad gibi adil bir yönetici idi. Kendisine kadar uygulanagelen örfi ve şeri hukuk kurallarını bir arada derlemek suretiyle oluşturmuş

olduğu kanunnamesi ile bu özelliğini gösteriyordu. Eylemleri, tavırları, olaylara verdiği tepkiler, hâl ve kâl dili; insaf, merhamet, müsamaha ve adaletle bezenmişti.

II. Mehmed tahta geçtiğinde elbette devletin işleyiş ve asayişinde asırlardır süregelen belli bir düzen vardı. Ancak o, kendinden sonrakilerin de istifade edip uygulayacağı yazılı bir kaynak oluşturmak istemişti. Bu bakımdan Fatih, kendi devrine kadar olan yönetim ve idare mekanizmasının kural ve kaidelerini, örfi ve şeri kurallara dayanarak bir araya getirmiş, bu kanunnameyi kendinden sonrakilere de şu cümleyi sarf ederek nakletmiştir: “Bu kanun, atam dedem kanunudur ve benim dahi kanunumdur. Evlâd-ı kirâmım ve neslen ba’de neslin bununla âmil olalar.”

Osmanlı Devleti’nin teşkilat ve teşrifat kurallarının bir araya toplandığı bu kanunname üç bölümden oluşuyordu: İlk bölümde, devletin yönetim ve idare yapısı hakkında bilgiler, bu yapının kimlerden oluştuğu ve bu kişilerin özellikleri, görev ve sorumlulukları; ikinci bölümde devlet dairelerinin, idari bölümlerin özellikleri ve protokol kuralları; üçüncü bölümde ise asayiş sağlamaya ve suçluların nasıl cezalandırılacağına dair bilgiler yer alıyordu.

Gayrimüslim halk da Fatih’in idaresinden son derece memnundu. Fetih’ten sonra Ayasofya’da toplanıp korkuyla akıbetlerini bekleyen şehir halkına şifahi amanname vererek güvende olduklarını

temin etmişti. Bizanslılar (Ortodokslar) Latinlerin (Katoliklerin), dini bir tahakküm aracı olarak kullanmalarından yakınıyor, Osmanlı’nın dinî hoşgörüsünü takdir ederek benimsiyorlardı. Tarihçi Ducas “Latin külahı görmektense Türk sarığı görmek evladır” sözü bunların öteden beri parolası olmuştu, diyerek bu durumu ifade etmiştir. İnançlarını kimsenin huzurunu bozmayacak şekilde yaşadıkları sürece kendilerine müdahale edilmeyeceği temin edildiğinden, kültürel emperyalizm ve tahakküm altına girmeden özgürce ibadetlerini yerine getirebildiklerinden Osmanlılara müteşekkirdi.

Fetihten sonra İstanbul’un ilk kadısı olarak tayin edilen Hızır Çelebi, Fatih’in davalı olduğu bir olay sonucu hüküm vermiş, dava çözülmüştü. Sonrasında kadı ile padişah arasında geçen şu diyalog, Fatih’in adaletini göstermesi noktasında oldukça dikkat çekicidir: Hızır Çelebi minderinin altındaki topuzunu padişaha göstererek şöyle der: “Eğer kararına riayet etmeyip itiraz etseydin bununla sana vuracaktım.” Buna cevaben Fatih Sultan Mehmed de belindeki hançeri göstererek: “Eğer sen de ben padişah olduğum için beni kayırıp usulsüz karar verseydin bununla kelleni alacaktım.” şeklinde karşılık verir.

Âlim Bir Hükümdar

Eğitime oldukça önem veren II. Mehmed’in emriyle hemen fetih gününün sabahında Ayasofya’da derslere başlandı. İstanbul Üniversitesinin

kuruluşunun İstanbul’un fethine tarihlendirilmesinin sebebi de bundandır.

Fatih’in kurulmasına öncülük ettiği, imparatorluğun en yüksek ilim müessesesi olarak yaptırılan Sahn-ı Seman medreselerinde hadis, tefsir, fıkıh, kelim gibi naklî ilimlerin yanı sıra; astronomi, mantık, fizik, matematik gibi akli ilimlerle ilgili dersler de verilmesi ondaki ilme olan saygının derinliğini göstermesi açısından dikkate değerdir.

Fatih Külliyesi içerisinde bir cami etrafında sıralanan yüksek düzeydeki bu sekiz medresede; kütüphane, öğretmen yetiştirmek için darüttalim, hekim yetiştirmek için darüşşifa, küçük çocuklar için bir mektep bulunuyordu.

Fatih, İstanbul’u âdeta eğitim, bilim, kültür ve sanat merkezi hâline getirmiştir. İstanbul’un fethinin hemen akabinde devlet adamlarına talimatlar vermiş, şehri bir yandan mimari açıdan imar ederken bir yandan da kültürel anlamda gelişmesi için gayret etmiş; fetih’ten bir yüzyıl sonra İstanbul, Fatih’in tasavvur ettiği gibi gerçekten bir dünya metropolisi hâline gelmiştir.

Akşemseddin, Molla Gürani, Molla Hüsrev gibi devrinin büyük âlimlerinden çok iyi bir eğitim görmüştü. Nihad Sami Banarlı, “Öyle hocalar elinde yetişen herhangi bir Osmanlı şehzadesinin esasen bir fatih olmaması kolay değildi.” diyerek bu duruma dikkat çekmiştir.

Askerî zekâsı da güçlü olan padişah, şahî ve havan toplarının mucidi olarak çizimini

bizzat yapmış, balistik ve teknik denemelerden sonra İstanbul'un fethinde kullanılmasına karar vermişti.

Avni Bir Sanatkâr

Askerî dehasının ve kabiliyetlerinin yanı sıra sanata, ilme, felsefeye, kültüre ve edebiyata derin bir ilgi duymuş, sarayında da pek çok sanatçının hamiliğini üstlenmiştir.

II. Mehmed'in yanında bulundurduğu Rum tarihçi Kritovulos, onun ana dili olan Türkçe dışında Arapça, Farsça, İbranice, Keldanice, Slavca, İtalyanca, Yunanca ve Latince bildiğini söyler. Zengin bir kütüphanesinin olduğu, felsefeye duyduğu ilgiye binaen, zaman zaman ulemayı ve Müslüman bilginleri huzuruna davet edip onlarla felsefi tartışmalar yaptığı biliniyordu.

Edebî yönü de oldukça güçlü olan II. Mehmed, "Avni" (yardım eden) mahlasıyla şiirler yazıyordu. Osmanlı padişahları arasında divan sahibi olan tek padişah da kendisi idi. Şiirlerinde tasavvufi ve dinî unsurlar ağırlıktaydı. Şiir yazaran ilk Osmanlı padişahı olan babası Sultan II. Murad'ın rol modelliği, ilmî, manevi, şahsiyet ve karakter inşasında son derece etkili olmuştu.

Semerkant'ta çalışmalarını yürüten matematikçi ve astronom Ali Kuşçu'yu İstanbul'a davet ederek burada kalmasını sağlamış, Rönesans Dönemi'nin önemli İtalyan ressamlarından biri olan Gentile Bellini'yi 1479'da İstanbul'a getirterek kendisine hususi resimlerini yaptırmıştır. İtalyan tarihçi

Langusto, Fatih için "Şiddetli bir öğrenme ihtirasına sahip ve âlicenaptır." der.

Divan şairi olan veziri Ahmet Paşa'yı çeşitli sebeplerden ötürü zindana attıran Fatih Sultan Mehmed'in, yazdığı bir kaside ile onu zindandan çıkarıp idamdan azat etmesi de sanata ve sanatçıya verdiği değeri göstermesi bakımından önemi haizdir. Civar ülkelerin yöneticilerine gönderdiği mektuplarda da edebî maharetini kullanmıştı. Örneğin, Karamanlı hükümdarına yazdığı mektuptaki cinas sanatını barındıran şu şiiri dikkat çekicidir:

*Bizümle saltanat lafin idermiş ol
Karamânî*

*Huda fırsat virürse ger kara yire
karam anı*

*(O Karaman beyi bizimle saltanat
lafı ediyormuş.
Allah fırsat verirse onu yerle bir
edeceğim.)*

Şarkiyatçıların kendisine hayranlık duyduğu ve eserlerinde de bunu

gizlemeyerek Fatih Sultan Mehmed'den şöyle bahsettikleri söylenebilir: Ortadan uzun boylu, kıvrımlı burunlu, azim ve hırsıyla çevrelenmiş keskin ve sivri yüz hatlarına sahip; çok fazla gülmeyen, son derece mağrur ve ciddi, heybetli ve haşmetli, kudreti ve ihtişamıyla gelmiş geçmiş en büyük hükümdar, tarihin daha iyisine şahitlik edemeyeceği kadar fevkalade bir liderdir. Sefahat düşkünü olmayan, malayani işlerle uğraşamayacak kadar meşgul ve çalışkandır. Daima cihan devleti ülküsü peşinde hareket eden, harp sanatına meraklı, ihtiraslı ve her şeyi öğrenmek arzusuyla yanıp tutuşan zeki bir araştırmacı, İstanbul'un hem fatihi hem mimarı...

Öyle ki fetihten birkaç sene sonra İstanbul'a geldiklerinde İstanbul'u bir metropolis olarak bulmuşlar ve hayranlıklarını gizleyememişlerdi. Yine de Batı dünyası, Fatih Sultan Mehmed'in vefatını şöyle duyurmuş, kutlama yapmaktan geri kalmamıştı: "Büyük Kartal öldü."

Tarihte bu ay neler oldu?

Fatih Sultan Mehmed vefat etti.

(4 Mayıs 1481)

Soma'da maden faciası meydana geldi.

(13 Mayıs 2014)

Mustafa Kemal Paşa Millî Mücadele'yi başlattı.

(19 Mayıs 1919)

Nene Hatun vefat etti.

(22 Mayıs 1955)

Selçuklu Devleti kuruldu.

(24 Mayıs 1040)

EL EMEĞİ GÖZ NURU BİR GELENEK: ÇEVİZ

■ Zeynep KAYSERİ UZUN

"Geçmiş yabancı bir ülkedir. Orada her şey farklı yapılıdır."

L.P.Hartley

Hartley'in bu zarif ifadesi, geçmişin bizden ne kadar uzak ve gizemli olduğunu hatırlatarak zamanın yarattığı yabancılığı derinlemesine hissetmemize olanak tanır. Çocukluğumda, annemi her yıl çeyiz sandığını açıp yerleştirirken seyreder, huzurlu ama bir o kadar da melankolik bir hisse bürünürdüm. Annemin sandığın içine özenle yerleştirdiği her bir parçaya bakarken sandığın içindekinin kumaşlar ve örtülerden ibaret olmadığını düşünür, çok daha değerli bir şeyler olduğuna inanırdım. Onun bu yıllık ritüeli, evdeki eşyaların yalnızca havalandırılması gibi basit bir işlem değil de

âdeta kutsal bir emanetin, bir hazine kutusunun titizlikle açılıp yeniden düzenlenmesini andırıyordu. O sandık, geçmişle geleceği birbirine bağlayan bir köprü, zamanın ötesine uzanan bir hatıraydı. Zamanla fark ettim ki meğer çeyiz sandığı yalnızca bir kutu, bir eşya yığını değil; annemin geçmişinden aldığı tüm duyguları, değerleri ve anıları içine sığdırdığı çok kıymetli bir hazineymiş. Her bir kumaş, takı ve örtü yalnızca bir eşya olmanın ötesinde uzun bir öykümüştü. Atalardan yadigâr, yıllarca süren mücadelelerin ve hayallerin ördüğü geçmişin bir taşıyıcısı. Seneler geçip kendi sandığımla aynı bağı kurdukça bana miras kalan tüm bu değerleri annemin yıllar

önce anneannemden aldığını hatırlar, çeyiz sandığının ne kadar kutsal bir anlam taşıdığını derinden hissedirim.

Pek çok değeri içinde barındıran çeyiz geleneğinin köklerine baktığımızda tarihinin çok eski olduğunu görürüz. Kadim kültürümüzde, Orta Asya'nın sonsuz bozkırlarından Osmanlı İmparatorluğunun görkemli saraylarına uzanan, zamanla şekillenmiş bir mirasın yankısıdır âdeta... Göktürkler ve diğer Orta Asya Türk topluluklarında çeyiz, bir kadının evlilik için yaptığı hazırlığın ötesinde, tüm bir ailenin geçmişini, kültürünü ve kimliğini geleceğe taşıdığı önemli bir aktarıcıdır. Her bir parça, bir kadının yaşadığı yılların ruhuyla örülüş manevi bir semboldür. Kadınla özdeşleşen çeyiz, onun iç dünyasındaki değerleri ve toplumdaki yerini başkalarına anlatan deruni bir dildir. El yapımı halılar, ipek kumaşlar, dantel işçiliği olan parçalar derin bir bağlılığın, aileye ve geçmişe duyulan minnettarlığın, sevdanın ve saygının sembolüdür. Bu gelenek, Osmanlıda zengin ailelerin çeyizlerinde zirveye ulaşır; sadece maddi bir değer taşımakla kalmaz aynı zamanda toplumsal hiyerarşiyi, ailenin gücünü, prestijini gösteren bir araç olur. Çeyiz, tüm bir ailenin geçmişinin, kültürünün ve varlığının görsel bir temsilidir. Özenle hazırlanmış çeyizler, toplumun gözünde sadece bir düğün hazırlığı değil aynı zamanda o ailenin kalitesinin, gücünün, zaman içinde kazandığı saygınlığının bir yansımasıdır.

Çeyiz kültürü, Anadolu'nun köy, kasaba ve coğrafi bölgelerinde farklı izler taşır. Güneydoğu Anadolu, özellikle Gaziantep, Urfa ve Mardin gibi illeriyle çeyiz geleneğinde el sanatlarının ve geleneksel işçiliklerin en yoğun olduğu bölgedir. Burada bakır işçiliği, oya işlemleri, el yapımı halılar ve ipek kumaşlar çeyizin başlıca öğelerindendir. Özellikle Urfa ve Gaziantep'te çeyizlerin içinde bakır tava ve tepsiler, gelinin yeni hayatına hem işlevsel hem de kültürel bir değer katar. Bu tür eşyalar, bölgenin zanaat kültürünün bir yansıması olarak sadece gelinin değil ailesinin de sosyal statüsünü pekiştirir. Çeyizde bulunan el yapımı oya ve işlemler, kadının geçmişten günümüze taşıdığı mirası, ailenin sosyal bağlarını simgeler. Bu bölgedeki çeyizler, aynı zamanda İslam geleneğinin izlerini taşır ve geleneksel motifler, şehitlik ve kahramanlık hikâyeleri gibi değerlerle süslenir. Karadeniz Bölgesinde ise özellikle Trabzon ve Rize gibi illerde, bölgenin yeşil doğası ve denizle iç içe yaşam tarzını yansıtır. Yemeni, başörtüsü, el dokuması kilimler ve organik malzemeler bu bölgenin çeyizlerinde sıklıkla yer alır. Ayrıca Trabzon halıları, çeyizlerde yer alan ve bölgenin el sanatlarını yansıtan önemli eşyalardır. Motiflerde yer alan deniz kabukları ve doğal taşlar, yeşil ve mavi tonlarındaki renkler, Karadeniz'in doğasıyla örtüşen bir estetik anlayışını yansıtır. Her bir el emeğinde bölgenin tabiatıyla uyumlu bir zarafet bulunur. İç Anadolu

Bölgesi'yse özellikle Konya, Nevşehir ve Aksaray gibi illerdeki el işçiliği ve işlemeciliği ile tanınır. Bu bölgede çeyizler daha sade ve fonksiyonel olsa da iğne oyası ve dantel işçilikleri gibi geleneksel el sanatları önemini korur. İç Anadolu'nun çeyizlerinde çoğunlukla yatak örtüleri, el yapımı halılar ve geleneksel takılar bulunur. Bu takılar, çeyizde genellikle altın, gümüş ya da bakır gibi değerli metallerden yapılır ve ailenin sosyal konumunu gösterir. İç Anadolu'nun çeyizleri, geleneksel Türk evleri ile örtüşen bir estetik anlayışı taşır. Zarif ama sade olan bu çeyizler, kadınların ailedeki yerini ve toplumsal rolünü belirleyen unsurlar içerir. Doğu Anadolu'da çeyiz sergilemek, büyük bir sosyal etkinliktir. Çeyiz açma törenleri, özellikle köylerde ve kasabalarda tüm köyün veya mahalle halkının bir araya geldiği, çeyizlerin sergilendiği önemli bir ananedir. Bu törenler, gelinin ve ailesinin maharetlerini, sosyal konumlarını ve aile bağlarını gözler önüne serdiği anlar olarak kabul edilir. Eskiden, çeyizler kırk gün boyunca sergilenirken günümüzde bu süre çok daha kısa, bazen sadece bir güne sınırlıdır. Çeyiz sergisi, kızın ve ailesinin topluma karşı gösterdiği övgüyü ve saygıyı simgeler. Sergilenmesi sırasında çeyiz ne kadar beğenilirse, kızın annesine övgüler yağar; "Kızı okumuş, anası dokumuş." gibi sözler dile getirilir. Ancak, çeyiz beğenilmediğinde ise, "Kızı büyümüş, anası uyumuş."

gibi eleştirilerle gelinin ailesine toplum içinde utanç yaratılmaya çalışılır. Bu gelenek, çeyizin toplum içindeki kimlik ve kadınların rolü açısından ne kadar belirleyici bir yere sahip olduğunu gösterir.

Eski dönemde Anadolu'da yapılmış işlemlerin, motiflerin farklı anlamları bulunur. Örneğin halı ve kilimlerden bildiğimiz "eli belinde motifi" dişiliği ve bereketi sembolize eder. Gül ve bülbül işlemleri ise evlenmek isteyen kızın sevdiğine bunu ifade etmesi anlamına gelir. Yıllarca özenle hazırlanan çeyizler, naftalinler ve lavanta torbalarıyla sandıklarda muhafaza edilir, bir kızın mürüvvetini bekler.

Dünyada ise çeyiz geleneği, özellikle Orta Çağ'da ve Rönesans Dönemi boyunca önemli bir yer tutmuştur. Orta Çağ'da, çeyiz çoğunlukla gelinin aileden aldığı değerleri ve gelenekleri simgelerken evlilikle birlikte finansal geçiş sağlayan önemli bir araç olmuştur. Çeyiz, genellikle gelinin yeni hayatına başlarken ona verilecek maddi eşyaların ötesinde toplumdaki yerini ve ailelerin prestijini simgelemiştir. Fransa ve İtalya'da yatak örtüleri, gümüş eşyalar gibi lüks eşyalar çeyizlere dâhil edilmiştir. Bu, özellikle soylu sınıflar arasında toplumsal statüyü yansıtan bir gösterge hâline gelmiştir. Zengin bir çeyiz, gelinin ailesinin prestijini artırırken yoksul bir çeyiz evlilik için engel olmuştur.

Hindistan, çeyiz kültürünün en derinlemesine kök saldığı

lkelerden biridir. Hindu toplumunda çeyizler evlilikte çok önemli bir yere sahiptir ve gelinin ailesi, genellikle erkek ailesine çeyiz verir. Çeyiz, çeşitli eşyalar dışında altın takılar, para ve değerli eşyalar gibi yüksek maddi değeri olan öğeler içerir. Bununla birlikte Hindistan'da çeyiz kültürü bazı toplumsal ve ekonomik sorunlara da yol açarak özellikle kadınlara karşı şiddet ve sosyal baskıları ortaya çıkarabilmektedir.

Afrika'nın farklı bölgelerinde de çeyiz geleneği yaygındır ve her toplumun kendine özgü âdetleri vardır. Batı Afrika'da çeyiz genellikle kadınlara ve erkeklerin birbirine vereceği eşyalarla şekillenir. Geleneksel olarak Afrika'da çeyiz, kadının ailesi tarafından erkeğe sunulur ve evlilikle ilgili anlaşmaların temelini atar. Çoğunlukla geleneksel tekstil ürünleri, takılar, geleneksel zanaatlar ve bazen de sığır gibi hayvancılık ürünlerinden oluşur. Bu, sadece ekonomik bir geçiş değil aynı zamanda bir toplumun kültürel mirasını ve değerlerini yansıtan bir ögedir.

Çeyiz, tarihsel olarak sadece bir kadının evliliğe hazırlanışının değil; toplumun kültürel yapısının, değer sistemlerinin ve geleneksel normların somutlaşmış hâli olarak toplumlarda varlık göstermiştir. Modernleşme süreci, özellikle sanayileşme, kentleşme ve küreselleşme ile geleneksel toplumdaki pek çok yapıyı dnştrmştir. Çeyiz geleneği de bu dönüşümden nasibini almış, yerel değerlerle bağları kopmaya başlamıştır.

Pek çok değeri içinde barındıran çeyiz geleneğinin köklerine baktığımızda tarihinin çok eski olduğunu görürüz. Kadim kültürümüzde, Orta Asya'nın sonsuz bozkırlarından Osmanlı İmparatorluğunun görkemli saraylarına uzanan, zamanla şekillenmiş bir mirasın yankısıdır âdeta.

Köyden kente göç, kadınlara sosyal rollerindeki değişim, modernleşmenin getirdiği yeni toplumsal normlar ve tüketim kültürünün yükselmesi, çeyizin anlamını ve işlevini değiştirmiştir. Çeyiz, modern toplumda sosyal sınıf ve toplumsal prestij belirleyicisi olmaktan çıkmış, daha çok bireysel tercihler ve estetik değerlerle şekillenen bir gelenek hâlini almıştır.

Son olarak, bir çeyiz sandığı... Dışarıdan bakınca sadece tahta, kumaş ve dantelden ibaret görünür. Oysa içinde bir ömür biriktirilmış sevgi, emek, umut ve vedalar gizlidir. Her bir iğne oyası, anne eliyle işlenmiş bir dua gibidir. Her dantel kenarı, bir kız çocuğunun büyüme hikâyesine iliştirilen sabırla rlmştir.

Çeyiz, sadece evlilik hazırlığı değildir; bir annenin, kızına verebildiği en kıymetli mirastır. Birlikte geçirilen gecelerin, "Bak bu da senin için." denilen anların sessiz şahitliğidir. Sandığa konan her parça, aslında bir vedaya hazırlanırken sarılmaya çalışılan zamandır. Anne, her ilmeğe sevgisini işlerken kızının mutluluğunu diler. Kimi zaman gözyaşlarıyla kimi zaman kakhahalarla dolan o sandık; bir evi değil iki kuşağı birbirine bağlar. O sandığın kapağı her açıldığında geçmişten geleceğe görünmez bir el uzanır: "Sana hep yanındayım demek istedim, işte bu yüzden rdm..." eyiz, bir kadının yüreğini nakış nakış anlatma biçimidir. Ve her sandığın içinden bir ömür çıkar.

SİTTİ MÜKRİME HATUN

Mütevazı Bir Sultan Eşi

■ **Meryem DALĞIÇ**

DİB Türk İslam Sanatları Daire Başkanı

Aile olmak; hayatın yükünü birlikte omuzlamaktır, sevinçte ve kederde. Her insanın hayat yolculuğunda farklı imtihanları, sorumlulukları olsa da her bir mükellefiyet kendi içerisinde hem rahmeti hem de zahmeti getirir. Hele de bir ömrü birlikte yürüyeceğiniz hayat arkadaşınız bir cihan padişahı ise. Bir çağ kapatıp bir çağ açan kutlu fethin Fatih'i olan Sultan II. Mehmet'in zevcesi Sitti Mükrime Hatun...

Savaşlarda, fetihlerde, yönetimde, siyasi krizlerde can yoldaşına destek olan akıllı, vefalı, cesur kadın.

Anadolu'da güçlü bir Türkmen beyliği olan Dulkadiroğlularının (1337-1522) hükümdarlarından Süleyman Bey'in kızı Sitti Mükrime Hatun, Elbistan'da dünyaya gelir. Bir bey kızı olarak en güzel şekilde yetiştirilir. Tarihın sayfalarına, "hatun" unvanıyla anılan en meşhur kadınlardan biri olarak geçer. Elbette onun böyle anılmasında aldığı terbiye, asaleti, zarafeti

ve hükümdar soyundan gelmesinin yanı sıra devlet işlerinden anlaması ve yeri geldiğinde yönetimde söz sahibi olması etkindir. O, hatun ünvanını son kullanan hanedan kadınlarından biridir aynı zamanda. Zira Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren civar beyliklerinin Osmanlı çatısı altına alınması ve şehzadelerin saraydaki

Dulkadiroğlularının hükümdarlarından Süleyman Bey'in kızı Sitti Mükrime Hatun, Elbistan'da dünyaya gelir. Bir bey kızı olarak en güzel şekilde yetiştirilir. Tarihın sayfalarına, "hatun" unvanıyla anılan en meşhur kadınlardan biri olarak geçer.

cariyelerle evlenmesiyle hatun ünvanı yerini "haseki" ve "hanım sultan"a bırakır. (Abdülkadir Özcan, "Hatun", DİA, TDV Yayınları, İstanbul 1997, c. 16, s. 499-500)

Beylikler arasında çatışmaların, savaşların, siyasi krizlerin yaşandığı dönemlerdir. Bu karmaşada Dulkadiroğlularının, Osmanlı Devleti ile birlikte hareket ettiği vakitlerdir. Neticede söz konusu müttefiklik, şehzade II. Mehmet ve Sitti Mükrime Hatun'un izdivacıyla zirveye taşınacaktır. Elbette bu izdivaç iki taraf için de siyasi menfaatleri gözetmek için gerçekleşecektir. Diğer taraftan, İslam hukukuna göre bir yuvanın sağlam temeller üzerine kurulabilmesi adına evlenecek eşler arasında dinî, ekonomik ve sosyal konum açısından denkliğin aranması hakikatidir.

Sultan II. Murat, henüz çocukken zekâsını, askerî dehasını fark ettiği oğlu II. Mehmet'in eğitime son derece ihtimam gösterir. Askerlik, devlet yönetiminin yanı sıra şahsiyet olarak da en mükemmel şekilde yetiştirir.

Göz bebeği olan evladı; bir sanatkâr, şair, bilim insanı, devlet adamı, komutan ve hatta bir mühendistir. Küçük yaşta askerî eğitimler alan şehzade II. Mehmet, babasıyla birlikte seferlere katılır. Kosova zaferinde sağ kolda cengâverce savaşır. Arnavutluk seferine de katılır ancak bu sefer hezimetle sonuçlanır. Arnavutluk yenilgisinin ardından babası, onu dönemin güçlü beyliği olan Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in kızlarından biriyle evlendirmek ister. Bu düşüncesini veziriazam Halil Paşa ve yakın dostlarıyla istişare eder. Neticede, Amasya beyi Hızır Ağa'nın eşi riyasetinde bir heyet Elbistan'a görücü olarak gönderilir. Süleyman Bey'in beş, bazı rivayete göre üç kızından en büyükleri ve en güzeli olan Sitti Mükrim Hatun nitelik ve denklik açısından uygun görülür. Tarihî kayıtlarda tafsilatlı bir şekilde anlatılan, dillere destan olan düğünün hazırlıklarına başlanılır. Elbistan'dan mükemmel bir çeyizle çıkan gelin, Beyliğin ileri gelenleri tarafından Bursa'ya kadar uğurlanır. Bursa'da ise Osmanlı beyleri, kadılar, âlimler, toplumun önde gelenleri coşkuyla karşılarlar Sitti Mükrim Hatun'u. Bir müddet burada istirahat eden düğün alayı Bursa'dan Edirne'ye hareket eder. Edirne'de yapılacak olan düğün merasimine başta Anadolu'daki beyler olmak

üzere komşu hükümdarlar, komutanlar, âlimler, fakir fukara davet edilir. Gelinin düğün yolculuğu da dâhil olmak üzere Sultan II. Murat, Sitti Hatun ve oğlu Mehmet için üç ay süren muhteşem bir düğün yapar. (1450) Düğünden sonra yeni evli çift Şehzade Mehmet'in görevi dolayısıyla Manisa'ya geçerler.

Düğünden bir yıl sonra Sultan II. Murat'ın vefat haberini almaları üzerine Fatih Sultan Mehmet tahta geçer (1451) ve Edirne'ye dönerler. Sitti Mükrim Hatun bu tarihten sonra vefatına kadar hep Edirne'de yaşar. İstanbul'un fethinden sonra dahi buradan ayrılmaz, kendisi için mütevazı bir hayatı tercih eder. Rivayetlere göre evladı olmayan Sitti Mükrim Hatun, kendisini hayır işlerine adan. Edirne'de bir saray ve kendi adıyla anılan Sittişah Sultan Camii'ni yaptırır. Mahkeme Bayırı'nda bulunan bu cami, banisini temsil edencesine zarif, tek minareli, tek kubbeli şadırvanlı ve oldukça mütevazıdır.

Cihan Padişahı Fatih Sultan Mehmet'le bir ömrü paylaşan Sitti Mükrim Hatun,

1486 yılında Edirne'de vefat eder, Sittişah Sultan Camii haziresinde medfundur. Mezarı, camisinin kible tarafındadır ve Edirne için bir ilk olma özelliği vardır. Zira Osmanogullarının erkek ve kadın bireylerinden Edirne'de ölenler de dâhil kentte gömülenlerin ilki Sitti Mükrim Hatun'dur. O, aynı zamanda Osmanlı tarihinde ilk resmi yapılan kadındır.

Dünyanın hırslarından, iktidar kavgalarından uzak durmayı tercih eden, kendini hayır işlerine adayan Sitti Mükrim Hatun, kendisi hakkında tarihî kayıtlarda çok fazla bilgi olmasa da yaptığı hayırlı hizmetlerle gök kubbede hoş bir seda bırakır.

(Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, Alfa Yayınları, 2015, s.151-157)

FİTOTERAPİ VE GÜVENLİK DOĞRU KULLANIMIN ÖNEMİ

■ Dr. Ahmet ÇELİK

Binlerce yıldır insanlık, hastalıkları iyileştirmek ve sağlığı korumak için bitkilerin gücünden yararlandı. Ancak modern dünyada "doğal" olan her şeyin risksiz olduğu yanılgısı, fitoterapinin yanlış kullanımına ve ciddi sağlık sorunlarına yol açabiliyor. Bu nedenle bitkisel tedavilerin doğru şekilde uygulanması, hem etkinlik hem de güvenlik açısından büyük önem taşıyor.

Bitkisel tedaviler, antik dönemlerden beri şifacıların ve hekimlerin temel araçlarından biri oldu. Örneğin, Türk tıp tarihinde İbni Sina'nın eserlerinde bitkilerin tedavi edici özellikleri detaylıca anlatılır. Günümüzde ise fitoterapi, klinik araştırmalarla destekleniyor. Bilim, birçok bitkinin etken maddelerini izole ederek (örneğin, aspirinden söğüt kabuğuna uzanan yol) modern tıbbı entegre etti. Ancak bu entegrasyon, bitkilerin gelişigüzel değil;

standart dozlar ve kalite kontrolleriyle kullanılmasını gerektiriyor.

Fitoterapi, genellikle doğal kökenli özütlerin ilaç veya sağlık geliştirici ajanlar olarak kullanılmasının incelenmesi olarak tanımlanır. Bitkisel ilaçlar, bir hastalığın nedenlerine ve semptomlarına yönelik etkiler gösterdiğinden allopatik bir disiplin olarak algılanmalıdır. Örneğin Almanya'da, fitoterapi genel tıbbın düzenli bir disiplini olarak sınıflandırılır ve bitkisel ilaçlar; kalite, güvenlik ve etkinlik açısından kimyasal olarak tanımlanmış maddelerle benzer bilimsel gerekliliklere uymak zorundadır. Alman ilaç kanunu, bir bitkisel ilacın ilaç olarak tanımlanabilmesi için teşhis, miktar, saflık, diğer kimyasal, fiziksel ve biyolojik özellikler ile üretim yönteminin belirgin olması gerektiğini belirtmektedir. Bu şekilde, başlangıç drogunun içeriği ile ekstraksiyon sonucu elde edilen

ürünlerin içeriği eş değer olarak güvence altına alınmaktadır.

Bitkisel ilaçlarda farmasötik kalite; başlangıç drogu, ekstraksiyon ortamı (çözücü), üretim yerleri veya ekstraksiyon gibi faktörlere bağlıdır. Kalite, kullanılan tıbbi bitki türünün taksonomik olarak tam tanımlanmasıyla başlar. Ayrıca, kullanılan bitki kısımları (çiçek, yaprak, meyve, tohum, kabuk, soğan, kök gibi) monograflarla belirlenmiş kriterlere göre standardize edilerek hazırlanmalıdır.

Güncel ilaç tedavisi kavramının en önemli parametresi "standardizasyon"dur. İstenen tedavi cevabının sağlanabilmesi için uygulanan her dozun vücut sıvılarında aynı düzeye ulaşması gerekir. Aynı durum bitkisel ilaçlar için de geçerlidir. Bitkisel drogların karmaşık ve değişken yapıları, belirlenmiş etkin maddelerinin çok sayıda olması ve genelde düşük oranlarda bulunması gibi etkenler, bunların konvansiyonel ilaçlardan farklı olarak düşünülmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan standardizasyon ve bitki kültürü önem kazanmaktadır.

Bitkisel ilaçlar, sentetik ilaçlarda olduğu gibi aynı kanıt değerlendirme derecelerine göre değerlendirilmektedir. Ancak, en kuvvetli zehirlerin bitkisel kökenli olduğu unutulmamalıdır. Önemli olan, uygun kalite, uygun miktar ve uygun süreyle kullanılmasıdır. En masum bitki bile aşırı kullanıldığında hayati tehlike yaratabilir. Dolayısıyla bilinçsiz bir şekilde "tedaviye yardımcı olur" düşüncesiyle kullanılan

bitkisel ilaçlar, uygulanan başka bir sentetik ilacın etkisini artırarak ya da azaltarak zarar verebilir. Örneğin, sarı kantaron (*hypericum perforatum*) çok önemli bir bitkisel ilaçtır; ancak P-glikoprotein indüksiyonu ve hepatik enzim indüksiyonuna bağlı olarak bazı ilaçların vücuttan hızla atılmasına yol açabilir. Bu durum, digoksin ve siklosporin gibi hayati öneme sahip ilaçların vücutta yeterli konsantrasyona ulaşamamasına neden olabilir.

Tıbbi bitkinin üretimi, “İyi Tarım Uygulamaları (GAP)”na ve “İyi Toplama Uygulamaları (GCP)”na uygun olmalıdır. Kaliteyi etkileyen faktörler arasında tohumun kalitesi, kültür teknikleri, sulama, gübreleme, hasat prosesi, kurutma, depolama ve taşıma koşulları yer alır. Toplama, kurutma ve saklama aşamalarından sonra “İyi Üretim Teknikleri” (GMP) yöntemlerinin uygulandığı imalat aşamasıyla bitkisel ilaçlar tıbbın hizmetine sunulmaktadır. Ayrıca pestisit, herbisit kombinasyonları, aflatoksin, mikrobiyal ve fungal bulaşma, ağır metaller (kurşun, antimon, cıva gibi) ve yabancı madde analizleri kesinlikle yapılmalıdır.

Dünya Sağlık Örgütü, toplum sağlığını desteklemek amacıyla geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının kullanımını teşvik etmek için Alma-Ata Bildirgesi’nde (1978) fitoterapiyi tanıdığını ve desteklediğini belirtmiştir. Ancak, DSÖ’nün endişelerinden biri de bu tedavinin güvenli kullanımıydı.

Fitoterapinin ilaçlarla eş zamanlı kullanımı, beklenen farmakolojik etkiyi tehlikeye atan veya toksik etkiler üreten etkileşimlere neden olabilir. Bu nedenle DSÖ, 2004 yılında “Farmakovijilans Sistemlerinde Bitkisel İlaçların Güvenlik İzlemesi Hakkında WHO Yönergeleri”ni yayınlamıştır. Ayrıca, 1999 ile 2010 yılları arasında kalite kontrolü, güvenlik ve etkililik konusunda öneriler içeren seçilmiş tıbbi bitkiler hakkında monografiler yayımlamıştır.

Fitoterapinin yanlış kullanımıyla ilgili birçok örnek verilebilir. Size sadece 2018 yılında Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yapılan bir çalışmadan bahsetmek istiyorum. Aktarlarda mayıs papatyası olarak satışı yapılan ürünlerin isminin doğru olup olmadığını belirlemek amacıyla gayeli örnekleme yöntemi kullanılarak bir çalışma yapılmış. Dünyada *matricaria recutita* (mayıs papatyası, tıbbi papatya), yaygın bir şekilde tıbbi amaçlı olarak kullanılmaktadır. Ancak mayıs papatyası, öncelikle şifa bulmak isteyen alıcıların ülkemizde ve dünyada tercih ettiği ilk bitki olmasına rağmen pazarda onun yerine çoğu zaman köpek papatyasının (*cota altissima j. gay*) satılmasından dolayı; tedarikçiler, perakendeciler ve özellikle tüketicilerde bilinç ve kamuoyu oluşturulması amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Çalışma materyali olan mayıs papatyası genellikle soğuk algınlıklarında, öksürüklerde, mide rahatsızlıklarında kullanım amacıyla alınıp satılmaktadır.

Bu çalışma; Siirt, Batman, Mardin, Diyarbakır, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde, merkezî konumda yer alan ve müşteri yoğunluğunun fazla olduğu aktar çarşılarında faaliyet gösteren 60 iş yerinden gayeli örnekleme yöntemiyle örnek alınarak gerçekleştirilmiştir. 60 adet aktardan satın alınan örneklerde yapılan tür teşhisi neticesinde örneklerin %95,7’sinin köpek papatyası (*cota altissima j. gay*), sadece %4,3’ünün mayıs papatyası (*matricaria recutita*) olduğu tespit edilmiştir. Bitkisel tedavide doğru ürün tespitinden hasat, depolama, kurutma vs. süreçlerin tamamına kadar tüm proseslerin uygun olması gerekir. Yoksa fayda görelim derken zarar görebiliriz.

Fitoterapi, Cenab-ı Hakk’ın insanlığa armağanıdır; ancak bu armağan, bilgi ve sorumlulukla ele alınmalıdır. Bitkileri tedavide kullanırken “doğal” kelimesine sığınmak yerine kanıta dayalı tıp ilkelerini rehber edinmek hem sağlığımızı korur hem de kadim şifanın gücünü doğru kılar. Unutmayın: Bitkiler de ilaçtır; saygıyla ve özenle kullanılmalıdır.

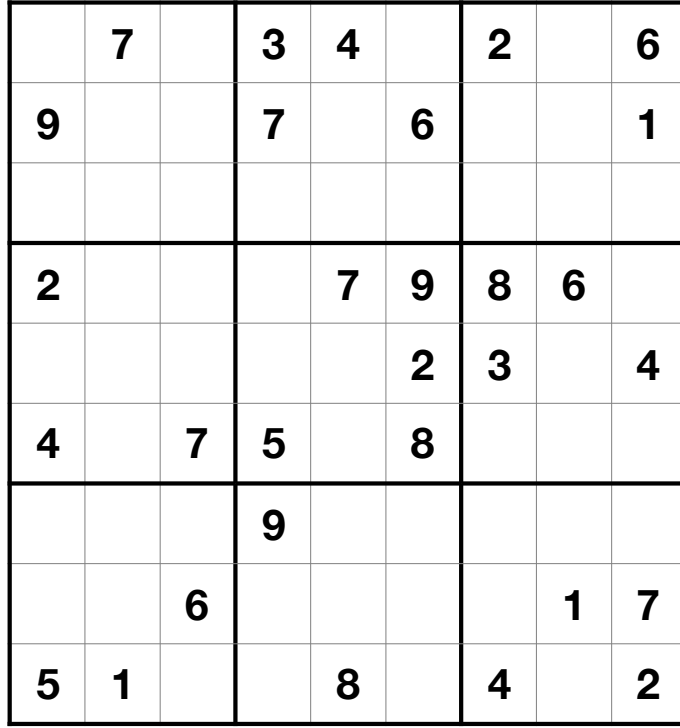
BULMACA

Hazırlayan: Ali OSMANOĞLU

Ruz-ı Hızır Bayramı		Sahil		File bekçisi	İlaç		Maç	Bir hayvan	Yaşlı
		İdadi mektebi			Müzikte durak		Gölge		
Soğuk ile sıcak arası					Tezyin			Yemekten emir	
Bir sure adı						Destar			
						İlah, yaratıcı			
Termik					Tren yolu			Tavsiye	Doğum yaptıran kişi
Asit tuzu			Çevik		Bir sure adı				Tespîh başlığı
					Dua sözü				
Bir şey iletme işi		Merak bildiren bir zarf					Büyük erkek kardeş		
						Bir sure adı			
Öğretme, fikir aşılama		Arapça olumsuz bir ön ek		Verme, ödeme			Asıl, temel	Taat, dinî ritüel	
						Matem	Bir ay adı		
							Bir binek hayvanı		
Güney Afrika plaka kodu			Külde pişmiş çörek	Ağabey	Bütün, cümle			Berilyum simgesi	
								İri taş kütleşi	
Artıp çoğalma	Literatür, yazın	Bazı			Bir deniz taşıtı				Törpü
					Ekip				
						Yalın			
						Bir nota			
Başta giyilen bir kıyafet		Cihet					Üstün görülen, müreccah		
		Arjantin plaka kodu							
				Bir sure adı	Bir savunma sanatı				
Baryum simgesi					Hülya				
Geçmiş zamanı bildirir			Duru						
			Uzak, daha uzak						
		Mevt							
		Ön sayfa							
Yere paralel olan							Kablo bağlantısı		
				Esas, asıl					
				Asıl yüz, ileri taraf					
Deva			Birdenbire		Tanrıtanı-maz				
Uzaklık bildirir									
Mahsul	Yüzün kenar kısmı								
	Bir nota								
				Bir cetvel					
Cefa, eza									

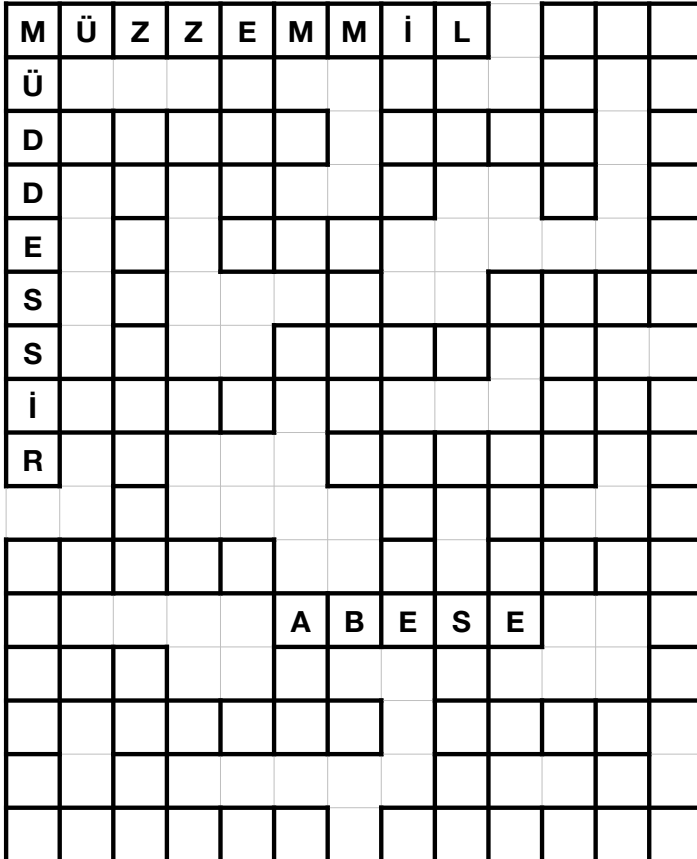

Bulmacanın çözümünü dergi.diyaret.gov.tr adresinde
yer alan dergimizin PDF dosyası içinde bulabilirsiniz.

SUDOKU

KELEME OYUNU

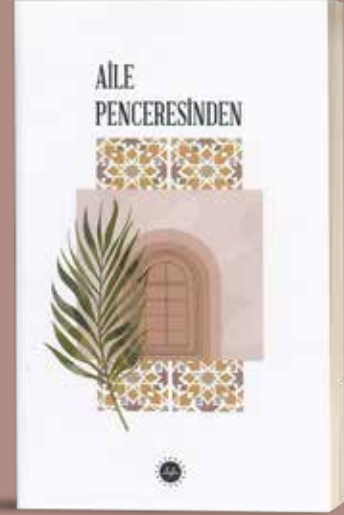

ABESE	KÜF
ALTIN	MAHYA
AMME	MESAFE
ARAL	MÜDDESSİR
ARI	MÜZZEMMİL
ASİT	NAİM
AZİMET	NUR
BARK	RAHMAN
DAKİKA	RESİM
ERKAN	RUH
HAK	RÜYA
HALI	SEBZE
HAMİ	TAKİM
İZALE	TARABA
İZAN	TREN
KALABALIK	YAR
KAMYON	YİNE

Aile, insanın gözlerini açtığı dünyada onu kuşatan muhteşem bir yapıdır. Yıllar içerisinde roller değişse de insan bir aileye mensup yaşar. Önce ailenin çocuğudur. Onu sarmalayan anne ve baba vardır. Büyüdüğü zaman kendisine yol arkadaşı bulur ve yeni bir aile kurar. Artık ya annedir ya da baba. İnsan; ahlakı, inancı, kültürü, geleneği ve değerleri ailede öğrenir. Aile, toplumun parçası olan bireyi yine topluma hazırlayan bir kurumdur.

Toplumun yapı taşı olan ailenin korunması ve sağlam temeller üzerinde durması elzemdir. Ailenin öneminin bilinmesi de gerekli olan hususlardan bir diğeridir. Bunun için öncelikle anne babalar; aile içi iletişim, çocuk yetiştirme gibi konularda desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı, birçok alanda yürüttüğü faaliyetlerin yanı sıra yayıncılık alanında da aile kurumunu destekleyecek çalışmalar yapmaktadır. Bunlardan biri olan elinizdeki *Diyanet Aile Dergisi*, aileye dair çok yönlü içeriklerle halkın karşısına çıkmaktadır. *Diyanet Aile Dergisi*'nde yer alan aile ile alakalı yazılardan derlenen *Aile Penceresinden* adlı eser, aileye dair yapılan çalışmalardan biridir.

Fatih Yıldız, “Zor Zamanlarda Aile Olmak”ı anlatır. “Gerçekle Kurgu Arasında Aile” başlıklı yazısıyla Dr. Zehra Işık, sosyal medya ve paylaşım siteleri aracılığıyla dayatılan, gerçekle bağdaşmayan annelik kurgusu örneğinden yola çıkarak sanal rol modeller hususuna eğilir. Doç. Dr. Olgun Gündüz, dijital mecraların sağlıklı yönetilmediğinde çocukların zihinsel, fiziksel ve psikolojik gelişimlerini olumsuz etkilediğini belirterek “Dijital Çağda Ebeveyn Olmak” konusunda tavsiye niteliğinde bir yazıyla karşımıza çıkar. İhsan kavramı üzerinde duran Dr. Elif Arslan, “Ailenin İyilik Zemini: İhsan” adlı yazısında Hz. Peygamber’in ailesinde bulunan ihsan örneklerini dile getirdikten sonra aile içi iletişimde bu konudaki temel kuralları sıralar. “Eğitimde İlk Adım” başlıklı yazısıyla Esin Türkmen, eğitimin ailede başlamasına dair hususları zikreder. Bu hususlardan biri olan ailede dinî eğitime dair önemli bilgilere yer verir. Esra Kalpakçı “Çocuk Yetiştirmede Denge” üzerinde durur. Günümüzde önemini koruyan ergenlik meselesini masaya yatıran Dr. Fatma Bayraktar Karahan, “Ergenlik” başlıklı yazısında ergen olarak nitelendirilen gençleri yeni dünyanın sakinleri değil yepyeni bir dünyanın kurucusu olarak görür. Bu açıklamasından sonra onlara nasıl davranmak gerektiğini ele almakla birlikte ebeveynlere birkaç öneri sunar. “Baba Olmak” başlıklı yazısıyla Kemal Yazıcı, baba figürünün aile için ne kadar mühim olduğunu hatırlatır. Peygamberlerin aynı zamanda baba olduklarını belirtmesinin ardından örnek baba figürü olarak Hz. Peygamberin babalığını anlatır ve bunun üzerinden babanın aileyle olan iletişimine dair öneriler sunar.

AİLE PENCERESİNDEN

Ayşe KIZILAY

DİYANET RADYO

ASR-I SAADET RADYO TİYATROSU

HER GÜN | 09.00

İSTANBUL 98.0

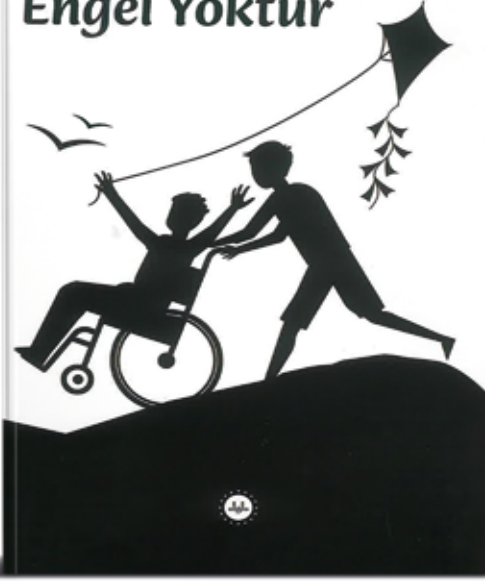
88 90 92 96 100 102 104 106 108 MHz

ANKARA 94.6

İZMİR 98.8

TÜM FREKANSLAR
diyanetradyo.com/frekanslar

Sevgiye Engel Yoktur

yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

ISSN: 2147-1452

9 772147 145203